

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

FORSKNING/STUDIE

Bilden av yrket brandman

En kartläggning

Bilden av yrket brandman

© Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)
Enhet: Enheten för inriktning av skydd mot olyckor

Text: Frida Lindström & Susan Lorentzen, Gullers Grupp
Tryck: DanagårdLiTHO

Publ nr: [MSB2259 okt 2023](#)
ISBN: [978-91-7927-434-4](#)

Sammanfattning

Tidigare forskning visar att allmänhetens bild av yrket brandman är ensidig. Ofta förknippas yrket med en vit man i trettioårsåldern. Den här undersökningen syftar till att ringa in bilden av yrket brandman och räddningstjänsten som organisation, samt hur dessa bilder förmedlas. Rapporten ämnar besvara frågor kring i vilka sammanhang som information om yrket brandman förmedlas, vilken typ av bilder och budskap som kommuniceras, hur deltidsbrandmäns livsförutsättningar utanför yrket beskrivs samt vilka mönster och kravprofiler som beskrivs i informationsmaterial om yrket. Kartläggningen omfattar tryckt material som informerar om yrket brandman och/eller räddningstjänstens uppdrag, sociala kanaler och redaktionellt material online, arbetsplatsannonser samt webbplatser relevanta för undersökningens syfte.

Analysen utgår från ett normkritiskt perspektiv för att synliggöra normer, maktstrukturer och variabler som medvetet och omedvetet formar bilden av en brandman och räddningstjänsten som organisation. Perspektiv som lyfts genom den tematiska analysen är intersektionalitet, genus, klass samt andra faktorer som kan påverka en persons yrkesval.

Det undersökta materialet visar att yrket brandman är starkt kopplat till maskulinitetsnormer. Män framställs som fysiskt aktiva på bilder och skildrar ofta det operativa arbetet och fysiskt krävande insatser och övningar. I övrigt så framställs brandmannen som heteronormativ, relativt ung och i en ”fullt frisk” kropp. I de fall som kvinnor synliggörs är det ofta förknippat med mjukare aspekter av yrket, som förebyggande och relationsbyggande arbete eller rekrytering och prova-på-dagar.

Utöver genusnormen visar undersökningen på en stark vithetsnorm. I räddningstjänstens tryckta material är 98 procent av brandmännen vita och mångfald berörs begränsat i text. Rapporten visar att risken för självsortering är stor. Den starka närvaron av normer innebär att personer som inte upplever sig uppfylla kravprofilen, eller tillhöra normerna, löper stor risk att välja bort brandman som potentiellt yrke.

Sammanfattningsvis visar rapporten att det finns ett behov av normbrytande kommunikation där räddningstjänsterna pratar med en röst för att förändra de normer som idag reproduceras genom bilden av yrket brandman.

Innehåll

SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	6
1.1 Syfte	6
2 METOD OCH GENOMFÖRANDE	7
2.1 Ramverk för analys och datainsamling	7
2.2 Tryckt material	8
2.3 Analys av sociala kanaler och redaktionellt material online	10
2.4 Genomgång av webbplatser	13
2.5 Arbetsplatsannonser.....	15
3 TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	16
3.1 Normkritik.....	16
3.2 Intersektionellt perspektiv	17
3.3 Vithet och rasifiering som begrepp i forskning	17
3.4 Klass och genus koppling till yrkesstatus.....	19
3.5 Faktorer som påverkar yrkesval.....	20
3.6 Krissituationer och stereotypa normer.....	23
4 AKTÖRER OCH SAMTALET	25
4.1 Aktörskarta	25
4.2 Samtalet om räddningstjänsten och brandmän	28
4.3 Räddningstjänsternas diversifierade namn	33
5 BILDEN AV RÄDDNINGSTJÄNSTEN	35
5.1 Räddningstjänstens sociala mediekkanaler.....	35
5.2 Redaktionella medier	45
5.3 Webbplatser	55
5.4 Räddningstjänsternas tryckta material	56
5.5 Platsannonser	59
6 BILDEN AV YRKET BRANDMAN	61
6.1 Räddningstjänsternas sociala mediekkanaler	61
6.2 Redaktionella medier	68
6.3 Webbplatser	74
6.4 Räddningstjänsternas tryckta material	93
6.5 MSB:s tryckta material	108
7 ANALYS	110
7.1 Den manligt kodade brandmannen	110
7.2 Den vita brandmannen	111
7.3 Den heteronormativa brandmannen	112

7.4	Den "unga" brandmannen	113
7.5	Normer som förstärker varandra	113
7.6	En diffus räddningstjänst i omvandling.....	114
7.7	Risken för självsortering är stor	115
8	AVSLUTANDE REFLEKTIONER.....	116

1 Inledning

Tidigare genomförda analyser och undersökningar visar att allmänhetens bild av vem som kan vara brandman är ensidig. Förenklat är det en stark 30-årig vit man. Den här bilden är ett problem och skapar hinder när det exempelvis kommer till rekrytering. Det är helt enkelt så att många inte anser sig vara anställningsbara eftersom deras bild av de uppfattade kraven kopplat till yrket inte stämmer överens med deras egen självbild.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att kartlägga hur bilden av yrket brandman och räddningstjänsten som organisation förmedlas idag. Kartläggningen ska besvara följande frågor:

Hur, var och i vilket sammanhang förmedlas information om yrket brandman till målgruppen allmänhet? (inkl. volymuppskattning)

Vilken typ av information, bilder samt budskap förmedlas?

Hur beskrivs deltidsbrandmäns livsförutsättningar utanför räddningstjänsten?

Vilka mönster finns det som förmedlas?

Hur ser den uppfattade kravprofilen för yrket brandman ut? Finns det skillnader i kravprofil mellan heltids- och deltidsbrandmän?

2 Metod och genomförande

Föreliggande studie syftar till att fånga bilden av brandmannen och av räddningstjänsten utifrån ett antal olika aspekter och från olika källor. Materialet som ligger till grund för studien skiljer sig såväl när det gäller omfattning, utformning och innehåll. För att hantera en sådan mångfald av källor har vi lutat oss mot ett informetriskt ramverk i datainsamlingen (se även 2.1 Ramverk för analys och datainsamling). Nedan går vi igenom datainsamling, urval och kodning för de olika källtyper vi använt i studien.

2.1 Ramverk för analys och datainsamling

I datainsamling har vi utgått från informetriska metoder där det centrala är informationen som flödar och kan analyseras oberoende av källa eller kanal. På detta sätt har vi kunnat kombinera en mängd olika källor för att skapa en samlad bild av de begrepp vi har velat undersöka.

I datainsamling och analys har vi utgått från en normkritisk metodik. Det innebär att vi har försökt att klarlägga de normer, maktstrukturer och variabler som medvetet och omedvetet formar bilden av vem som kan bli brandman och vem som hör hemma inom räddningstjänsten.

I både datainsamling och analys är det viktigt att ha ett intersektionellt perspektiv. Det innebär att vi i analysen tittar på hur normer samverkar och om det finns flera normer som tillsammans skapar upplevda begränsningar kring vem som kan bli brandman. Läs mer om vad det intersektionella perspektivet innebär i avsnitt 3.2 om teori kring tidigare forskning.

När det kommer till normkritisk och intersektionell bildanalys är det viktigt att notera att analysen baseras på de normer och faktorer som betraktaren uppfattar. Det vill säga uppfattas en person som man eller kvinna, vit eller inte, aktiv eller passiv och så vidare. Analysen baseras alltså på hur betraktaren avkodar och uppfattar bilden inte vad personerna på bilden de facto har för kön eller etnicitet. Detta för att vi är ute efter kommunikationens påverkan på mottagaren.

Tematisk analys syftar till att identifiera centrala teman i data. Genom att identifiera och granska centrala och återkommande teman i data från olika källor får vi en bild av budskap, värderingar, handlingar med mera som kommuniceras oberoende av medium.

2.1.1 Analytiska begrepp

Som en del av det analytiska ramverket har vi valt att använda ett antal begrepp som hjälper oss att klarlägga och prata om existerande normer, stereotyper och antaganden. Samtliga begrepp och deras roll i forskningen kommer att presenteras i kapitlet Teori och tidigare forskning. De begrepp vi använder är:

- Manligt och kvinnligt – orden används i föreliggande studie för att beskriva hur objekt/personer uppfattas och har ingen bestämd korrelation med objektets faktiska kön. När vi i texten exempelvis pratar om kvinnligt kodade brandmän så baseras det på en bedömning av individens uppfattade kön.
- Vithet – begreppet vithet utgår i analysen från den svenska vithetsnormen och beskriver endast hur personer i bild och text uppfattas av betraktare/läsare. Begreppet används inte för att beskriva individens faktiska hudfärg.
- Utomnordisk bakgrund - Är en variabel/begrepp för att identifiera personer som kan uppfattas ha en bakgrund i länder utanför Norden. I analysen används begreppet vid observerade identitetsmarkörer.
- Etnicitet - Betyder identifikation med och känsla av tillhörighet till en grupp som definierar sig själv i kulturella termer.
- Mångfald - olikheter exempelvis gällande kön, social tillhörighet, etnisk och kulturell bakgrund, ålder, sexuell läggning, funktionsnedsättning och så vidare. Mångfald i arbetslivet handlar främst om att utnyttja många olika erfarenheter och kunskaper på arbetsmarknaden.

2.2 Tryckt material

Analysen har bland annat omfattat tryckt material från räddningstjänster. Det handlar om material som riktar sig till allmänheten och syftar till att informera om yrket brandman och/eller räddningstjänstens uppdrag. Det tryckta materialet har samlats in i både digital och fysisk form från räddningstjänster runt om i landet. MSB skickade ut e-post som genererade 24 svar. Majoriteten skickades in via e-post som digitala förlagor. Tre leveranser av tryckt material kom in via post till Gullers grupp.

Insamlingen gav 77 olika kommunikationsmaterial som listades i en Excelfil och kategoriserades enligt vilken typ av kommunikationsmaterial det var. De typer av material som återfanns var:

- Rekryteringsannonser
- Visitkort/vykort
- Information om öppet hus/prova-på-dag
- Rollup

- Tidning/magasinformat
- Affisch
- Folder/flyer/broschyr
- Brev
- Banderoll

Materialets bilder kodades utifrån variablerna:

- Hur många vita respektive icke-vita syns i bild?
- Hur många män respektive kvinnor syns i bild?
- Är dessa personer aktiva eller passiva?

Textmaterialet analyserades dels på en övergripande nivå för att se vilken information materialet innehöll med särskilt fokus på om det tog upp både heltidsbrandmän och deltidbrandmän, brandmännens livsförutsättningar, vilka mönster som går att se kopplat till identifieringsvariabler, vithetsnormen, könsordning och kravprofil för brandmän.

Vi tittade även på MSB:s tryckta material som återfinns på <https://www.msb.se/sv/publikationer/> och konstaterade att två filer där var relevanta för analys.

En av filerna inkluderades i analysen och det är broschyren ”Läs Skydd mot olyckor och arbeta med räddning och säkerhet”.

En av filerna <https://rib.msb.se/filer/pdf/28885.pdf> är en kampanjmanual för räddningstjänster inom ramen för *kommunikationssatsning deltidbrandmän*. Skriften bedömdes dock efter genomgång inte vara aktuell som en del av räddningstjänstmaterialet. Intressant att notera är dock att jämlik kommunikation nämns som viktig. Dock endast kort i det allra sista avsnittet i manualen under rubriken *Tre snabba tips* (se citat nedan). Skriften uppmuntrar och uppmanar alltså till jämlik kommunikation, men den konkreta handledning i hur detta ska åstadkommas kan utvecklas.

Tänk på att din kommunikation blir bäst när den är jämlik, då når du fler. Alla ska känna sig inkluderade i ord och bild. *Schysst* är en inspirationsguide framtagen av Region Värmland som vill uppmuntra oss alla att göra medvetna val av ord och bilder för att slippa förstärka stereotyper föreställningar och normer. Ni hittar den på schysst.se.

2.3 Analys av sociala kanaler och redaktionellt material online

Analysen av sociala kanaler och redaktionellt material online har gjorts med hjälp av narrativ AI kompletterad med manuell kodning. Datainsamlingen har skett med hjälp av en söksträng som fångar in de begrepp vi velat studera. Söksträngen är det kommando som ges till systemet för att hämta in relevant data från flera olika källor, samtidigt. Den har i det här fallet varit formulerad för att fånga in följande begrepp, roller och termer:

- Brandförsvaret
- Brandförsvarsförbund
- Brandingenjör
- Brandkår
- Brandman
- Brandsoldat
- Deltidsbrandman
- Heltidsbrandman
- Insatsledare
- RiB
- RiB-station
- RiB:are
- Räddningschef
- Räddningskår
- Räddningsledare
- Räddningstjänst
- Räddningstjänstpersonal i beredskap
- Räddningstjänstförbund
- Styrkeledare

Sökningen fångade även de begrepp som innefattade orden ovan. Exempelvis är ”brand” ett förled i många av de begrepp vi sökt efter.

Ovanstående söksträng fångade upp en stor mängd material (se även kapitel 3.2 för volymer och omfattning av materialet). Insamlingen har skett ett år tillbaka i tiden från när analysprojektet startade, 2022-05-01 till 2023-04-30.

Irrelevant material har sorterats bort (exempelvis populärkultur) och det material som analyserats har fokuserat på den professionella bilden av brandmannen och yrket som sådant.

Urvalet för analysen av dessa källor varierar. I vissa delar ingår allt material och i andra har vi gjort ett fokusurval för att kunna visa relevanta resultat.

För att visa **den samlade publiciteten i redaktionella och sociala kanaler** (så som i avsnitt 3.2) har allt material ingått.

För att visa **hur räddningstjänst/brandmän porträtteras i medierna** utgår analysen från all publicitet, men fokuserar på publiciteten där räddningstjänsten är i ett sådant fokus att det går att meningsfullt kategorisera porträtteringen. Denna fokuspublicitet baseras därför på publicitet där räddningstjänst/brandmän tydligt medverkar i bild eller text (citeras eller nämns tidigt i texten). Denna särskiljning är gjord på grund av att publiciteten där räddningstjänst/brandmän endast nämns i förbigående (i en notis, passivt i en bisats eller där fokus är på exempelvis annan blåljuspersonal) är alltför begränsad för att säga något om porträtteringen av yrkesgrupperna.

Tillgängliga AI-modeller har inte förmågan att fullt ut analysera bilder utifrån de kategorier som behövs för att visa relevanta porträtteringsdetaljer. Därför har vi kompletterat analysen med manuell kodning av ett statistiskt signifikant urval. Urval av denna typ används när materialet är alltför omfattande för att koda manuellt i sin helhet. Vi har använt oss av 95 procents konfidensgrad vilket innebär att det finns en felmarginal på endast fem procent.

Kategorierna för denna kodning var för ”typ av händelse” enligt nedan. Ämnen inom ”Typ av händelse” adderades vid behov:

- Rekrytering
- Vardag från brandstation
- Högtid
- Brandsäkerhet
- Öppet hus
- Säkerhet
- Övning
- Utbildning
- Viktigt meddelande till allmänheten
- Djurräddning
- Förmåner
- Vålgörenhet
- Övrigt

För bilder och video var kategorierna:

- Man
- Kvinna
- Fordon
- Aktiv person
- Passiv person
- Glad person
- Allvarlig person

För att visa hur **bilden av räddningstjänsten sett ut under en treårsperiod** samt ämnesanalyser kopplat till detta har en ny datainsamling gjorts utifrån samma söksträng som ovan. Denna datainsamling har skett för perioden 2020-01-01 till 2023-06-19 (detta brytdatum sattes för att få med så mycket data som möjligt till och med dagen då den kompletterande delen av analysen färdigställdes). I samband med detta har också de artiklar som har lett till mest engagemang (delningar, gilla-markeringar och kommentarer) på sociala medier samlats in och listats per år. Detta för att visa vilken typ av publicitet som människor på sociala medier engageras kring och vad som därmed är med och påverkar deras bild av räddningstjänst/brandmän.

För analysen av räddningstjänstens sociala kanaler har alla räddningstjänster som finns på sociala medier inkluderats. Materialet är mycket omfattande och då samma utmaningar kring bildporträttering finns här som för analysen inom redaktionella medier så har ett urval baserat på samma felmarginal kodats. Här är dock allt material relevant då det fokuserar på räddningstjänst/brandmän så urvalet är baserat på alla inlägg från alla räddningstjänsters sociala kanaler. De 20 sociala medier-konton med flest antal följare visas också i en separat tabell. Ett diagram visar de 10 sociala medier-konton som har flest följare på Facebook och Instagram. Detta innebär att även detta diagram visar 20 sociala medier-konton (se avsnitt 4.1).

Sektionen för treårsperioden innehåller ett diagram med övergripande ord och teman. Dessa har generats av det narrativa AI-analysverktyget, baserat på klustring utifrån den ovan nämnda söksträngen.

Utöver den analys som beskrivits ovan har även manuell genomgång gjorts för att kvalitetskontrollera analysen. Analys av bilder har gjorts manuellt under ledning av analytiker med särskild kunskap om genusanalys.

2.4 Genomgång av webbplatser

I detta avsnitt beskriver vi hur urval, datainsamling och kodning gått till för genomgång av tre typer av webbplatser. Först berör vi den delen av studien som tittar på webbplatser som MSB valt ut för analysen, sedan en analys av ett urval av räddningstjänsters webbplatser och sist en analys av kommunikationen om brandmän på utbildningswebbplatser.

MSB har valt ut ett antal webbplatser som har analyserats inom ramen för projektet.

Dessa listas nedan:

- Kvinnor inom räddningstjänsten (KIR) – www.kirtj.se
- Föreningen Sveriges Brandbefäl (SBB) – www.brandbefal.se
- Räddningstjänstens Riksorganisation för beredskapsfrågor (RRB) – www.rrfb.se
- Bli deltidbrandman – www.blideltidsbrandman.nu
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) – www.msb.se
- Fackförbundens sidor: Kommunal – SKTF, Vision, Brandmännens Riksförbund (www.brandfacket.se)
- Sveriges kommuner och regioner – www.skr.se

Dessa webbplatser har analyserats dels manuellt, dels via narrativ AI-analys. Analysen har fokuserat på både text och bild. Fokus för den manuella analysen har framför allt legat på startsidan och eventuell undersida som handlar om att arbeta som brandman, vi benämner den som jobbsida i rapporten.

För bildmaterialet har vi tittat på följande parametrar:

- Män och kvinnor: antal, aktiva/passiva, bekräftar/förstärker fördomar.
- Vilka normer syns i bilderna?

Textanalysen har dels fokuserat på att leta efter benämningarna brandmän, deltidbrandmän, RiB (räddningstjänstpersonal i beredskap) – om de förekommer och på vilka sätt de används. Textanalysen har också syftat till att om det finns, fånga något i texterna som utmanar eller förstärker rådande normer. Denna analys har genomförts av analytiker med särskild kunskap om intersektionell analys.

Utöver dessa webbplatser har en genomgång gjorts av ett antal räddningstjänsters webbplatser. Urvalet för dessa har gjorts av Gullers grupp baserat på geografisk spridning. Urvalet utgick från den regionala indelningen NUTS1 som består av Södra Sverige, Östra Sverige och Norra Sverige för att få en så bred spridning som möjligt. Totalt 12 webbplatser har analyserats – 4 från varje region. Bland de undersökta räddningstjänsterna förekommer både räddningstjänster organiserade som kommunalförbund, gemensam nämnd för flera kommuner samt enskilda räddningstjänster.

Analysen har kodats i Excelfil utifrån följande parametrar:

- Räddningstjänstens namn
- Del av Sverige (NUTS Nivå 1 = SE1, SE2, SE3)
- Beskrivning startside
- Beskrivning jobbsida
- Notera sådant som står ut om särskilt stereotypt eller särskilt inkluderande
- Representativa citat
- Samla representativa bilder
- Analys av bilder på brandmän:
 - Antal kvinnor
 - Antal män
 - Antal vita
 - Antal annan etnicitet
 - Vad gör kvinnor i bild? (passiv/aktiv) (allvarlig/leende)
 - Vad gör män i bild? (passiv/aktiv) (allvarlig/leende)

En analys har också gjorts av kommunikationen kring brandmannayrket och räddningstjänsten på utbildningswebbplatser som informerar presumtiva studenter om yrket brandman. De 10 mest relevanta webbplatserna valdes ut. I urvalet ingår dess relevans som bedömdes utifrån sökträffar på Google och en innehålls- och kvalitetskontroll. Webbplatserna som ingått i urvalet är:

- allastudier.se
- arbetsförmedlingen.se
- framtid.se
- framtidsvalet.se
- gymnasium.se

- indeed.se
- monster.se
- skolverket.se
- studentum.se
- utbildningssidan.se

Sidor på MSB.se som rör utbildning har analyserats inom ramen för projektet i delen som fångar kommunikation på webbplatser.

De här webbplatserna har kodats i Excelfil utifrån följande frågor och sedan analyserats i enlighet med de här frågeställningarna:

- Vad beskriver vad en brandman gör?
- Vilken kravprofil beskrivs?
- Finns det bilder eller filmer? Om det gör det, vilka syns i bild (kön/ethnicitet/ålder etcetera) och vilka roller har de?

2.5 Arbetsplatsannonser

En sökning gjordes i Arbetsförmedlingens Platsbanken på annonser för lediga jobb. Denna sökning gjordes med samma söksträng som analysen av sociala mediekkanaler och redaktionellt material (och beskrivs i avsnitt 2.2).

Textmaterialet i annonserna analyserades dels på en övergripande nivå för att se vilken information materialet innehöll med särskilt fokus på skillnader mellan heltidsbrandmän och deltidsbrandmän, vilka mönster som går att se kopplat till könsordning och kravprofil för brandmän. I denna textanalys låg också särskilt fokus på språkbruket kopplat till att beskriva kravprofilen (se vidare avsnitt 2.3 Klass och genus kopplat till yrkesstatus för teori kring språkbrukets betydelse).

3 Teori och tidigare forskning

I det här kapitlet presenteras tidigare forskning med relevans för analysen, som avser den bild som förmedlas kring yrket brandman och för räddningstjänsten. De teorier som lyfts i det här kapitlet har valts utifrån dels vilka mönster som iakttagits i tidigare studier, dels utifrån deras metodologiska potential i att synliggöra dolda maktstrukturer.

3.1 Normkritik

Normer är föreställningar, idéer och oskrivna regler som formar oss människor. Normer påverkar hur vi förstår verkligheten och vad vi tycker är sant och rätt, vilka föreställningar vi har om oss själva och andra. Normer kan leda till medveten eller omedveten exkludering och missgynnande i samhället, i yrkesval och på arbetsplatser. Normer förmedlas och återskapas via sociala interaktioner, kommunikation och bilder.

Inom normkritiken är makt ett centralt begrepp och en viktig faktor när det kommer till inkludering och exkludering i samhället. Makt kan förstås som någonting som både är negativt och positivt. Makt både ger utrymme och begränsar utrymme och det är inte statiskt utan ständigt i förändring och alltid relationellt.¹ Makt uppstår och fördelas mellan människor i relationer. Den fördelningen är beroende av maktstrukturer. Det är upprepandet av normativa handlingar som ofta ger tillgång till makt, medan handlingar som bryter mot normer leder till en förlust av makt.

Det vill säga, makt uppstår när normer kommuniceras. Föreställningar om vad som är normalt, önskvärt och sant skapar och återskapar normer och fördelar makt.

Normkritik har utvecklats som ett sätt att studera och synliggöra normer och osynliga maktstrukturer. Metoden sätter fokus på makt genom att synliggöra och ifrågasätta de normer som påverkar uppfattningen om vad som är normalt. Genom att ifrågasätta vad som är normalt kan vi studera normernas effekt på samhället, både för de som tillhör normen och för de som uppfattas som avvikande. Normkritiken vill synliggöra de normer som gör att något uppfattas som avvikande medan något annat uppfattas som normalt².

¹ Foucault 2002

² Hedenus Anna, Björk Sofia & Shumulyar Gréen Oksan (red) 2015, Feministiskt tänkande och sociologi

Det är ofta så att fler normer är relevanta samtidigt i samma kontext och därmed är det viktigt att kunna se hur olika normer relaterar till varandra. För att studera samspelet mellan normer kan vi använda oss av ett intersektionellt perspektiv.

3.2 Intersektionellt perspektiv ³

Ett intersektionellt perspektiv utgår från att heterogenitetsgrunder som kön, etnicitet och sexualitet aldrig kan ses som isolerade fenomen. De är i stället en integrerad del av de maktrelationer som finns i samhället, i första hand sociala klasser. Det vill säga: en kvinna är aldrig bara kvinna, en person utan egen försörjning är inte bara en person utan försörjning, en invånare i Norrköping är inte bara en invånare i Norrköping. Alla människor tillhör många olika grupper som också uppfattas ha en inbördes rangordning. Enligt forskningen om intersektionalitet kan vi därför inte förstå samhället, yrkesval eller kommunikation utifrån enskilda grupptillhörigheter.

Specifika kombinationer av grupptillhörigheter gör vissa individer mer sårbara i samhället än andra – exempelvis kvinnor med utländsk bakgrund. Kombinationer av grupptillhörighet kan även betyda helt olika saker baserat på tid och rum, vilket innebär att det som ger hög status i ett sammanhang ger låg status i ett annat.

Det intersektionella perspektivet utgår från att grupptillhörighet är socialt konstruerat i ett samhälle och har ett stort inflytande på individens livssituation. Forskning visar att det inte är dessa faktorer i sig som är förklaringen till att exempelvis personer med utländsk bakgrund har andra normer än majoritetssamhället. I stället ligger förklaringen i maktrelationerna mellan grupperna. När den ena gruppen är underordnad den andra, som fallet är inom relationen mellan majoritetssamhället och minoritetsgrupper, uppstår lätt en känsla av maktlöshet, att man blir ojämnt behandlad och inte blir lyssnad på. Det är alltså hur dessa heterogenitetsgrunder knyter samman med status, tidigare erfarenheter, fattigdom och utanförskap som utgör de kommunikativa förutsättningarna.

3.3 Vithet och rasifiering som begrepp i forskning

Katarina Mattsson, som forskar på genus och vithet, menar att vithetsbegreppet i ett svenskt forskningssammanhang främst fyllt funktionen att motverka de starka tendenserna att andrafiera frågor om etnicitet och rasifiering, det vill säga att per automatik koppla samman frågor om etnicitet med ”invandrare” och etniska minoriteter.

³ Hedenus Anna, Björk Sofia & Shumulyar Gréen Oksan (red) 2015, Feministiskt tänkande och sociologi

Att vara vit innebär ofta att individen inte behöver betrakta eller omtala sig som etnisk. Precis som heterosexualitet betraktas som normen i det svenska samhället och personer som är straighta inte behöver komma ut så behöver inte heller en vit person svara på frågor om varifrån hen kommer.⁴

Utseendenormernas betydelse i exkluderande processer i det svenska samhället synliggörs särskilt tydligt när människors utseende inte infrar dessa förväntningar.⁵

Begreppet vithet blir ett sätt att synliggöra att rasifieringen i samhället inte endast skapar underordning och marginalisering, utan i lika stor utsträckning skapar ett system för privilegier och överordning.⁶

Den analytiska poängen har här varit att rikta blicken mot dominerande grupper och maktpositioner och granska en i det svenska samhället strukturerande princip och hierarkisk ordning, som ofta passerar obemärkt.⁷

Tobias Hübinettes forskning visar att det ofta är så att vita ofta betraktas som svenskar, enda icke-vita ses som icke-svenskar. Ghebrehawariat Barakat, forskare i statsvetenskap med fokus på mångfald, instämmer och menar att personer som till vardags kallas för ”svenskar” aldrig behöver fråga sig själva om de är vita eller inte, utan ordet svensk fungerar som ett kodord för vit. När vi pratar vithet är det centrala inte själva hudfärgen utan det kapital och privilegier som kommer med att definieras som vit.⁸

Många människor som tillhör vithetsnormen eller passerar som vita vet inte alltid hur de ska förhålla sig till identitetskategorin vit eller den sociala gemenskapen vithet.⁹

⁴ Mattsson, Katarina, (2010), Genus och vithet i den intersektionella vändningen

⁵ Mattsson, Katarina, (2010), Genus och vithet i den intersektionella vändningen

⁶ Ibid & Ras och vithet. Tobias Hübinette (20017) Den svenska vitheteh och svenska rasrelationer i går och i dag

⁷ Mattsson, Katarina, (2010), Genus och vithet i den intersektionella vändningen

⁸ Barakat, Ghebrehawariat (2023) Får man säga svart?

⁹ Barakat, Ghebrehawariat (2023) Får man säga svart?

Rasifierade ojämlikheter i arbetslivet uppkommer och reproduceras genom ett stort antal relaterade processer. Flera av dessa processer drivs av underliggande föreställningar om personer med visst utseende eller ursprung. Det finns även processer som drivs av motivationsfaktorer och mekanismer så som ”vilka vi upplever samhörighet med, vilka som ingår i våra privata och professionella nätverk av informella kontakter och relationer, hur våra invanda föreställningar ser ut rörande hur personer i olika roller bör vara, samt hur rutiner och strukturer på organisationsnivå utformas och omsätts i praktisk tillämpning”.¹⁰

3.4 Klass och genus koppling till yrkesstatus

Samhället är präglad av stereotypa föreställningar om könsspecifika egenskaper. Branscher, yrken och arbetsuppgifter könskodas utifrån olika föreställningar och förväntningar på kvinnor och män. Könskodningen av yrken medför att förenklade bilder av den typiska utövaren generellt kommer till oss när vi tänker på specifika yrken.

Det finns flera studier som visar att arbetsdelningen i dagens samhälle grundas på normativa föreställningar om genus specifika kompetenser. Egenskaper så som tålmod, hjälpsamhet, att vara till lags och serviceinriktad förknippas med kvinnor medan makt, bära fysiskt tungt och vara teknisk associeras med män.¹¹

Detta yttrar sig exempelvis i manlig dominans inom de områden som handlar om orsaker till och hantering av själva händelsen samt kvinnlig dominans inom de områden som rör de mer långsiktiga effekterna av olyckor och kishändelser.¹²

En studie av platsannonser på arbetsförmedlingen fann att maskulint märkta ord som aktiv, självsäker och analytisk var med i fler annonser för mansdominerade yrken, medan feminint associerade ord som empati, vänlighet och responsiv i större utsträckning förekom i annonser för kvinnodominerade yrken.

Forskningen visar att *god fysik* är ett betydligt vanligare krav i annonser till mansdominerade yrken.

¹⁰ Länsstyrelsen Stockholm (2021) Vita privilegier och diskriminering Processer som vidmakthåller rasifierade ojämlikheter på arbetsmarknaden

¹¹ Ulfsdotter Eriksson, Ylva (2006), Yrke, Status & Genus En sociologisk studie om yrken på en segregerad arbetsmarknad & Ulfsdotter Eriksson, Y. & Backman, C. (2014) Föreställningar om klass och kön i Arbetsförmedlingens yrkesbeskrivningar?

¹² Hobbins Jennifer, Danielsson Erna & Angelika Sjöstedt (red), 2020, Genus, risk och kris

Fysiska förmågor	Total förekomst		Fördelning över klass				Fördelning över könsförhållande			
	n	%	Arbetare	Lägre tjm.	Högre tjm.	Total %	Kvinnodom.	Mansdom	Jämnt	Total %
<i>God fysik</i>	130	31	72	18	9	99	22	59	19	100
<i>Påfrestande arbetsmiljö</i>	47	11	87	6	6	99	15	70	15	100
<i>Hälsokrav</i>	33	8	58	42	0	100	10	79	12	101
<i>Händig</i>	28	7	79	18	4	101	15	68	18	101

Figur 1. Begreppsfördelning i platsannonser.

Forskningen visar även att yrkesbeskrivningar i annonser på Arbetsförmedlingen i högre utsträckning beskriver arbetaryrken och mansdominerade yrken som fysiska, tjänstemannayrken som mentala och kvinnodominerade yrken som sociala.¹³

3.5 Faktorer som påverkar yrkesval

Forskning visar att socioekonomiska faktorer, föräldrarnas utbildningsbakgrund, uppväxtmiljö och familjeförhållanden tillsammans med intressen, förmågor, socialt umgänge och tillgång till information om olika valmöjligheter har betydelse för ungas utbildningsval.¹⁴ I rapporten *Val efter kön* argumenteras för att ett utbildningsval inte är att betrakta som en isolerad händelse vid en specifik tidpunkt. Istället är utbildningsvalet en konsekvens av individens samlade erfarenheter.¹⁵

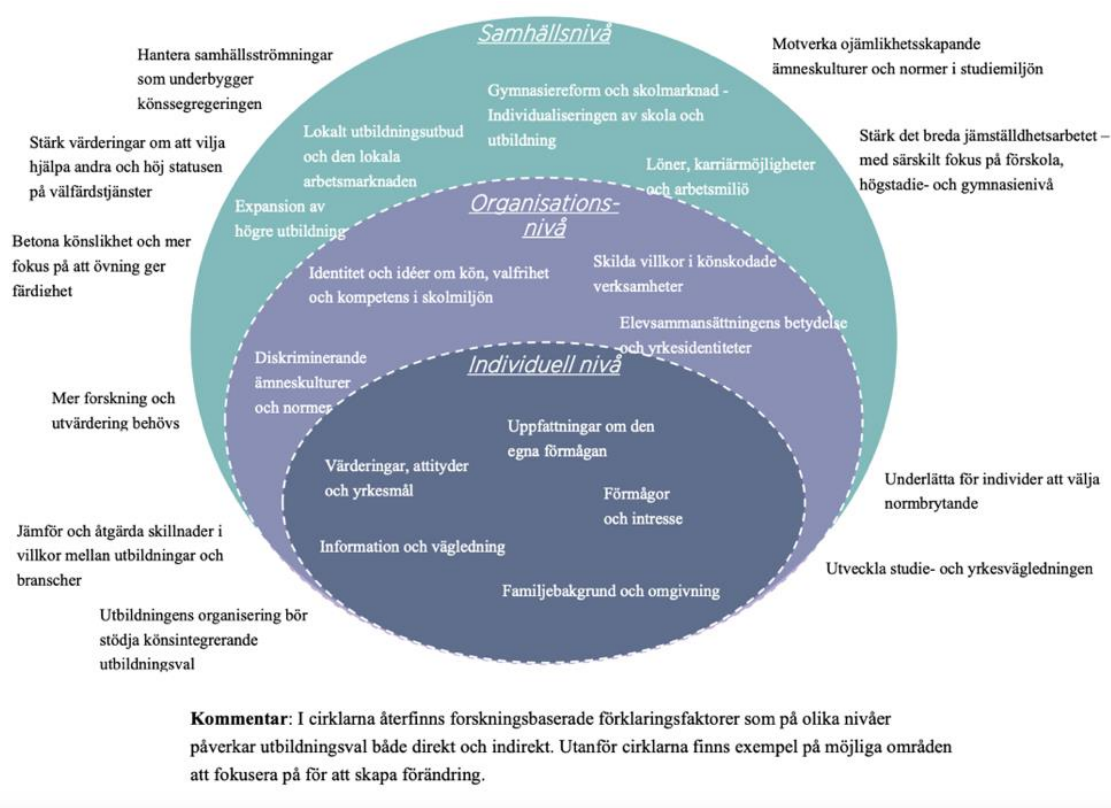
Individens uppfattning om sin förmåga spelar ofta större roll än den faktiska förmågan när det kommer till utbildningsval. Flickors intresse för manligt kodade yrken hänger nära samman med en lägre självskattad förmåga inom området, visar forskningen. De könsstereotypa uppfattningarna av olika ämnesområden och yrken bildas i tidig ålder och studier visar att det redan vid tre års ålder finns könbaserade skillnader i ämnesintressen.

¹³ Ylva Ulfsdotter Eriksson och Christel Backman, 2014, Föreställningar om klass och kön i Arbetsförmedlingens yrkesbeskrivningar?

¹⁴ SOU 2001:45

¹⁵ Jämställdhetsmyndigheten, Val efter kön

Enligt genus- och struktureringsteorier finns två grundläggande mekanismer bakom den könssegregerade arbetsmarknaden: separering och värdering av arbete. De är också centrala teoretiska utgångspunkter för jämställdhetspolitiken. Den historiska arbetsdelningen, där kvinnor ansvarat för obetalt hem- och omsorgsarbete i den privata sfären medan män har ansvarat för lönearbete i den offentliga sfären kan benämnas som den primära könssegregeringen. Den sekundära könssegregeringen har två dimensioner, en horisontell och en vertikal. Den horisontella dimensionen innebär att kvinnor och män verkar på olika arenor i bemärkelsen att de finns inom olika utbildningar, yrken och branscher. Det är detta som menas när vi pratar om könskodade yrken. Den vertikala dimensionen belyser att kvinnor och män på ett systematiskt sätt inte kommer lika långt inom sina karriärer. Jämställdhetsmyndigheten presenterar i sin rapport en modell över möjliga områden att fokusera på i arbetet för en mer könsintegrerad utbildning.¹⁶

Figur 2. Jämställdhetsmyndighetens modell över forskningsbaserade samt möjliga framtida fokusområden.

Tittar vi på SCB:s jämställdhetsstatistik över arbetsmarknaden ser vi att år 2021 var det relativa arbetskraftstalet för åldern 20–64 år 84,7 procent för kvinnor och 90,3 procent för män, vilket innebär att kvinnors deltagande på arbetsmarknaden i stort sett är lika stort som mäns. Dock finns det samtidigt en tydlig könssegregering på arbetsmarknaden när det kommer till yrkesområde och hur arbete är fördelat.

¹⁶ Ibid.

3.5.1 Den genuskodade räddningstjänsten

Tidigare forskning om räddningstjänsten har visat på att yrken inom räddningstjänsten och brandmannayrket framför allt är manligt kodade. Bland heltidsbrandmän och SMO-utbildade rankas fysisk styrka som en av de viktigaste egenskaperna för att kunna utföra ett bra jobb. I takt med att fler kvinnor kommer in i yrket antas "brandmannaidealet" förändras. Bilden av den fysiskt starka brandmannen ersätts alltmer med en alternativ bild där viljan att hjälpa människor är den viktigaste. I en studie lyfter brandmännen att det främst är allmänheten som upprätthåller stereotypen av den fysiskt starke brandmannen. Forskarna menar att:

I vår tolkning görs allmänheten till en garant för ett traditionellt brandmannaideal... Genom hänvisningar till allmänhetens uppfattningar placeras också brandmannaidealen utanför räddningstjänsternas kontroll, det vill säga att "problemet" förläggs någon annanstans och inte i den egna verksamheten. Det underlättar knappast räddningstjänsternas arbete för alternativa och mindre traditionella bilder av brandmannayrket.¹⁷

Forskningen visar också att kvinnor anpassar sig i lika stor utsträckning som män till det traditionella brandmannaidealet.¹⁸

3.5.2 Den vita räddningstjänsten¹⁹

Räddningstjänsten är idag övervägande vit. Tidigare studier visar dock att det inom räddningstjänsten finns en positiv inställning till en ökad andel brandmän från utomnordiska länder. Genom att spegla samhället samt underlätta kommunikationen med personer med utomnordisk bakgrund ses mångfald som ett sätt att öka räddningstjänstens legitimitet.

Samtidigt finns det en liten grupp som är negativa till en ökad etnisk mångfald. De grupper med störst andel personer som är negativt inställda till ökad etnisk mångfald är SMO-utbildade personer och en del RiB-utbildade personer. Inställningen till ökad etnisk mångfald tycks även i viss mån vara geografiskt betingad.

Svaren på enkäten visar också på ett samband mellan större kommuner och arbetsplatser och en mer positiv inställning till frågorna om ökad etnisk mångfald. Detta kan bero på att det också är i större städer som den största koncentrationen av personer med utländsk bakgrund finns och att det för att kunna "spegla samhället" också krävs en ökad etnisk mångfald även inom räddningstjänsten. Det skulle också kunna handla om att man

¹⁷ Lars-Gunnar Engström, Liselotte Jakobsen & Clary Krekula (red.), Jämställdhet, mångfald och svenska räddningstjänster

¹⁸ Engström, L., Jakobsen, L. & Krekula, C (2012) Jämställdhet, mångfald och svenska räddningstjänster.

¹⁹ Grip, Lena (2012) Attityder till ökad mångfald I: Engström, L., Jakobsen, L. & Krekula, C (2012) Jämställdhet, mångfald och svenska räddningstjänster.

inom de större räddningstjänsterna har en större vana att jobba sida vid sida med personer med utländsk bakgrund.²⁰

3.6 Krissituationer och stereotypa normer²¹

Maskulinitetsnormer påverkar och syns i hela samhället. Det finns forskare som menar att det västerländska samhället är byggt på maskulina mönster.

Många av dagens mansmönster skapades och accentuerades vid industrialismens (och åtföljande kapitalismens) genombrott. Från familjerna gick männen ut i industrierna och formades efter industriernas ledstjärnor. Det var viktigt att männen i industrierna skulle prestera mest och bäst. De skulle också konkurrera, med andra män och med de andra grupperna av män (i andra industrier). Och de skulle därför ha kontroll över arbetet och livet. Kontroll över andra liksom kontroll över sig själva. Dessa gamla ideal för hur en man ska vara lever i stor utsträckning kvar och män speglar sig idag i vad andra män tänker, känner och tycker.²²

Forskning visar att området krishantering följer samhällets hegemoniska normer som formar män som starka och aktiva medan kvinnor är vårdande och sårbara. Samma normer associerar kvinnan med familjelivet och mannen med det offentliga.²³

Även vid större räddningsinsatser visas det i övertagandet av platsen – det vill säga det fysiska rummet – vem det är som har makt i situationen. Forskare menar att makten över platsen ger makt över berättelsen om krisen, vilket innebär att om kris identifieras som exempelvis en brand sätts vissa aktörer i centrum och andra i periferin.²⁴

I nyhetsmedia ser vi hur mansdominerade tekniska arbetet vid brandbekämpning kommuniceras i större utsträckning än mer kvinnligt märkta arbeten med fokus på omsorg.²⁵

Yrken och arbetsuppgifter med låg status blir ofta osynliggjorda. Det är ofta kvinnligt märkta uppgifter som har låg status och i nyhetsmedia är det främst de manligt kodade yrkena som synliggörs.

²⁰ Ibid.

²¹ Hobbins Jennifer, Danielsson Erna & Angelika Sjöstedt (red), 2020, Genus, risk och kris

²² Maskulinitetsnormer, maktordning och mänsklig säkerhet, 2016, Lars Jalmert

²³ Hobbins Jennifer, Danielsson Erna & Angelika Sjöstedt (red), 2020, Genus, risk och kris

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

Forskning visar att nyhetsrapporteringen från branden i Västmanland 2014 fokuserade på tekniska och manligt kodade uppgifter så som antalet vattenbombande plan, hur stort område som brann och antalet brandmän ute i skogen.²⁶

De organisationer som hanterar krishanteringsfrågor är ofta fulla av könskodade praktiker och maskulinitetsnormer där yrkesrollen associeras med oräddhet och lösningsfokus och där män porträtteras som beskyddare.²⁷

Att det finns en koppling mellan risk och maskulinitet samt de yrken som arbetar med riskhantering står klart. Det finns forskare som menar att maskulinitet knyts till förmågan att hantera risker.²⁸

²⁶ Danielsson, E. & Eriksson, K. (2020) Damerna kom med nybakat.

²⁷ Hobbins Jennifer, Danielsson Erna & Angelika Sjöstedt (red), 2020, Genus, risk och kris

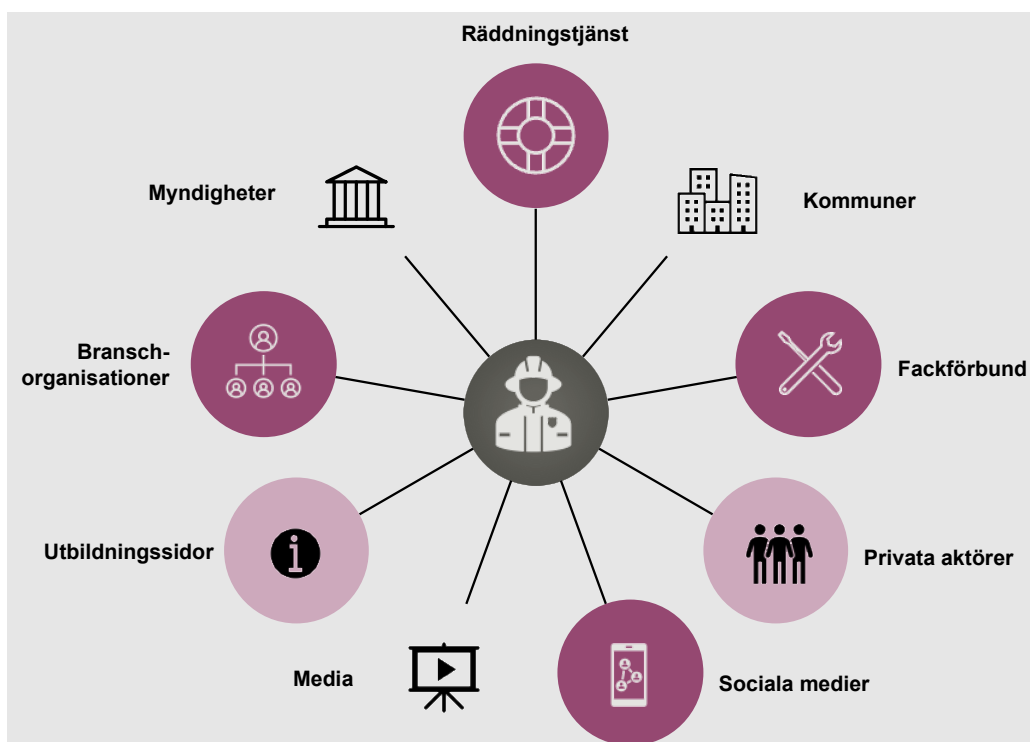
²⁸ Mathias Ericson, (2020), Maskulinitetsperspektiv på identifiering av riksområden

4 Aktörer och samtalet

I det här kapitlet bekantar vi oss med de aktörer som talar om räddningstjänsten och brandmän i det offentliga samtalet. Vi tar också en närmare titt på hur närvarande räddningstjänsten och yrket brandman är i olika medier – både redaktionella och sociala.

4.1 Aktörskarta

Det finns ett stort antal aktörer som på olika sätt, med olika infallsvinklar och i olika grad påverkar allmänhetens bild av både räddningstjänst och yrket brandman. Aktörerna är både privata aktörer, offentliga aktörer och till viss del det offentliga samtalet i media och sociala medier. Dessa aktörer täcks i stor mån i de undersökningar som ligger till grunden för den här rapporten. Nedan syns en schematisk bild över aktörerna som bygger bilden. Vi kommer i detta avsnitt kort gå in på varje aktör.

Figur 3. Aktörskarta.

Myndigheter: Den myndighet som kommunicerar bilden av brandmannen mest är MSB. Dock finns det andra myndigheter som också bidrar till bilden. De flesta sådana fall vi sett handlar om att man kommunicerar kring det potentiella yrket brandman. Som ansvarig myndighet och utbildare har MSB ett tydligt uppdrag och blir därför en tillförlitlig avsändare. Tillsammans med SKR startade MSB 2016–2017 webbplatsen www.blideltidsbrandman.nu. Vid lansering tog SKR över både äganderätten och ansvaret för driften inklusive finansiering.

Räddningstjänst: Räddningstjänsterna är många och skiljer sig åt i organisering. De skiljer sig också åt i förmåga och kapacitet att kommunicera. Resultatet av deras kommunikation samt den bild som byggs kring dem analyseras på flertalet ställen i denna rapport, exempelvis längre fram i detta kapitel, kapitel 4 och kapitel 5.

Kommuner: Kommunerna är huvudmän för Räddningstjänsten i respektive kommun. Det varierar i vilken mån Räddningstjänsten uppfattas som en tydlig del av kommunen – och förutsättningarna skiljer sig givetvis stort mellan olika kommuner i Sverige. Det finns 290 kommuner i Sverige där den minsta har knappt 2 500 invånare och den största nästan 980 000 (SCB, 2022). Det finns potential i kommunernas kommunikation om räddningstjänsten – se till exempel avsnitt 5.4.5 om hur några kommuner när de annonserar om andra tjänster också lyfter möjligheten att vara deltidbrandman. I sin roll som medlems- och arbetsgivarorganisation för landets alla kommuner och regioner är SKR också en del i att kommunicera bilden av brandmannen och räddningstjänsten.

Fackförbund: Kommunal är ett av de fackförbund som oftast syns kopplat till Räddningstjänsten. De uttrycker det själva så här:

Jobbar du som brandman, brandbefäl, räddningstjänstpersonal i beredskap eller liknande inom räddningstjänsten? Då är Kommunal fackförbundet för dig!

Andra fackförbund som varit en del av vår analys är SKTF, Vision och brandmännens riksförbund (www.brandfacket.se).

Privata aktörer: En del privata aktörer kommunicerar också bilden av brandmannen och räddningstjänsten. Det kan till exempel handla om företag. Dels de som har anställda deltidbrandmän, dels de som säljer utrustning kopplat till brandsäkerhet. Vi ser exempel på det sistnämnda i det tryckta materialet från räddningstjänsterna (se avsnitt 5.4.4) där annonser från sådana aktörer kommunicerar bilden av brandmannen.

Sociala medier: I sociala medier byggs bilden av brandmannen och räddningstjänsten på flera olika sätt. Utöver de officiella aktörerna är även privatpersoner delaktiga i att bygga och reproducera bilden (se vidare i detta kapitel och nästföljande).

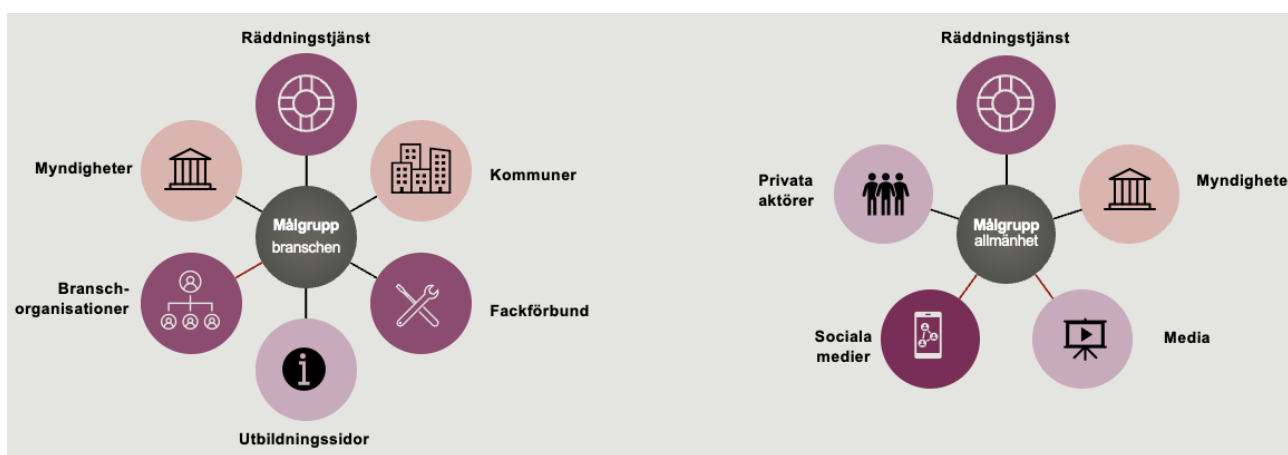
Media: I redaktionell media byggs och reproduceras bilden av brandmannen och räddningstjänsten främst genom nyheter. Redaktionell media är en stor del av diskursen online (se vidare i detta kapitel och i nästföljande).

Utbildningswebbplatser: Det finns ett antal utbildningswebbplatser på svenska som informerar presumtiva studenter om yrket brandman. I denna rapport har vi valt ut 10 och gjort en analys av vilken bild de förmedlar. Den återfinns i kapitel 5.3.3.

Branschorganisationer: Det finns ett antal branschorganisationer och liknande förbund som kommunicerar bilden av brandmannen och räddningstjänsten. I den här analysen har de avgränsats till:

- Kvinnor inom räddningstjänsten (KIR) – www.kirtj.se
- Föreningen Sveriges Brandbefäl (SBB) – www.brandbefal.se
- Räddningstjänstens Riksorganisation för beredskapsfrågor (RRB) – www.rafb.se

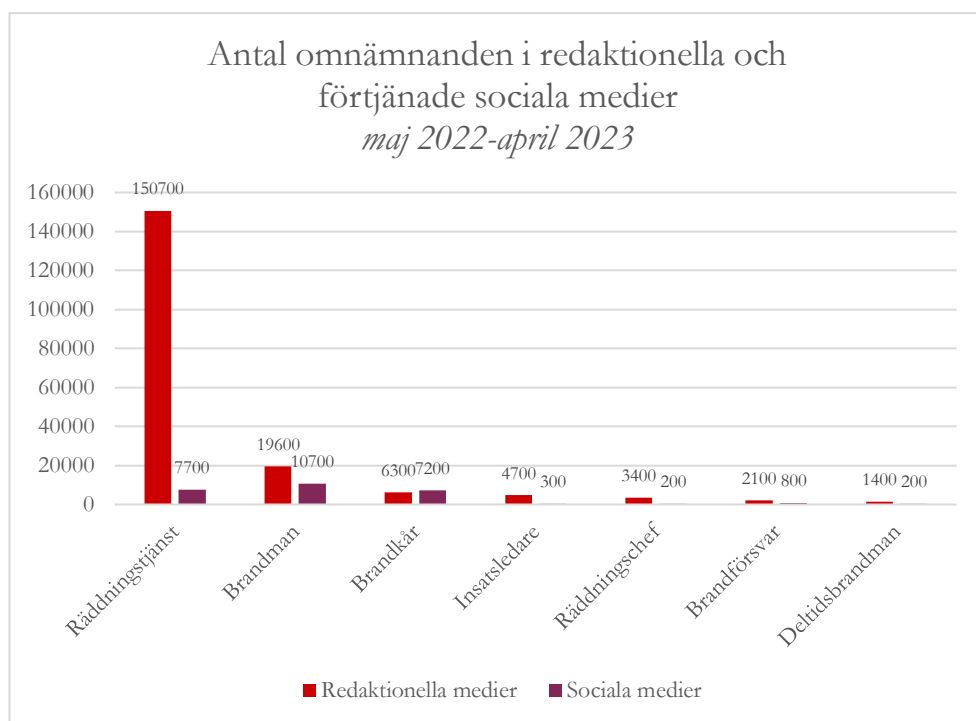
Aktörernas målgrupper och deras räckvidd varierar stort. Därför är det svårt att peka ut den aktör som har allra störst påverkan på bilden av brandmannen. Deras tyngd som avsändare varierar också. Dels generellt utifrån uppdrag kopplat till frågan, dels hur välkända uppdragen är. I figuren nedan visas en schematisk bild av vilka aktörer som har allmänheten som målgrupp och vilka som i sin kommunikation främst riktar sig mot ”branschen”, det vill säga andra aktörer i systemet, brandmän och presumtiva brandmän. I nästföljande avsnitt går vi in på diskussionen i sociala och redaktionella medier som fångats i onlineanalysen.

Figur 4. Aktörernas kommunikationsmålgrupper.

4.2 Samtalet om räddningstjänsten och brandmän

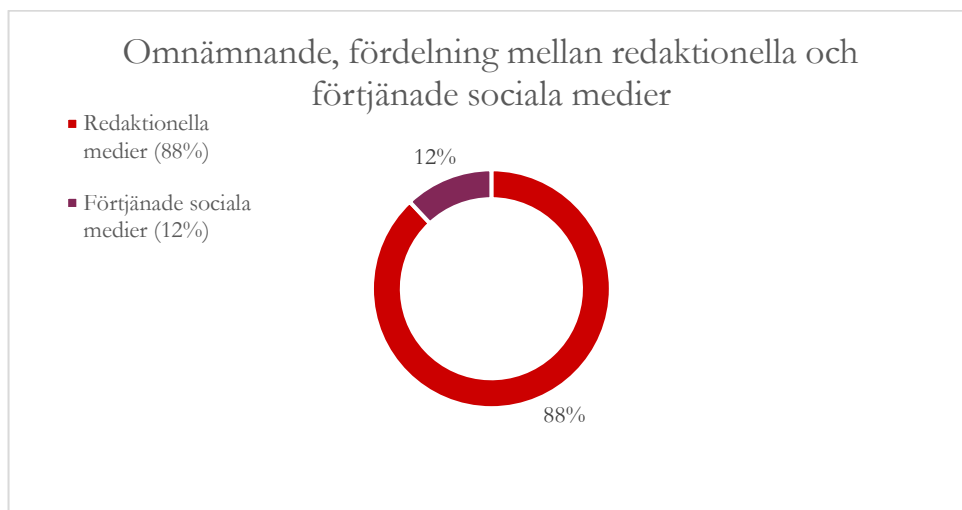
För att pussla ihop bilden av räddningstjänsten och av yrket brandman har vi använt ett flertal olika källor, vilka bland annat nämnts ovan. I det material som kan hittas online (både i redaktionella och sociala medier) är det ord som funnits med allra flest gånger utan konkurrens: räddningstjänst. Då främst i redaktionella medier. Den stora majoriteten av innehållet nämner räddningstjänst mycket kort likt ”under söndagen larmades räddningstjänsten till en byggnad” eller ”räddningstjänsten är också på plats”. Detta ger en mycket begränsad bild av hur räddningstjänst/brandmän framställs i medierna. För att undersöka mediebildens utgår vi därför framåt framför allt från fokuspublicitet där räddningstjänsten är i fokus i högre grad, antingen via bild, citat eller tidigt omnämnande. Detta har varit ett önskemål från uppdragsgivaren.

Figur 5. Omnämningen i medier.

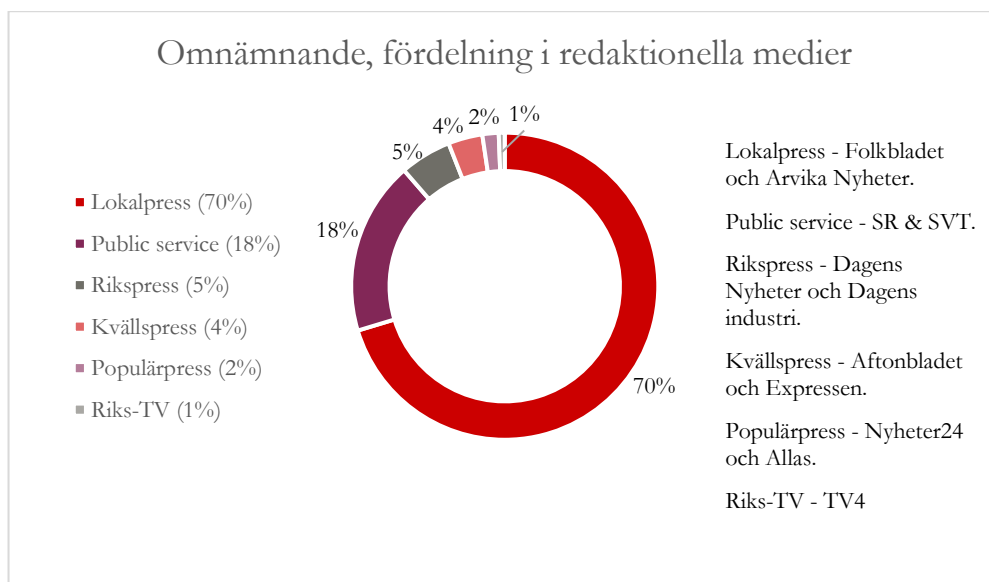
Räddningstjänsten är alltså det allra vanligaste förekommande ordet. Se vidare kapitel 5 Bilden av Räddningstjänsten för en mer ingående analys av det materialet. Utöver dessa inlägg är ”brandman” och ”brandkår” de vanligast förekommande orden i både redaktionella och sociala medier. Intressant att notera är att det är fler inlägg i redaktionella medier som använder begreppet brandman jämfört med i sociala medier. När det gäller begreppet brandkår är fördelningen i sociala medier och redaktionella medier jämn. Utöver de begrepp som finns i figuren nämns ord som räddningstjänstpersonal, RiB, brandsoldat och räddningskår mellan 50 och 600 gånger under året.

Tittar vi på hur omnämningarna fördelar sig mellan kanaler ser vi att redaktionella medier står för 88 procent av omnämningarna och andras aktörers sociala medier (räddningstjänsternas egna kanaler är inte inkluderade här) för 12 procent. Som synes får den stora mängden omnämningarna av räddningstjänst ett stort genomslag även i denna fördelning.

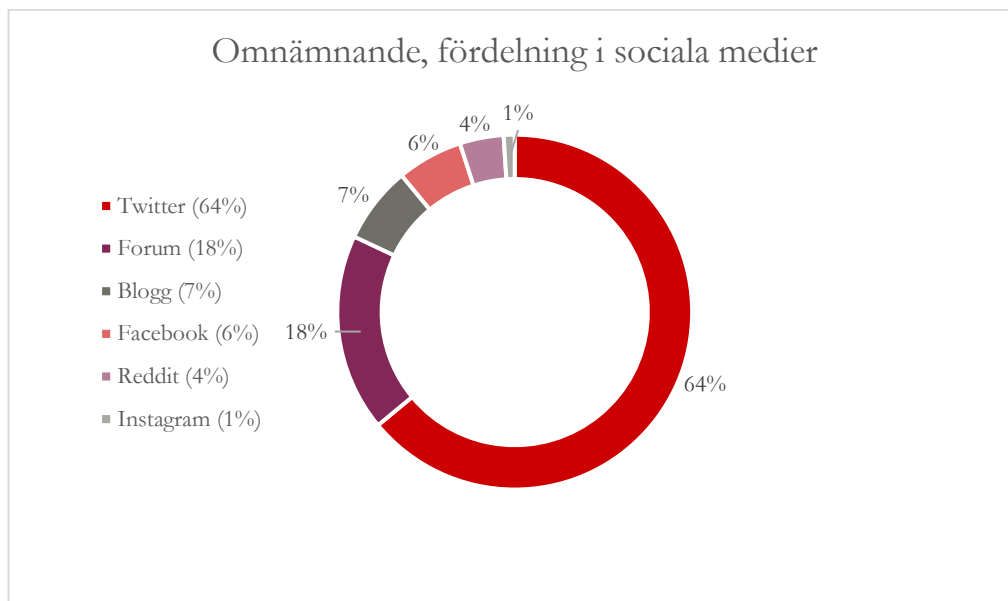
Figur 6. Fördelning av mellan redaktionella och förtjänade sociala medier.

Tittar vi närmare på redaktionella medier ser vi att lokala medier är den vanligaste medietypen med 70 procent av publiciteten. Public service omfattar 18 procent. Denna medietyp innehåller även lokala kanaler – det vill säga lokala nyhetssändningar och dylikt som ofta rapporterar om vad som hänt i orterna med en annan frekvens och på en annan detaljnivå än andra kanaler. Rikspress och kvällspress står för 5 respektive 4 procent av omnämningarna.

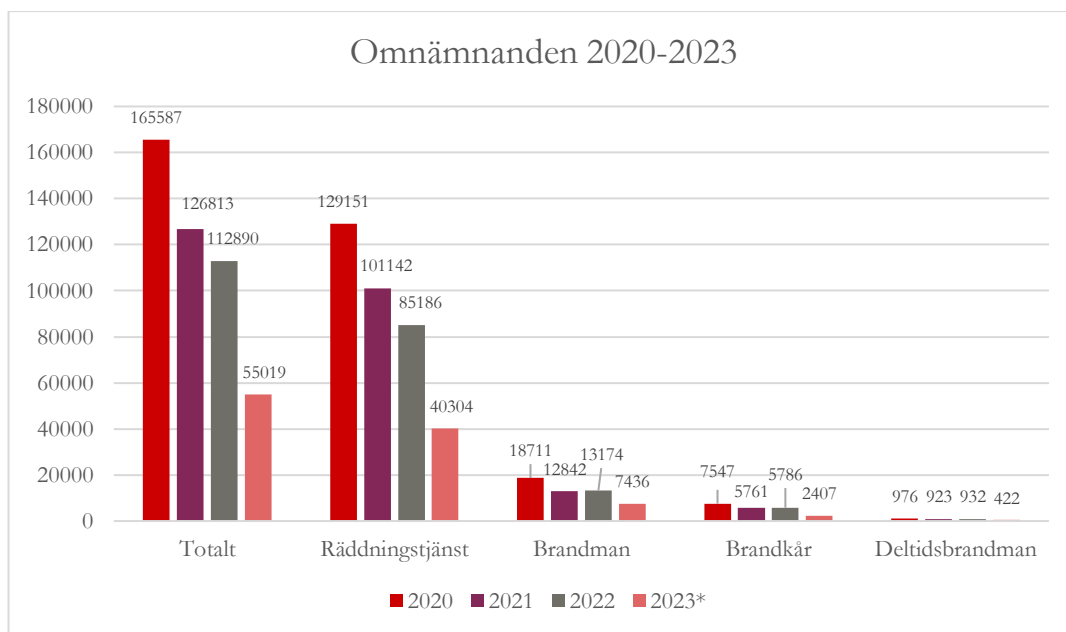
Figur 7. Fördelning i redaktionella medier.

I sociala medier är Twitter (numera X) den allra vanligaste källan för innehåll följt av forum och bloggar.

Figur 8. Omnämmande sociala medier.

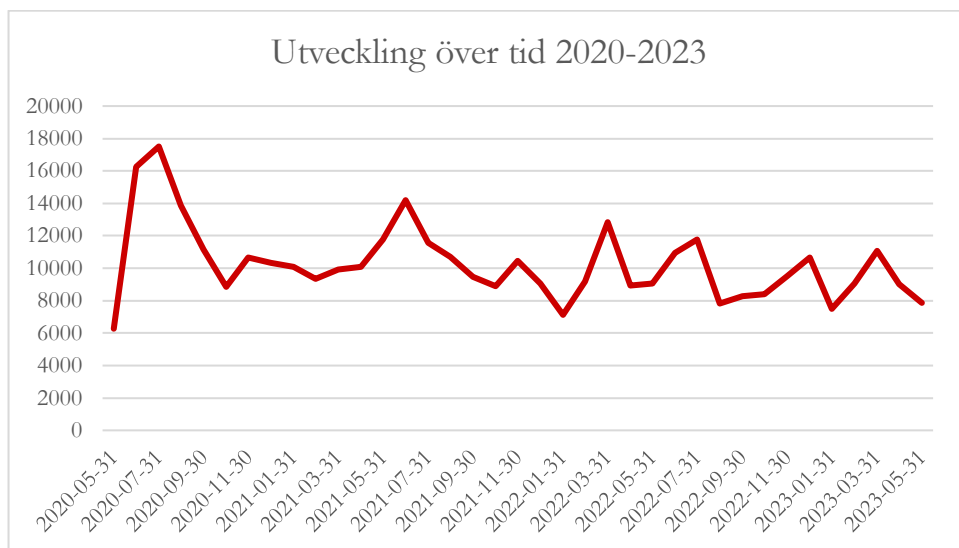
Det intressanta är att när vi tittar på antal omnämmanden under en treårsperiod ser vi att räddningstjänstmaterialet har minskat markant under de tre senaste åren (se även kapitel 4 för Bilden av räddningstjänsten), medan de övriga begreppen ligger relativt jämnt i omfattning under perioden.

Figur 9. Omnämmanden under en treårsperiod.

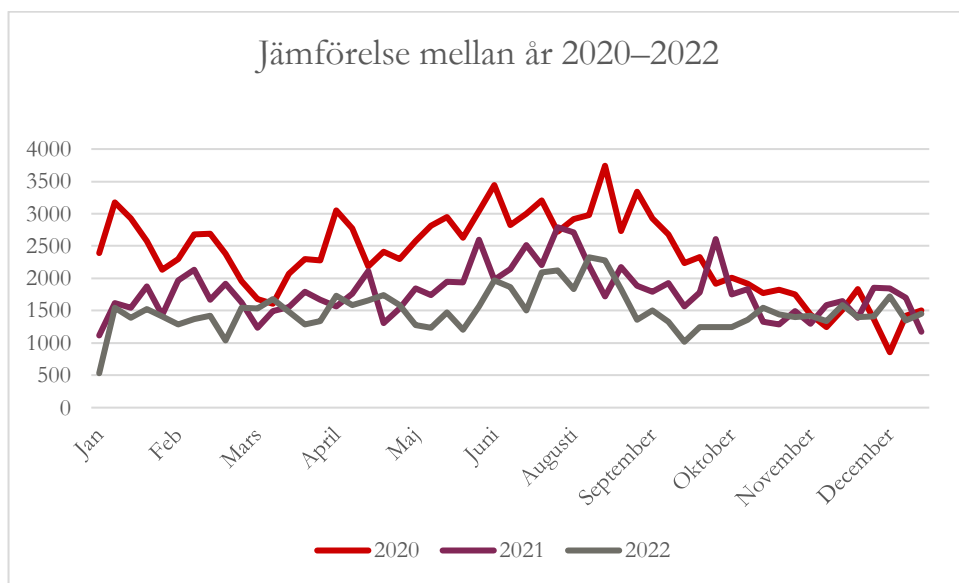
* Till och med 19 juni 2023

I diagrammen nedan har vi undersökt fördelningen över tid för att skapa oss en bild av om det senaste året följer en tidigare likande trend. Som syns i diagrammet finns en tydlig topp av inlägg kopplade till brandrisker runt om i Sverige under sommaren 2020. En topp som sedan dess inte nåtts igen.

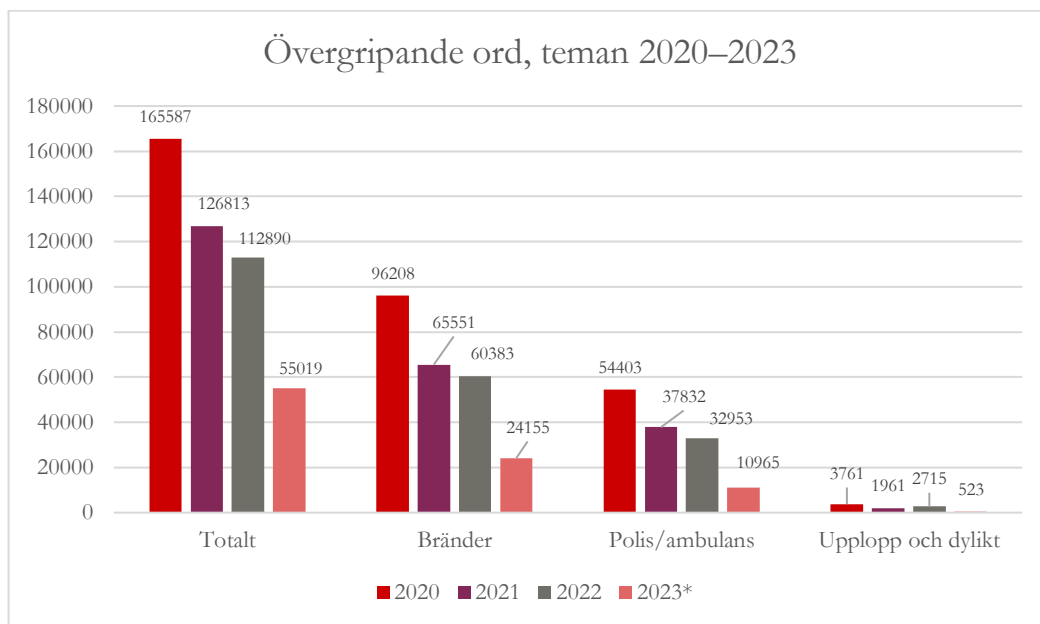
Figur 10. Fördelning av omnämmanden över tid.

I jämförelse mellan åren som figuren nedan visar, syns också hur räddningstjänsten har blivit mindre framträdande i materialet under de undersökta åren.

Figur 11. Jämförelse omnämmanden.

I figuren nedan syns vilka övergripande ord och teman som kommuniceras tillsammans med räddningstjänst totalt och under respektive år. Publiceringar med bränder i fokus är det klart dominerande temat under perioden. Räddningstjänsten nämns ofta i samband med polis och ambulans vilket ofta inkluderar situationer kring trafikolyckor.

Figur 12. Övergripande ord/teman i omnämmande.

* Till och med 19 juni 2023.

4.3 Räddningstjänsternas diversifierade namn

Något som kan bidra till förvirring hos de personer som inte känner till räddningstjänsten är den bredd som finns på namnen för räddningstjänsten. För en oinsatt kan det vara svårt att förstå att räddningstjänsten är samma sak som brandkår och samhällsskydd – speciellt om man flyttar mellan kommuner och därmed kommer i kontakt med olika beteckning för samma samhällsfunktion.

Bredden i namn beror på flera olika faktorer (se faktaruta "Utvecklingen av räddningstjänstens namn") vilka samtliga på något sätt berör organisation, tillhörighet och utveckling inom detta område.

Namnen som förekommer är exempelvis:

- Räddningstjänsten Skånemitt
- Umeåregionens Brandförsvär
- Samhällsskydd Mellersta Skaraborg
- Nerikes Brandkår
- Norra Älvsborgs Räddningstjänstförbund
- Mälardalens Brand- och Räddningsförbund
- Södertörns brandförsvärsförbund

Begreppsförvirringen skulle kunna leda till att personer med begränsad kännedom om räddningstjänsten inte inser att de kan arbeta som brandman inom samtliga dessa organisationer. Det blir även svårt att skapa en enhetlig bild av räddningstjänsten och de som arbetar inom organisationerna när namnen skiljer sig så mycket åt.

Vi ser även tendenser till att det finns begreppsförvirring kopplat till rollbeskrivningarna. Extra tydligt blir detta när vi tittar på hur räddningstjänsterna benämner räddningstjänstpersonal i beredskap. Vanligast är att räddningstjänsterna använder termen deltidsbrandman, inte sällan tillsammans med en förklaring om att den officiella termen är räddningstjänstpersonal i beredskap.

"Vill du bli deltidsbrandman – eller räddningstjänstpersonal i beredskap som det egentligen heter?"

För de personer som redan är förvirrade över vad organisationen egentligen heter blir det inte lättare när det visar sig att inte heller yrkestiteln har ett samlat namn. Tillsammans kan denna begreppsförvirring leda till att räddningstjänsten upplevs vara diffus och svår att identifiera sig med.

FAKTA: Utvecklingen av räddningstjänstens namn

Under 70-talet ensas benämningen och de allra flesta kommuner benämner organisationen *Brandförsvaret* som omnämns i dåtidens lagstiftning. Vissa undantag finns och de kallar organisationen för *Brandkår* som är den juridiska termen för utryckningsstyrkan. De allra flesta kommuner har fortfarande en egen organisation.

1986 antas en ny lagstiftning, Räddningstjänstlagen (1986:1102). I lagen benämns hela området som räddningstjänst (både statlig och kommunal räddningstjänst) som tidigare lagstiftningar men däremot benämns kommunernas organisation *Räddningsskåd*. I varje kommun ska det finnas en eller flera nämnder som ansvarar för *räddningstjänsten*.

I samband med detta rekommenderar den då nya myndigheten Räddningsverket kommunerna att kalla organisationen för *Räddningstjänst*. De allra flesta kommuner byter namn men en stor del av organisationerna behåller beteckningen *Brandförsvaret* eller *Brandkår*. I något enstaka fall benämner man också organisationen som *Räddningsskåden*. Här kan nämnas att ingen av storstäderna bytte namn, de benämns fortfarande *Stockholms Brandförsvaret*, *Göteborgs Brandförsvaret* och *Malmö Brandkår*.

Rent juridiskt löser man detta på ett sådant sätt att respektive kommunfullmäktige fattar beslut om att *Brandförsvaret* ska fullgöra uppgifterna enligt räddningstjänstlagen.

Under 80- och 90-talet ökar antalet samarbeten mellan kommuner. Av denna anledning uppstår benämningar såsom *Räddningstjänsten Sundsvall-Timrå*, *Södertörns Brandförsvarsförbund* och *Nerikes brandkår*.

Utvecklingen av samarbeten mellan kommuner har fortsatt. Som en konsekvens av detta har bland annat *Malmö Brandkår* gått upp i *Räddningstjänsten Syd* och i Göteborgsregionen finns ett kommunalförbund som heter *Räddningstjänsten Storgöteborg*.

I Stockholmsregionen finns fyra räddningstjänstorganisationer varav tre kommunalförbund. Dessa benämns *Storstockholms Brandförsvaret*, *Södertörns Brandförsvarsförbund*, *Attunda Brandkår* och *Räddningstjänsten i Norrtälje*.²⁹

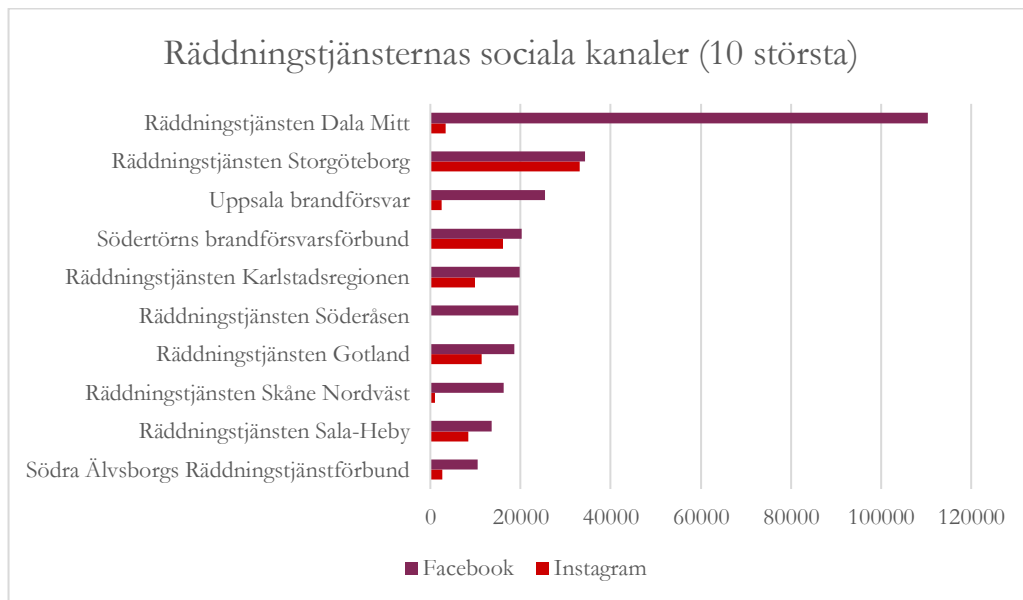
²⁹ MSB

5 Bilden av räddningstjänsten

I det här kapitlet tittar vi närmare på bilden av räddningstjänsten. Räddningstjänsten är ett begrepp som är abstrakt och vars innebörd är okänt hos många. Samtidigt är det ett ord som syns mycket online och som allmänheten ofta exponeras för. För att fånga bilden av räddningstjänsten har vi undersökt redaktionell media, sociala medier, räddningstjänstens tryckta kommunikationsmaterial, arbetsplatsannonser samt ett antal utvalda webbplatser.

5.1 Räddningstjänstens sociala mediekkanaler

Nedan syns ett diagram som visar de 10 största räddningstjänsterna utifrån aktiviteten på deras egna sociala kanaler Facebook och Instagram. De flesta av de mest aktiva räddningstjänsterna har konto på både Facebook och Instagram. Räddningstjänsterna engagerar generellt mer på Facebook än på Instagram och allra mest räddningstjänsten i Dala Mitt. Det är alltså inte så att det är den största räddningstjänsten som är mest aktiv.

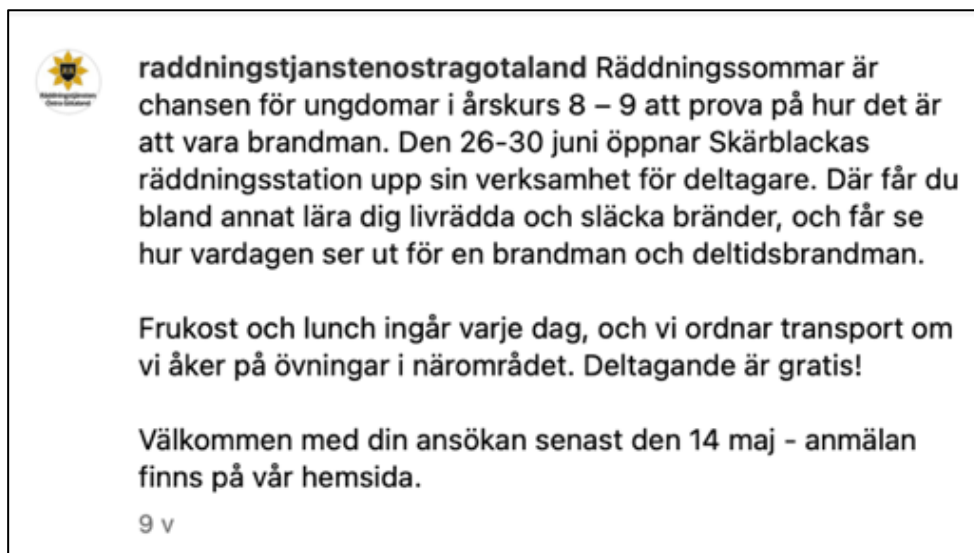
Figur 13. Antal inlägg i räddningstjänsternas egna sociala kanaler.

I tabellen nedan syns samma räddningstjänster som ovan och ytterligare 10, vilket skapar en lista på de 20 räddningstjänster som har störst kanaler på sociala medier. I tabellen syns också antal följare för dessa kanaler, vilken engagemangsgrad och postfrekvens räddningstjänster har i kanalen. Värt att notera är att de räddningstjänster som har högst engagemangsgrad inte är de allra mest aktiva när det kommer till att posta.

Konto	Kanal	Följare	Engagemangs-	Postfrekvens
Räddningstjänsten Dala Mitt	Facebook	27 230	0,63 %	1,17
Räddningstjänsten Storgöteborg	Facebook	25 650	0,77 %	0,48
Räddningstjänsten Karlstadsregionen	Facebook	21 108	0,40 %	0,39
Södertörns brandförsvarsförbund	Facebook	15 778	0,49 %	0,18
Räddningstjänsten Skåne Nordväst	Facebook	12 606	1,81 %	0,38
Storstockholms brandförsvaret	Facebook	11 346	1,40 %	0,12
Brandkåren Norra Dalarna	Facebook	10 421	0,87 %	0,26
Räddningstjänsten Jämtland	Facebook	9 968	0,69 %	0,30
Räddningstjänsten Gotland	Facebook	9 879	2,73 %	0,16
Räddningstjänsten Storgöteborg	Instagram	9 411	2,56 %	0,39
Räddningstjänsten Östra Blekinge	Facebook	8 109	3,48 %	0,07
Räddningstjänsten Syd	Facebook	8 047	0,50 %	0,27
Södertörns Brandförsvaret	Instagram	7 987	2,80 %	0,60
Räddningstjänsten Norrtälje kommun	Facebook	6 934	0,00 %	0,08
Räddningstjänsten Östra Götaland	Facebook	6 863	0,53 %	0,37
Räddningstjänsten Östra Götaland	Instagram	6 745	2,90 %	0,04
Räddningstjänsten Sala-Heby	Facebook	6 389	1,81 %	0,28
Södra Älvsborgs Räddningstjänstförbund	Facebook	6 315	0,83 %	0,46
Räddningstjänsten Halmstad	Facebook	6 311	0,29 %	0,14
Uppsala brandförsvaret	Facebook	6 229	2,40 %	0,37

Figur 14. Engagemang och postfrekvens i sociala medier.

Högst engagemangsgrad har Räddningstjänsten Östra Götaland på sitt Instagram-konto. Engagemanget handlar förenklat om hur stor andel av kontots följare som interagerar med materialet som publiceras. Att följa ett konto och interagera med det är en typ av relation och som i alla relationer så gör ömsesidigt engagemang relationen starkare. På nästa sida syns exempel på innehåll och interaktioner när Räddningstjänsten Östra Götaland också har svarat på kommentarer.

raddningstjanstenostragotaland Räddningssommar är chansen för ungdomar i årskurs 8 – 9 att prova på hur det är att vara brandman. Den 26-30 juni öppnar Skärblackas räddningsstation upp sin verksamhet för deltagare. Där får du bland annat lära dig livrädda och släcka bränder, och får se hur vardagen ser ut för en brandman och deltidsbrandman.

Frukost och lunch ingår varje dag, och vi ordnar transport om vi åker på övningar i närområdet. Deltagande är gratis!

Välkommen med din ansökan senast den 14 maj - anmälan finns på vår hemsida.

9 v

Bild: Exempel på innehåll på Instagram.

raddningstjanstenostragotaland - Följ

Välkommen med din ansökan senast den 14 maj - anmälan finns på vår hemsida.

9 v

██████████ Snyggt initiativ! Hoppas ni får många deltagare! Detta behövs!

9 v · 1 gilla-markering · Svara

██████████ Jag tycker dom ser äldre ut 😊

9 v · 1 gilla-markering · Svara

██████████ Kunde man inte kostat på sig att ta foton på personalen som jobbar på den stationen istället när man la upp inlägget??!!

9 v · 1 gilla-markering · Svara

— DÖJ svar

raddningstjanstenostragotaland ██████████ vi har gärna med foton på kollegorna från station Skärblacka. Men vi vill också kunna använda de fina bilder vi har på andra kollegor - både män och kvinnor. Nästa gång kanske det blir Urban och gänget som får vara med på bild. /Sofie, kommunikatör

9 v · Svara

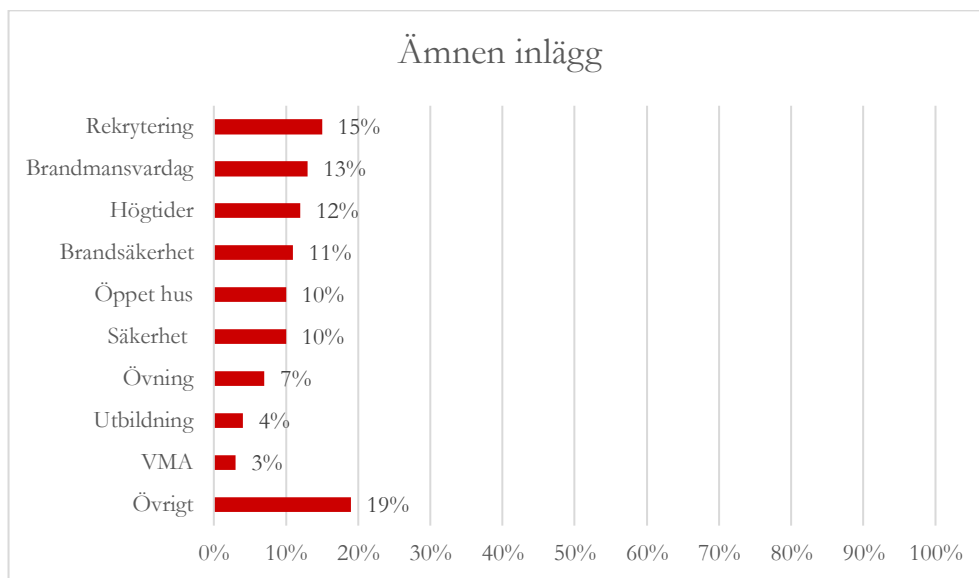
118 gilla-markeringar
APRIL 21

Lägg till kommentar...

Bild: Exempel på interaktion på Instagram.

5.1.1 Räddningstjänsternas egna sociala mediekkanaler

Tittar vi på ämnena ser vi att det är vanligt att inlägg handlar om brandmännens vardag. Här lyfts saker som relaterar till hur det är att arbeta som brandman – det kan vara alltifrån reportage från övningar till information om hur livet på brandstationen ser ut.

Figur 15. Ämnen i sociala medier-inlägg.

Andra vanliga ämnen är högtider som påsk, internationella kvinnodagen, världsdagen för Down Syndrom med flera, samt brandsäkerhet eller aktiviteter som öppet hus. Under övrigt förekommer inlägg med varierat innehåll, allt från ”roliga” bilder, till tips om att byta till sommardäck eller poster om djurlivräddning. Inlägg om öppet hus fokuserar ofta på familjevänliga aktiviteter och inkluderar presentationer av maskotar. På bilderna förekommer ofta barn, vilket förstärker upplevelsen av att öppet hus är en familjeaktivitet.

Det är nästan uteslutande svenska högtider som uppmärksammas. Vid enstaka tillfällen uppmärksammar räddningstjänster exempelvis Eid al-fitr, men då främst i relation till att de kommer närvara på en festival eller med förmaningar om brandrisk under högtider.

Bild: Högtider på sociala medier.

Det är ungefär 9 procent av inläggen som handlar om rekrytering, utbildningar och arbetsmöjligheter. Bland de inläggen finns det en stor bredd och de innefattar alltifrån stereotypa framställningar av brandmän till inlägg som visar på mångfald och inkludering. Det är främst inläggens bilder som bekräftar eller bryter mot den stereotypa bilden, men det finns även inlägg som i texten markerar inkludering.

Bilder: Exempel på inlägg Instagram.

Kopplat till rekrytering finns det ett antal texter som betonar att räddningstjänsten gärna vill se fler kvinnligt kodade brandmän samt att de aktivt arbetar med att få fler kvinnor intresserade av att arbeta inom räddningstjänsten.

Är du kvinna med rätta gnistan, båda fötterna på jorden, hjärtat på rätta stället och nyfiken på att bli deltidsbrandman? Vi välkomnar kvinnor över 20 år till en inspirerande och rolig kväll på brandstationen i Tanumshede torsdagen den 10 maj kl. 18.00–20.00. Vårt mål är att få fler kvinnor att bli intresserade av att arbeta inom räddningstjänsten och vi vill träffa dig.

När det kommer till inlägg rörande jämställdhet inom räddningstjänsten så är de flesta inlägg skrivna på internationella kvinnodagen.

Det finns även inlägg som uttalat rör mångfald och inkludering. Fokus ligger då ofta på räddningstjänsternas arbete med frågorna och betydelse av att alla ska känna sig inkluderade. Det här visar att ämnet är något som räddningstjänster arbetar med. Det är dock långt ifrån alla som har inlägg av den här typen på sociala medier.

Det finns endast ett fåtal inlägg som berör hbtqi+-frågor och då främst kopplat till räddningstjänsters medverkan på Pride.

Bilder: Exempel inlägg på sociala medier om hbtqi+.

Det är tydligt att flera räddningstjänster försöker arbeta aktivt med att bygga och förändra bilden av räddningstjänsten via sina sociala medier. Några gör det genom humor andra via personliga berättelser, men det gemensamma för samtliga räddningstjänster är att de förtydligar sin verksamhet och visar på hur vardagen inom räddningstjänsten kan se ut.

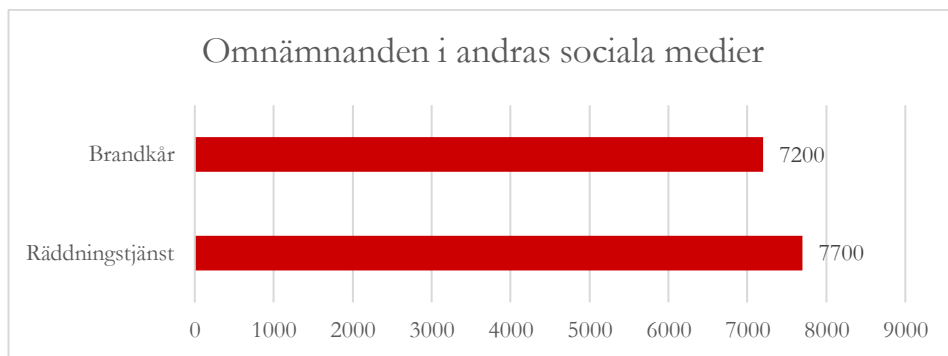

Bild: Exempel inlägg på sociala medier med humoristisk ansats.

De sociala mediekanalerna förutsätter en viss kännedom om vad räddningstjänsten är och gör, dels för att det krävs en viss kännedom för att hitta till räddningstjänstens kanal, dels för att de flesta räddningstjänster inte har någon information om sin verksamhet under fliken ”om”. Några räddningstjänster har där länkat till sin webbplats där besökaren kan läsa mer om deras funktion i kommunen.

5.1.2 Andras sociala mediekkanaler

Tittar vi på andras sociala mediekkanaler ser vi att räddningstjänst och brandkår nämns i stort sett i lika stor utsträckning. Flertalet av inläggen är tweets innehållande länkar till nyheter om bränder eller andra typer av insatser.

Figur 16. Omnämmanden i andras sociala mediekanaler.

Inläggen nämner ofta räddningstjänsten som en av flera aktörer vid olika händelser (skjutningar och olyckor) eller samhällstendenser. Räddningstjänsten används även som ett slagträ i olika politiska argumentationer eller för att visa på vad avsändare avser är föredömliga samhällsnormer. Inlägg från privatpersoner i sociala medier har ofta polemisk och/eller polariserande ansatts. Där räddningstjänsten och de normer som de företräder ställs emot vad som beskrivs som destruktiva krafter.

Bilder: Exempel inlägg på sociala medier som rör bilden av räddningstjänsten.

Samtidigt finns det i andra sociala mediekanaler även ett antal inlägg som fokuserar på att lyfta räddningstjänsten och visa tacksamhet för de samhällstjänster som de utför. De här typen av inlägg kommer från både privatpersoner, familjemedlemmar, politiker och andra organisationer. Tacksamhet uttrycks främst i relation till en specifik händelse eller dag.

Både tacksamhetsinläggen och de mer politiskt färgade inläggen närmar sig att framhålla räddningstjänsten som en viktig samhällsfunktion. Inlägg betonar att räddningstjänsten består av personer som vågar och som står på samhällets sida.

Bild: Exempel på sociala medier.

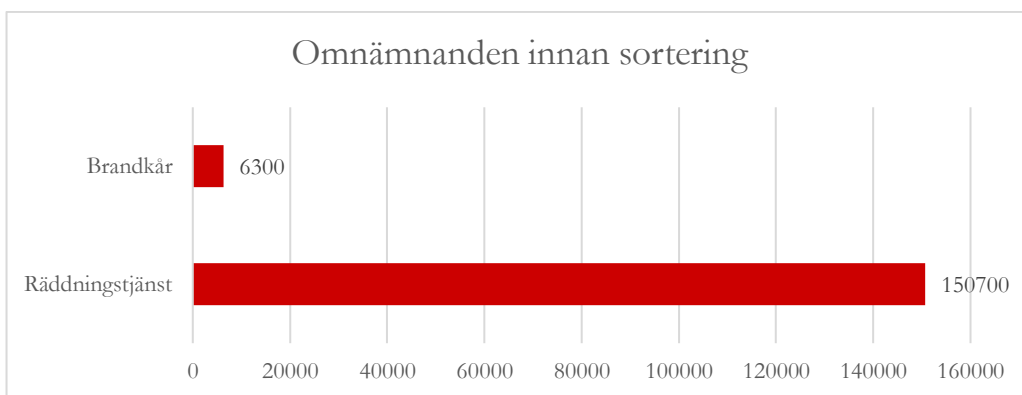
Det är även tydligt att det finns en viss förvirring kring exakt vad räddningstjänsten gör, vad räddningstjänsten heter där man bor samt hur privatpersoner kan komma i kontakt med dem.

Bild: Exempel inlägg på sociala medier.

5.2 Redaktionella medier

Då redaktionella medier är en av de medietyper inom vilken räddningstjänsten nämns mest borde den ge en tydlig bild av vad räddningstjänsten är. Tittar vi på antalet omnämmanden så nämndes räddningstjänsten 150 700 gånger det senaste året. Det här inkluderar dock ett stort antal artiklar om olyckor där räddningstjänsten främst nämns som närvarande.

Figur 17. Omnämmande redaktionella medier.

Tittar vi på de artiklar från redaktionella medier – både public service och kvällspress – som fått störst interaktion under de senaste tre åren är det artiklar som handlar om extrema händelser, olyckor samt polariserande budskap från politiker som hamnar i topp. Det blir de som i redaktionella medier ger den breda bilden av räddningstjänsten.

Publicerad	Media	Rubrik	Antal interaktioner*
2022	Expressen	Man slängde kvinna i gruvhål – åtalas	69 319
2021	SVT	Se blåjuspersonalens danssuccé	58 472
2022	TV4	Schimpansskötaren i tårar: ”Det är mina barn de har skjutit”	37 225
2022	Aftonbladet	Efter våldsamma upploppen: ”Försöker återskapa tryggheten”	20 429
2022	Aftonbladet	Ebba Busch om upploppen: ”Varför sköt man inte skarpt?”	20 075
2021	Expressen	Uppgifter: Två barn skadade – stor insats	19 662
2020	Aftonbladet	Ambulansföraren rasar efter nattens stenattack	18 407
2020	Aftonbladet	Dubbdäckare körde fast i viadukt – övervåning bortkapad	17 372
2020	SVT	Amandas hund dog i bilbranden på Ersboda	16 329
2020	Expressen	I Stockholm lever man i förnekelse in i det sista	15 845

Figur 18. Artiklar med störst interaktion i redaktionella medier.

Mest profilerande för räddningstjänsten är en artikel från 2021 som handlar om ett inlägg som Öjersjö brandstation gjorde på sociala medier och som sedermera blev viralt.

I artikel framstår räddningstjänsten som glada och att de bjuder på sig själva. Det framgår även att räddningstjänsten samarbetar med ambulanspersonal.

Dansen har blivit en symbol för samhörighet under pandemin och allas lika värde, och det verkar folk uppskatta. Vi vill också visa att vi är omtänksamma människor under uniformen, säger Martin Platerud.

svt NYHETER Nyheter Lokalt Sport SVT Play Barn Tv-tablå Alla program Om SVT

VÄST

Strata klippet och se Öjersjö brandstation dansa Jerusalema Challenge. Ljud på Feta: Räddningstjänsten Storgöteborg

Se blåljuspersonalens danssuccé

UPPDATERAD 12 FEBRUARI 2021 PUBLICERAD 6 JANUARI 2021

Blåljuspersonalen på Öjersjö brandstation övade under julen in sin egna version av den virala dansutmaningen Jerusalema challenge. Nu har deras videoklipp delats tusentals gånger på sociala medier.

– Vi hade inte riktigt förväntat oss såhär stor respons. Det är fantastiskt roligt att folk uppskattar det, säger brandmannen Martin Platerud.

Dansen i Jerusalema challenge har sitt ursprung i Sydafrika och började spridas på sociala medier redan i februari efter att flera länder infört karantän.

Räddningstjänsten och ambulanspersonalen som huserar på Öjersjö brandstation har under sina lediga stunder tillsammans övat in dansen. Och det är Martin Platerud som ligger bakom initiativet.

– Vi är många på brandstationen som har idrottsbakgrund, jag själv bland annat inom elittävlingdans. Jag såg det på sociala medier och sen började vi öva på fysträningen, säger brandmannen Martin Platerud.

Mest läst Väst

- 1 Skottlossning i Hisings Kärra i Göteborg – en död
- 2 Varmast i fattigare områden: "De har byggt bort grönskan"
- 3 Man död efter krock mellan godståg och personbil i Marks kommun

Senaste avsnittet i SVT Play

Lokala Nyheter Väst
Idag 09:35

Resenären Debora: "Jättebra insats"

Man död efter kollision mellan godståg och personbil

Kontakta SVT Nyheter Väst

Meja redaktionen

Följ oss på Facebook

Ring redaktionen:
031-83 72 60

Bild: Artikel om inlägg som blivit viralt.

Under 2023 är det hittills främst artiklar om svenska brandmäns och räddningshundars närvaro i Turkiet efter den kraftiga jordbävning som drabbade regionen i februari. Bilden skapar tydliga associationer mellan räddningstjänsten och att leta efter överlevande bland rasmassor, samt ger bilden av räddningstjänsten som en organisation med god kompetens.

Killian är utbildad räddningshund, men arbetet i Turkiet kom att bli hans första. Innan resan till Turkiet hade han inte arbetat i skarpt läge.

– Men Kiril har tränat honom i tre år. Han är utbildad för att leta efter levande människor i rasmassor och han är den stora anledningen till att vi åkte ner, säger Klaes-Ola.

2023, Tidning	Rubrik	Antal interaktioner*
Aftonbladet	Julianna Varg om sista dagen med maken: ”Kan inte smälta det här”	10 175
Aftonbladet	Svenska hunden Killian, 6, hjälte – räddade tre människor i rasmassorna	9 287
Aftonbladet	Hjältehunden Killian har räddat 18 liv i Turkiet	7 737
Göteborgs-Posten	Jan Emanuel: Vi måste sluta dalta med stenkastarna	4 206
Expressen	Pojke död efter hissolyckan i Göteborg	5 282
Expressen	Nej SVT, polisen är inte ansvarig för upploppen	4 051
Expressen	SVT-profil död efter brand under nyårsafton	4 240
Aftonbladet	Sju ungdomar i allvarlig olycka	4 050
Aftonbladet	”Jag känner mig inte alls olik andra”	4 015
Aftonbladet	2-årig flicka kämpade i iskalla vattnet – då ingrep killarna	3 900

Figur 19. Artiklar 2023 med störst interaktion i redaktionella medier.

2022 handlade de artiklar som fick störst engagemang om upploppen i Linköping och Norrköping efter Rasmus Paludans koranbränningar. Även om artiklarna inte direkt handlar om räddningstjänsten så ger de en bild av räddningstjänstens roll i samhället. Samtidigt bidrar de till upplevelsen av en polariserad bild av majoritetssamhället mot förorten.

Räddningstjänsten möttes av stenkastning och kunde inte genomföra släckningsarbete vid flera av fordonen eftersom situationen bedömdes vara för farlig.

– Vi har inte kommit fram till bränderna och kunnat släcka dem. Vi måste ha polisens hjälp om vi ska kunna gå fram och släcka, säger Christian Lind, vakthavande befäl vid Östra Götalands räddningstjänst.

En brandbil utsattes för stenkastning, fick framrutan spräckt och bogserades bort.

2022, Tidning	Rubrik	Antal interaktioner*
Expressen	Man slängde kvinna i gruvhål – åtalas	69 319
Aftonbladet	Alvin, 15, låg död på botten i 25 minuter	52 779
TV4	Schimpansskötaren i tårar: ”Det är mina barn de har skjutit”	37 225
Aftonbladet	Efter våldsamma upploppen: ”Försöker återskapa tryggheten”	20 429
Aftonbladet	Ebba Busch om upploppen: ”Varför sköt man inte skarpt?”	20 075
Aftonbladet	Femåriga Rayan död – var fast i brunn i fyra dygn	11 096
Expressen	Våldsamma upplopp efter Paludans koranbränningar	10 686
Expressen	”Varför har vi inte 100 skadade islamister?”	10 330
Hippson	Nordsvensken Molly har fått somna in: ”Hon hade kämpat färdigt”	10 093
Expressen	Emma, 32, räddade sina sex barn ur lågorna när deras hus började brinna	9 033

Figur 20. Artiklar 2022 med störst interaktion i redaktionella medier.

Vid sidan av artikeln om Öjersjö brandstations dansnummer som blev viralt på sociala medier fick bland annat artiklar om bönder som hjälpte till vid släckningen av en skogsbrand samt räddningstjänsten som varnade om risker kopplat till eldrivna fordon stor spridning.

Inslaget på TV4 om eldrivna fordon har rubriken *Brandförsvaret varnar för riskerna med eldrivna fordon* och innehåller till största delen en allvarlig manlig brandman i 35-års åldern som pratar om riskerna med bränder i eldrivna bilar. Brandmannen klipps ihop med bilder på askan efter en bil som brunnit och bilder från brandstationen. Inslaget förmedlar en bild av räddningstjänsten som mansdominerad och kompetent samtidigt som de pekar på andras ansvar i det förebyggande arbetet.

Vi hade en sådan färja [eldriven] i Norge som började brinna för sex månader sedan. Det tog 48 timmar att släcka den branden.

De som vill ha batterier i samhället, de myndigheterna som berörs av det anser jag ska hjälpa till i det också och framför allt de som säljer produkten. Så jag anser att det är hela kedjan, sen gör vi på räddningstjänsten det vi kan.

2021, Tidning	Rubrik	Antal interaktioner*
SVT	Se blåljuspersonalens danssuccé	58 472
Expressen	Uppgifter: Två barn skadade – stor insats	19 662
SVT	Älg gick igenom isen i Boden – se när den räddades från det iskalla vattnet	15 503
SVT	”40 procent av de som kör elbil idag har inte kört på vintern”	14 144
SVT	Så hjälper bönderna till att släcka skogsbranden – följ med i gödselspridaren	14 003
DN	Åkesson kritiserar nya inresekraven: Undantag för asylsökande en ”parodi”	13 342
Samnytt	Kylan slog ut elbilar - övergavs på motorvägen » Samnytt	13 189
TV4	Brandförsvaret varnar för riskerna med eldrivna fordon	13 181
Aftonbladet	Två barn svårt skadade – misstänkt mordförsök	13 154
Fria Tider	Gäng eldade upp pensionär i Nässjö	12 472

Figur 21. Artiklar 2021 med störst interaktion i redaktionella medier.

Under 2020 var det inslag som vid sidan av artiklar om bränder och olyckor som väckte många interaktioner ett inslag på SVT om polisens och räddningstjänstens julkhälsning. Inslaget lyfter en filmad julkhälsning och har *Polisen och räddningstjänsten i region Bergslagen väljer att säga God jul på ett imponerande synkat sätt!* som rubrik. Inslaget visar en humoristisk sida av räddningstjänsten som dock får stå tillbaka för polisen som är den som intervjuas i inslaget.

Det var på söndagen som polisen och räddningstjänsten i region Bergslagen la ut sin julhälsning i sociala medier med instruktionen "OBS! SLÅ PÅ MAX BAS OCH LJUD!

Den minst sagt välsynkade räddningsinsatsen fick tusentals delningar på bara några timmar.

– Ja, jag har tittat lite på våra Facebooksidor och det finns mycket kommentarer, de allra flesta positiva. Bland annat god jul-hälsningar och kommentarer om bra taktkänsla, säger Christina Hallin, presstalesperson på polisregion Bergslagen.

2020, Tidning	Rubrik	Antal interaktioner*
Aftonbladet	Ambulansföraren rasar efter nattens stenattack	18 407
Aftonbladet	Dubbeläckare körde fast i viadukt – övervakning bortkapad	17 372
SVT	Amandas hund dog i bilbranden på Ersboda	16 329
Expressen	I Stockholm lever man i förnekelse in i det sista	15 845
Aftonbladet	Svår trafikolycka i Göteborg – flera skadade	15 493
SVT	Fullt utvecklade brand på Lilla Edets pappersbruk	14 253
Expressen	Larm om explosion på Östermalm	14 176
Aftonbladet	Kräver bättre löner efter pandemin: Går inte betala falukorven med applåder	13 699
SVT	Stort intresse för välsynkad julhälsning	12 936
Expressen	Ambulans plundrad – mitt under pågående vårdinsats	12 905

Figur 22. Artiklar 2020 med interaktion i redaktionella medier.

Vid första anblicken kan det upplevas som att tabellerna ovan tar ett för brett grepp och inkluderar artiklar som inte handlar om räddningstjänsten, där de endast nämns i förbifarten. Men det är viktigt att visa på hur stort bruset kring räddningstjänsten är och i hur olika sammanhang de nämns. Att nå ut med artiklar och information som mer direkt presenterar räddningstjänsten är en bedrift. Det är vidare så att även om majoriteten av artiklarna inte handlar direkt om räddningstjänsten så bidrar även andra artiklar till att skapa bilden av räddningstjänsten. De sammanhang i vilket räddningstjänsten nämns blir associationer till vad räddningstjänsten gör. Bränder, olyckor och livräddning framgår som vanliga arbetsmoment.

När det kommer till artiklar om lokala utryckningar och bränder så använder SR och SVT framför allt fordon som generell bildsättning. När vi tittar närmare på de artiklar som mer utförligt handlar om räddningstjänsten i de redaktionella medierna ser vi att våren 2023 har dominerats av artiklar som handlar om de nya arbetsvillkorerna från EU. Artiklarna fokuserar på brandmännens protester, demonstrationer och vilken effekt brandmännen tror att de nya reglerna kommer ha på räddningstjänsten.

En grupp brandmän – Skydda räddningstjänstens arbetstider – har startat en namninsamling bland landets 5 000 heltids- och 10 000 deltidbrandmän.

Bilder: Exempel från nyhetsinslag.

Det finns även ett antal artiklar – främst i SVT:s lokalsyheter – som berör räddningstjänsten i relation till ungdomar på olika sätt. Två exempel är ett inslag om ungdomsbrandkåren i Svedala och ett inslag om träffsäkerhet kopplat till A-traktorer i Karlskrona.

Bild: Exempel från nyhetsinslag.

Inslaget om A-traktorer (nederst på föregående sida) visar en proaktiv räddningstjänst som engagerar sin målgrupp, även om ungdomarna är de som får störst utrymme. Artikeln från Svedala (överst på föregående sida) berättar om ungdomsbrandkåren och vad de gör, samt kopplar samman den med behovet av fler brandmän. I inslaget visas olika bilder på släckning med brandsläckare och hur ledarna berättar för ungdomarna om hur släckning går till. Räddningstjänsten framstår som engagerad både i samhället och i ungdomarna. Dramaturgin i inslaget och tillhörande artikel ger något av en dramatisk känsla.

Röken ligger tät och eldsläckarnas ljud hörs på avstånd. Men det brinner inte på riktigt. Det är ungdomsbrandkåren som tränar eldsläckning utanför brandstationen i Svedala.

Det finns även ett stort antal artiklar som berör räddningstjänstens behov av brandmän och deltidsbrandmän. De här artiklarna och inslagen fokuserar i stor utsträckning på vad effekten blir av att det inte finns tillräckligt med brandmän. Med rubriker som *Kan tvingas sluta rökdyka i Bjurholm – om inte fler anställs: "Får ägna oss åt yttre släckning"* och *Brist på deltidsbrandmän botar landsbygden* målas bilden av en räddningstjänst med brist på arbetskraft upp. Räddningstjänsterna beskrivs befinna sig i en ohållbar situation.

För att kunna gå in och rökdyka i ett hus som brinner så måste det vara fem brandmän i en grupp. I dagsläget finns det 13 deltidbrandmän i Bjurholm, vilket innebär att man inte har tre hela grupper. Är man en ofullständig grupp så måste man alltså vänta på förstärkning från en annan station, vilket kan ta tid.

Problemet löser man genom att de befintliga brandmännen hoppar mellan grupperna, något som enligt Mikael Frithiof inte är hållbart i längden.

– Det tär och du sätter hela din familj i beredskap. Om du jobbar två veckor i rad med kvällar och helger så låser du ju familjen.

Det finns även artiklar som i det sammanhanget fokuserar på att lyfta varför det är svårt att rekrytera brandmän generellt och deltidbrandmän specifikt. Här berörs både huvudarbetsgivarnas motvillighet, inställningstiden till stationen och den stereotypa bilden av brandmannen. Artiklarna återfinns både i lokalpress och nationella tidningar så som DN och Aftonbladet.

Det finns en stereotyp bild av vem som kan arbeta som brandman och det kan därför vara svårt att se sin plats i en sådan organisation. Den viktigaste egenskapen vi letar efter är viljan att ställa upp för andra människor, säger Linda Ottosson.

Ett sista tema som vi ser är att det finns ett antal artiklar som fokuserar mer på hårda faktorer kopplat till räddningstjänstens verksamhet som antal utryckningar under ett år, att ett nytt ledningssystem har införts, en ny chef har tillsatts och olika typer av övningar.

Bilder: Exempel från nyhetsartiklar.

5.3 Webbplatser

Det finns ett stort antal webbplatser som på ett eller annat sätt bidrar till att skapa och bekräfta bilden av räddningstjänsten. Vi har tittat närmare på ett urval av räddningstjänsternas webbplatser (eller där de inte har en egen webbplats, kommunens webbplats) för att se vilken bild som förmedlas av organisationen där.

5.3.1 Räddningstjänsternas egna webbplatser

Skillnaderna mellan räddningstjänsternas webbplatser är relativt små när det kommer till struktur, layout och innehåll. De flesta startsidor innehåller kort information om räddningstjänsten, aktuella nyheter, varningar samt tips och råd. I menyraden går det ofta att ta sig vidare till information kopplat till nischad information för olika målgrupper så som privatpersoner, företag/organisationer och utbildningar.

För de som hittar till sidor med information ”om oss” går det att läsa beskrivningar om räddningstjänsten där de i mer eller mindre detalj beskriver vad de arbetar med. Flertalet beskrivningar tycks dock bygga på en förutsättning att besökaren har en grundförståelse för vad räddningstjänsten är.

Uppdraget innebär att förhindra och begränsa olyckor, förbereda och genomföra räddningsinsatser, vidta åtgärder efter olyckor samt medverka i samhällets krishantering. Resurserna är anpassade efter samhällets risk- och hotbilder. RSG arbetar aktivt med att identifiera risker och förebygga olyckor genom samverkan lokalt, regionalt, nationellt och internationellt.

Välkommen till oss!

Vi finns här dygnet runt, alltid redo. Vi är cirka 500 medarbetare som tillsammans ansvarar för räddningstjänsten i 10 kommuner i Stockholms södra delar, fördelat på 21 brandstationer. Hos oss arbetar allt ifrån brandmän, larmoperatörer och brandingenjörer till it-tekniker, fastighetsskötare, kommunikatörer och administratörer. Med ett arbete hos oss gör du verklig skillnad i människors liv och vardag.

Samtliga webbplatser har någon form av sida med information om att arbeta inom räddningstjänsten. En del räddningstjänster lyfter jobbsidan tydligt på sin startside, andra har den gömd bakom en meny. Några länkar direkt vidare till lediga tjänster från sin startside.

Samtliga webbplatser innehåller antingen bilder och filmer från räddningstjänstens verksamhet eller på sina medarbetare. Ofta går bilderna att hitta när man klickar sig vidare från startsidan till jobbsidan. På startsidan använder man istället stora bakgrundsbilder på miljö eller bilder kopplat till aktuella nyheter. Med andra ord är det först på jobbsidan man får en uppfattning om arbetsgivaren – hur ser arbetsplatsen ut, vem jobbar där, vad sysslar olika personer med, vad är viktigt för arbetsgivaren att visa upp och så vidare.

Mängden innehåll och information på de olika jobbsidorna varierar, men informationen är i stort densamma. Ofta beskriver räddningstjänsterna hur det är att arbeta hos dem – vad för arbete det innebär, hur samarbetet ser ut, vilka värderingar de står för. Vidare täcker de flesta in fördjupande information om olika yrkeskategorier så som exempelvis brandman, deltidsbrandman, brandingenjör, brandinspektör. Varje yrke tillägnas oftast en egen sida med information och bilder, men information om praktik och fystester förekommer på de flesta webbplatserna.

5.4 Räddningstjänsternas tryckta material

En viktig kanal när det kommer till att förmedla en bild av räddningstjänsten är det tryckta material som riktar sig mot allmänheten. Även om mycket av det tryckta materialet fokuserar på rekrytering av brandmän och om själva yrket varigenom vi får en indirekt bild av räddningstjänsten, så finns det även material som endast syftar till att presentera räddningstjänsten.

Det är vanligt att räddningstjänsterna i presentationen av sig själva trycker på sin samarbetsförmåga – med andra räddningstjänster, med privata aktörer och myndigheter. Samverkan lyfts som ett sätt att möta utmaningar samt att säkerställa förmåga att hantera komplexa situationer.

Projektet säkerställer att räddningstjänstorganisationerna har en tillräcklig förmåga att hantera omfattande och komplexa räddningsinsatser eller flera samtidigt pågående räddningsinsatser.

I broschyren *En stark räddningstjänstorganisation* från Medelpads räddningstjänstförbund räcker det nästan att läsa rubrikerna för att få en bild av deras organisation. Med rubriker som ”Ett samhälle som kan och vill”, ”Stark förebyggande verksamhet”, ”Norrlands starkaste räddningstjänstorganisation”, ”Snabb och stark hjälp” och ”Trea i landet i farlig verksamhet” får vi bilden av en stark räddningstjänst med kraft. Språket sätter tydligt betoningen på traditionellt manliga egenskaper så som styrka, modet att trotsa det som är farligt samt tekniska detaljer. Medelpads räddningstjänst är inte ensamma om att arbeta med den här sortens retorik.

Räddningstjänsten i Luleå har i sin broschyr *Bli en vardagshjälte i en räddningstjänst i framkant* valt att istället lägga fokus på innovation och invånarnas trygghet. Här sätter de sig själva i en större lokalsamhällskontext och berättar hur de arbetar med att bemöta nya utmaningar.

Innovationer är synonymt med förändringar, till exempel gör nya energislag det traditionella släckningsarbetet mer komplext. Allt större anläggningar, som i Skellefteå där Europas största batterifabrik byggs eller Hybrits pilotanläggning med ett i berget nedsprängt vätgaslager, kräver också större och mer samordnade resurser. Där måste vi som räddningstjänst hänga på utvecklingen.

Flera räddningstjänster använder ett mer kortfattat sätt för att presentera sig själva och sin verksamhet, bland annat genom rollups. Här väljer några att endast arbeta med text, medan andra gör en visuell presentation.

Genom rollups har man ett ögonblick på sig att fånga betraktaren och kan endast överföra begränsat med meningsbärande information. En rollup med bilder fångar direkt våra känslor. Exempelvis visar räddningstjänsten i Jämtland både på action, handlingskraft och strategi. Det finns en tendens att vi uppfattar det som att manligt kodade brandmän gör de farliga uppdragen medan kvinnligt kodade brandmän står för samordning och strategi.

En rollup med text tvingar oss att stanna upp för att ta del av budskapet. Exempelvis får vi genom att läsa Umeåregionens brandförsvars rollup att känna att de befinner sig nära och är beredda att skydda oss.

Bild: Exempel på visuell presentation (rollups).

Det finns räddningstjänster som tar tillfället i akt att i det tryckta materialet presentera sin strävan mot att vara en öppen räddningstjänst där alla är välkomna att arbeta som brandman.

Men vi vill också vara ledande och drivande när det kommer till värderingsgrundsarbete. Vi är måna om att vår personal trivs och mår bra och att vi tar hand om varandra. Vi jobbar för att skapa en kultur på arbetsplatsen som tilltalar alla som jobbar här, där alla kan vara sig själva, men ändå vara en del av en stark gemenskap.

Materialet som presenterar räddningstjänsterna fokuserar i stor utsträckning på profilering snarare än att förklara vad räddningstjänsten gör. De förklaringar som finns berör invånarnas trygghet och säkerhet eller vad det innebär att vara brandman (läs mer om det i nästa kapitel). Ibland listas arbetsuppgifter eller roller inom räddningstjänsten som ett sätt att förklara vad verksamheten innefattar. Detta förutsätter dock att läsaren har en grundkunskap om vad räddningstjänsten är.

5.5 Platsannonser

En vanlig kommunikationsform för räddningstjänster är platsannonser, där de presenterar sig själva för potentiella nya anställda. Även om denna kommunikation inte når brett i samhället utan endast till intresserade så ger den en intressant pusselbit i hur räddningstjänsterna pratar om sig själva.

Nästan alla räddningstjänster ser till att presentera sin organisation och antalet anställda. Det ger en bild av hur den aktuella räddningstjänsten är organiserad och hur stor arbetsplatsen är. De praktiska uppgifterna kombineras ofta med en förklaring av räddningstjänstens syfte. Syftesförklaringarna fokuserar alla på skydd och säkerhet, men skiljer sig åt i vad räddningstjänsten väljer att betona. Några lägger fokus på kommuninvånarnas trygghet och säkerhet medan andra i större utsträckning fokuserar på skyddsaspekter.

Räddningstjänsten är en del av Luleå kommun. Här arbetar närmare 100 personer. Räddningstjänsten Luleå arbetar för att människor som bor och vistas i Luleå ska vara trygga och säkra.

Räddningstjänsten Väst är ett kommunalförbund vars uppgift är att verka för skydd mot oönskade händelser inom Varbergs och Falkenbergs kommuner.

Några räddningstjänster väljer även att lägga fokus på det förebyggande uppdraget och att utbilda invånarna i att klara sig så långt som möjligt själva.

Ett av räddningstjänstens uppdrag är att arbeta förebyggande och stödja den enskilde så att hen kan öka sin förmåga att agera för att undvika olyckor eller begränsa desamma. När hen inte kan hantera skadeutfallet själv finns Räddningstjänsten till förfogande för att på ett effektivt sätt hantera behovet av hjälp vid olyckor.

Det finns även räddningstjänster som försöker flytta fram bilden av vilka de är och ge ett mer modernt intryck. Någon räddningstjänst pratar om att de förändrar verksamheten, andra om att de vill se kvinnliga sökande och en tredje om att de vill ha chefer som har ett värderingsstyrt ledarskap och som vågar utmana till att tänka nytt.

Sörmlandskustens räddningstjänst bygger en ny organisation för att möta framtidens utmaningar. Vi skapar dagligen trygghet för cirka 95 000 invånare i Nyköpings, Oxelösunds, Gnestas och Trosas kommuner. Vårt uppdrag spänner sig över hela spektret inom civil beredskap och säkerhet. Vi arbetar med allt från brottsförebyggande arbete och säkerhetsskydd till räddningstjänst och civilt försvar.

Det finns en tendens till att platsannonser från stora räddningstjänster med flera hundra anställda – så som exempelvis räddningstjänstförbund – i sina annonser har ett tydligare fokus på värdegrund, inkludering och mångfaldsarbete. Samtidigt finns det undantag åt både hållen.

Vi vill och strävar efter att vara en räddningstjänst för alla där vi bejakar mångfald och olikheter. Vi ser att detta är något som berikar och utvecklar oss. Att vi speglar samhället gör oss till en bättre samhällsaktör. Jämställdhet och likabehandling genomsyrar vårt arbete vilket bidrar till en arbetsmiljö och ett samhälle fritt från diskriminering.

Bilden som framträder av räddningstjänsten genom platsannonser är en organisation som arbetar med invånarnas bästa i fokus. De arbetar med allt från förebyggande uppgifter till hantering av olyckor. Brandskydd berörs främst i relation till brandmannens arbetsuppgifter och sällan i relation till räddningstjänstens syfte. Platsannonserna som helhet inger en känsla av att räddningstjänsten har en central roll i samhället.

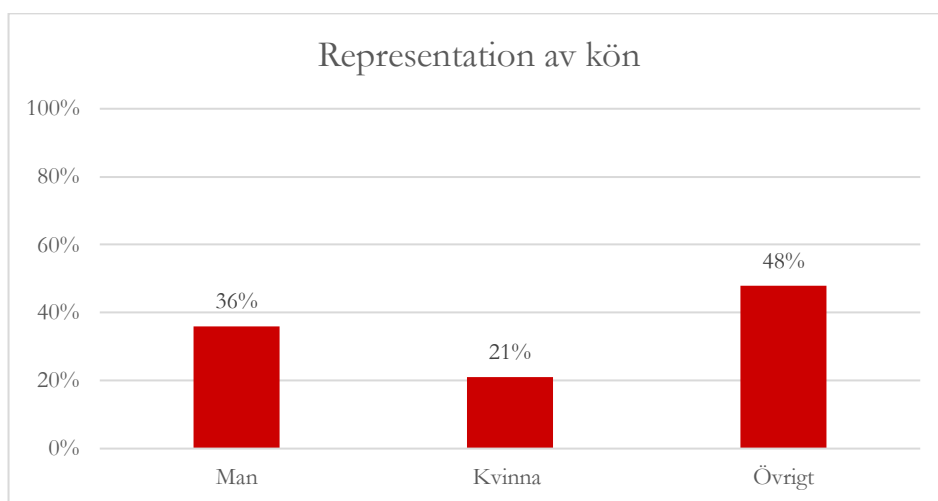
6 Bilden av yrket brandman

I det här kapitlet tittar vi närmare på bilden av brandmannen i redaktionell media, sociala medier, i räddningstjänstens tryckta kommunikationsmaterial, arbetsplatsannonser samt ett antal utvalda webbplatser.

6.1 Räddningstjänsternas sociala mediekkanaler

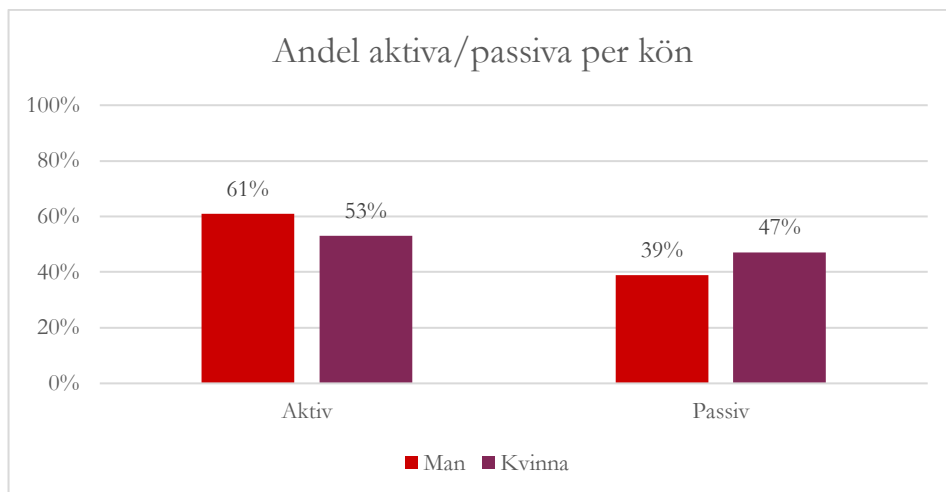
Foton eller videor användes i nästan alla inlägg på räddningstjänstens Facebook- och Instagram-konton. Män eller kvinnor figurerade i strax under 60 procent av dem.

Tittar vi på representationen i räddningstjänstens egna sociala kanaler ser vi att det nästan är dubbelt så vanligt att män förekommer än att kvinnor gör det. I sociala medier är det även vanligt förekommande med bilder på fordon, natur, byggnader med mera. De bilderna är klassificerade som övrigt i figuren Representation av kön.

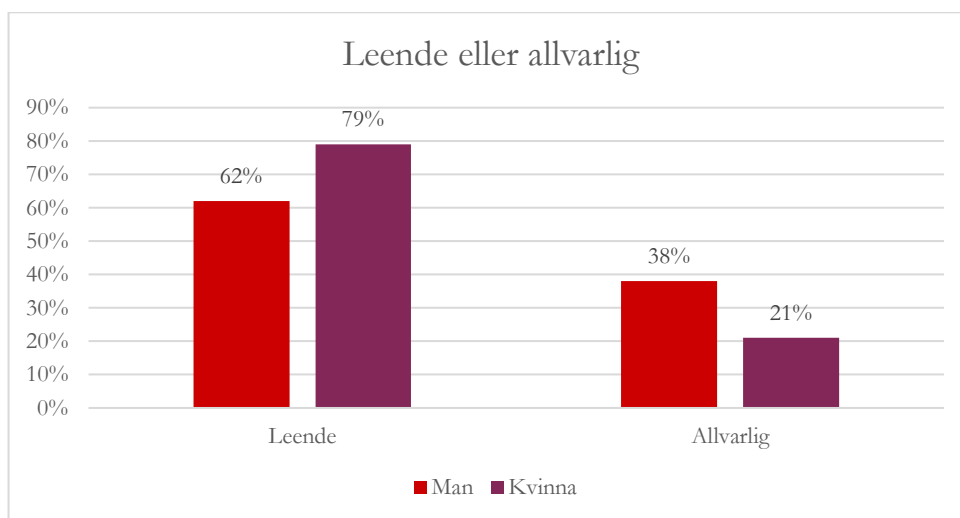
Figur 23. Representation av kön i sociala medier.

Män framställdes i något högre grad i aktiva situationer, såsom att demonstrera övningar eller hålla föreläsningar. Kvinnor framställdes leende och i passiva situationer i högre grad än män.

Figur 24. Representation av andel aktiva/passiva kvinnor och män i sociala medier.

Bilder på leende brandmän, både manligt kodade och kvinnligt kodade, som står framför en brandbil är vanligt förekommande. Och oavsett kön är det vanligast att brandmannen porträtteras leende. Det är dock intressant att manligt kodade brandmän i större utsträckning än kvinnligt kodade porträtteras som allvarliga. När den leende kvinnan kombineras med en passiv pose, stående framför en brandbil eller som en klassisk porträttbild så speglar det rådande könsnormer. Detsamma gäller när den allvarliga mannen kombineras med utförandet av en fysisk uppgift eller i rollen som expert.

Figur 25. Representation av andel leende/allvarliga kvinnor och män i sociala medier.

Det är också vanligt att manligt kodade brandmän visas utförandes traditionellt manliga uppgifter så som att tvätta smutsiga fyrhjulingar eller åkandes i en brandbil skumpigt filmad. Kvinnligt kodade brandmän är ofta bara en del i gänget. Det finns en större sannolikhet att kvinnligt kodade brandmän får huvudrollen i inlägg om rekryteringen av RiB:are än i generella inlägg om brandmännens vardag.

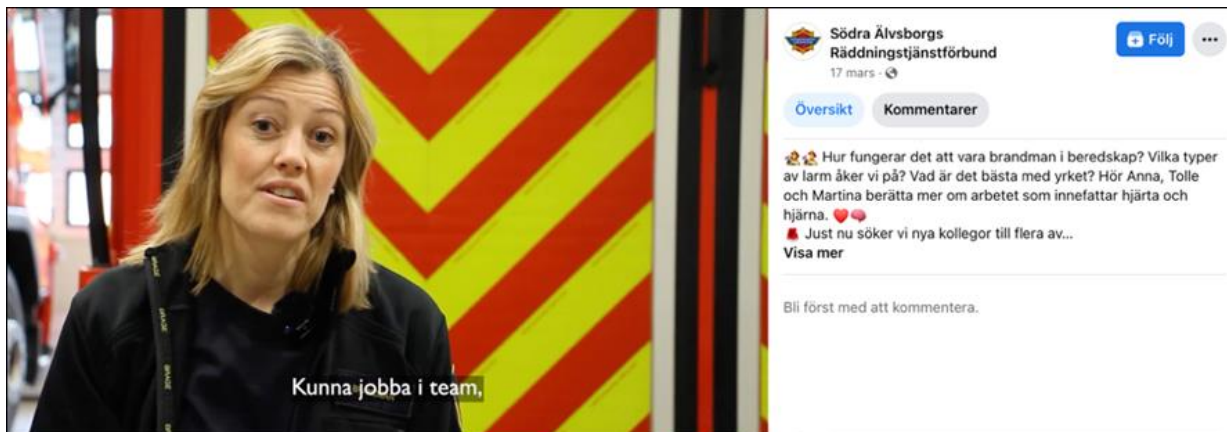

Bild: Exempel på inlägg på sociala medier.

Bild: Exempel på inlägg på sociala medier.

Det är också viktigt att notera att det finns gott om bilder som framställer män och kvinnor på samma villkor. Ett bra exempel på det är den klassiska bilden med brandmän framför en brandbil eller brandstation. Det finns även enstaka inlägg där könsfördelningen är den omvända, det vill säga att fler kvinnligt kodade än manligt kodade brandmän representerar yrket.

Ett annat intressant fenomen är de inlägg som tackar äldre brandmän – heltid och deltid – som går i pension. Dessa inlägg presenterar endast män och de beskrivs med ord så som god fysik, flaggan i topp, stämningshöjare och otroliga. Fördelen med inläggen är att de visar en större spridning i ålder på vem som kan bli brandman och att män kan arbeta inom yrket hela sitt liv. Bristen på liknande inlägg för kvinnligt kodade brandmän som går i pension indikerar att det däremot inte är ett yrke inom vilket kvinnor kan arbeta hela sitt liv. Brandmännen som går i pension får ibland också berätta historier från sin tid inom räddningstjänsten och här lyfts ofta de svåraste eller mest spektakulära bränderna fram.

Det var någon som kastade in en Molotovcocktail genom glasentrén till bensinstationens butik. Den hamnade på en pall med K-sprit. Branden blev så omfattande, så att butiken inte gick att rädda.

Majoriteten av brandmännen i räddningstjänsternas sociala medier är vita. Det finns dock inlägg som visar icke-vita brandmän. Brandmän som är icke-vita inkluderas utan att markera att de på något vis skulle bryta från normen. Det är inte heller så att brandmän med andra etniciteter endast förekommer kopplat till frågor gällande mångfald och jämlikhet. Däremot finns det en tendens till att ämnet mångfald endast lyfts i relation till högtider eller specifika utbildningsinsatser. Det här indikerar att det hos räddningstjänster finns en vilja att arbeta mot ökad mångfald och inkludering, men att det främst är via punktinsatser och påminnelser som det aktiva arbetet sker. När kommunikation, rekrytering och det dagliga arbetet löper på i rutin får ambitionerna om mångfald stå tillbaka. Det glöms helt enkelt bort i vardagsstressen och man gör som man alltid har gjort.

Bild: Exempel på inlägg i sociala medier.

6.1.1 Andra sociala medier³⁰

Brandmannen diskuteras i hög utsträckning i samband med olyckor, mer nischade diskussioner drivs av oro kring bristande samhällstrygghet när räddningspersonals säkerhet riskeras samt nya EU-regler, arbetsvillkor och traditioner.

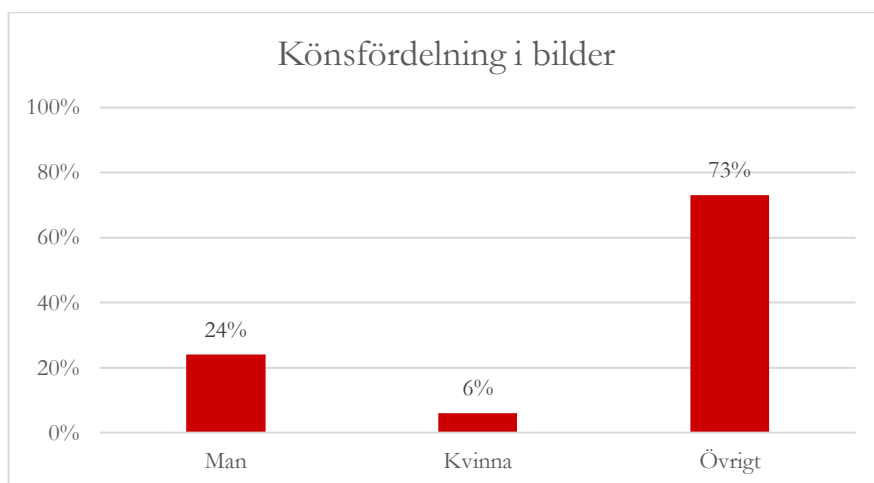
³⁰ Det är viktigt att komma ihåg att de röster som hörs i sociala medier och forum inte är den genomsnittliga befolkningen, utan ofta ett utsnitt av ytterkanterna.

Det finns en övervägande positiv bild av brandmän då inlägg ofta görs gällande att det är ett arbete med låg lön, men ger större känsla av mening än många andra yrken. Diskussioner om uniformsyrkens utsatthet hävdar att brandmän har högst suicidrisk, detta på grund av kontakt med våld och självmord och låg andel kvinnor.

Bild: Exempel på inlägg i sociala medier.

Privatpersoners och andra aktörers inlägg på sociala medier innehöll en bild vid mindre än en fjärdedel av fallen. När en bild förekom förstälde den oftast ett fordon, en byggnad, natur eller liknande (klassat som övrigt i figuren nedan). I de fall som bilden inkluderar en brandman var det betydligt vanligare att den porträtterade en man. Kvinnligt kodade brandmän förekommer endast på 6 procent av bilderna i sociala mediekkanaler.

Figur 26. Könsfördelning i bilder på sociala medier.

I texterna är det ofta en väldigt stereotyp bild av brandmannen som framträder, även om den ibland används för att skapa humor. Brandmän förknippas med innebandy, lata dagar och väggkalendrar. Vidare är det tydligt att brandman är ett yrke med starka manliga associationer vilket bland annat kan användas för att belysa eller förstärka en persons maskulinitet. Exempelvis kan maskulina män som spelar ishockey på elitnivå tänka sig att arbeta som brandman.

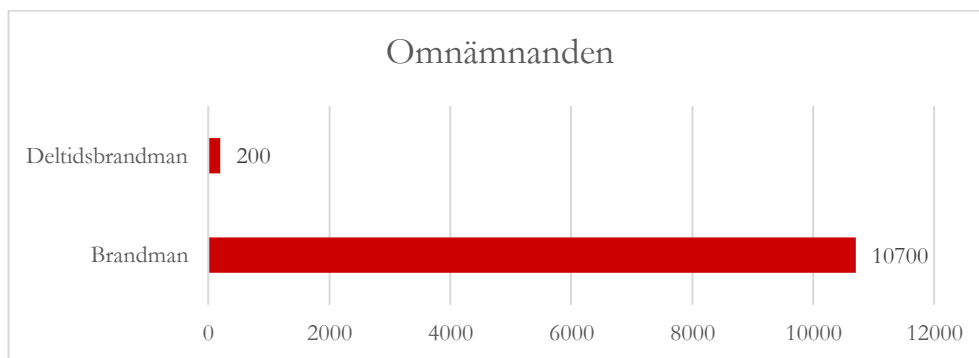
Bilder: Exempel på inlägg i sociala medier.

De maskulina normerna kopplat till yrket brandman framhävs i privatpersoners inlägg speciellt i relation till räddningstjänstens strävan att rekrytera fler kvinnor, vilket av några ses på med skepsis.

Bild: Exempel på inlägg i sociala medier.

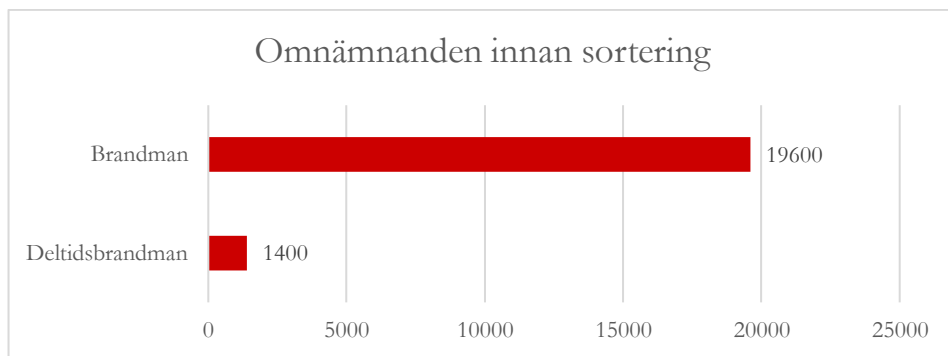
I sociala medier finns det även inlägg som berör deltidsbrandmän och RiB, även om det inte är det vanligast förekommande ämnet. Här diskuteras både ifall det heter deltidsbrandman eller räddningstjänstpersonal i beredskap samt ifall begreppet brandman är diskriminerande mot kvinnor. Räddningstjänstpersonal i beredskap omnämndes endast i begränsad utsträckning och antalet omnämningen var så få att de inte har inkluderats i diagrammet.

Figur 27. Omnämning av deltidstjänster i sociala medier.

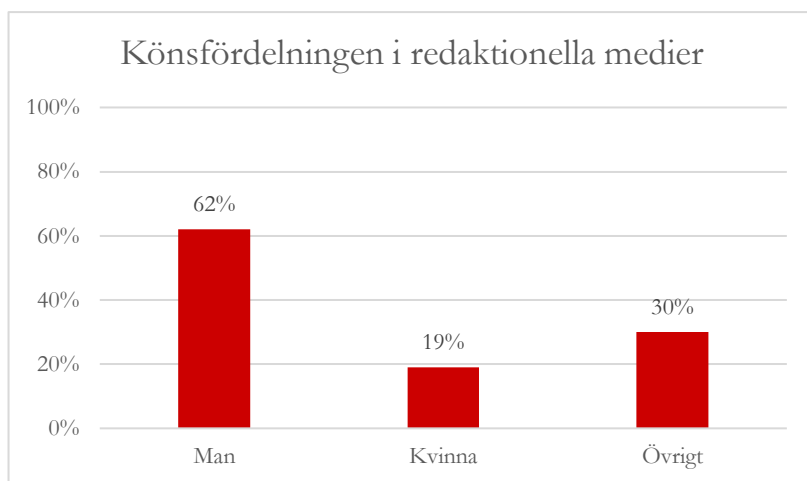
6.2 Redaktionella medier

Den överväldigande majoriteten av artiklar som nämnde räddningstjänsten eller brandmän hade inte fokus på någon av dem. Analysen grundar sig därför på artiklarna med högst relevans och där bilden av räddningstjänsten och brandmannen tydligare är i fokus.

Figur 28. Omnämmanden i redaktionella medier.

Tittar vi på bildsättningen i redaktionella medier ser vi att manligt kodade brandmän är i klar majoritet. Kvinnligt kodade brandmän förekommer endast på 19 procent av bilderna. Det är vanligare med bilder på fordon, natur, byggnader och så vidare än det är med bilder på kvinnligt kodade brandmän.

Figur 29. Könsfördelning i redaktionella medier.

Kvällspressen bildsätte tydligare med ett manligt actionfyllt bildspråk. Bilder och filmklipp med stora lågor, bilolyckor och brandmän som springer används för att skapa en actionbaserad dramaturgi.

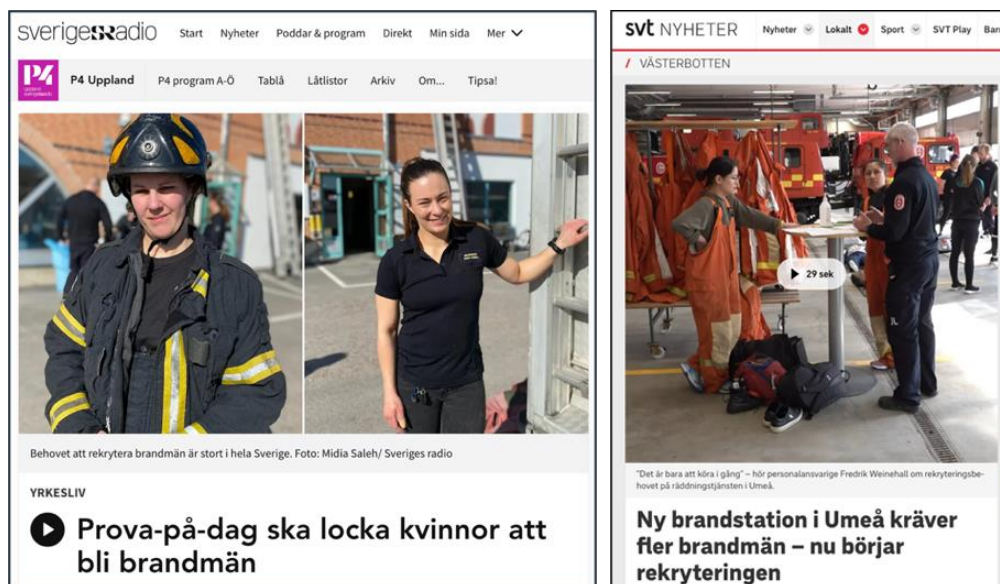

Bilder: Exempel på bildsättning i kvällspressen.

Det är inte bara bildsättningen som är mer actionfokuserad och maskulin i kvällspressen utan även språket som används i kvällspressens artiklar är mer kraftfullt. Här pratar man om hur ”brandmän rasar mot regeländringen”, ”kraftig industribrand i Uppsala – stort pådrag”, ”jättebrand i lada – flera meter höga lågor och svart rök” och ”räddningstjänsten är på plats med omkring 20 brandmän från tre stationer”.

SVT och SR publicerade betydligt fler artiklar och inslag där kvinnor talade om livet som brandman och räddningstjänstpersonal, ofta vid rekryteringsdagar eller prova-på-initiativ. Även här finns det dock en tendens att porträttera kvinnorna i passiva poser. Att kvinnligt kodade brandmän främst kommer till tals när det gäller rekrytering och prova-på-initiativ förstärker delvis bilden av att kvinnligt kodade brandmän är något som bryter mot normen – kvinnor behöver lockas till yrket, medan männen redan finns där.

Ordet locka är dessutom ett kvinnligt kodad ord och vanliga synonymer är ”dra till sig, inbjuda, övertala, förleda, fresta och attrahera”. Det finns alltså ett inslag av yttre påverkan eller frångående av fri vilja i ordets betydelse. Ett mer neutralt ord hade kunnat minska upplevelsen av att kvinnor inom räddningstjänsten är normbrytande.

Bilder: Exempel på artikel där kvinnor porträtteras.

I de här kanalerna finns det som sagt ett antal artiklar som fokuserar på räddningstjänsternas rekryteringsbehov – rent allmänt och med fokus på kvinnor. De kvinnor som i olika inslag intervjuas om sin upplevelse på prova-på-dagen och anledningen till att de funderar över att bli brandman berör alla den stereotypa bilden av vem det är som kan vara brandman. Ålder, den manliga dominansen inom yrket samt att du behöver vara stor och stark, är faktorer som kvinnorna lyfter.

Det finns även inslag där kvinnligt kodade brandmän berättar om sin arbetsvardag och de förbättringar som har gjorts för kvinnligt kodade brandmän de senaste åren samt utmaningar som kvarstår kring att vara kvinna inom räddningstjänsten. Artiklarna använder ett sakligt språk och låter kvinnligt kodade brandmän berätta sina egna historier. I dessa inslag porträtteras brandmännen oftast genom porträttbild eller när de visar runt på brandstationen.

Bilder: Exempel på kvinnor som blir intervjuade angående yrket.

Samtidigt pekar rubriksättningen tydligt på att kvinnligt kodade brandmän är något som bryter mot normen.

■ Tre frågor om: Kvinnor som är brandmän.

■ Kan SVT:s reporter bli brandman – se om hon klarar brandmännens fystest

■ Därför lockas Emma att bli brandman.

När saker ställs på sin spets som vid EU-direktiven om förändrade arbetstider så blir det tydligt att män blir de som för talan för kåren som helhet – i både kvällspress och SVT/SR. Debattartiklar skrivs av män och nyhetsillustrationer är ofta med män i fokus. Det här stämmer bra överens med befintlig forskning (se avsnitt 3.6) om att risker och kriser förstärker rådande manliga samhällsnormer. En händelse som uppfattas som en kris inom ett manligt kodat yrke stärker de befintliga normer och för fram manligt kodade brandmän som företrädare för hela professionen.

Bild: Debattartikel i kvällspressen.

Om bilden av brandmannen i redaktionell media i stor utsträckning är manlig så är den i ännu större utsträckning vit. Majoriteten av brandmän som förekommer på bild i media är vita.

Den mångfald som visas upp är främst bland allmänheten som besökare på öppna hus. Exempelvis i ett av inlagen om rekryteringsbehovet. Där visas hur en äldre vit man är talesperson för räddningstjänsten och deras behov. Samtidigt ses en mångfald bland de personer från allmänheten som har kommit till det öppna huset för att få mer information om att arbeta som brandman. Här finns både kvinnor och personer med olika etniciteter som lyssnar och provar utrustningen. Mångfald inom yrket brandman lyfts främst i relation till rekryteringsbehov och/eller bristen på mångfald idag.

I redaktionell media finns det inslag om räddningstjänster och brandmän i andra länder som även de i viss mån bidrar till att forma bilden av den svenska brandmannen.

Hon hyllar personalen – och hoppas på större mångfald

Sara Aldrin, enhetschef, och Ludwig Arenhall, relativt nybliven heltidare, skulle gärna se fler tjejer i brandmannayrket. Räddningstjänsten söker nu både vikarier och deltidsbrandmän.
Foto: Lara Kilström

Bild: Exempel på redaktionell artikel om mångfald.

6.3 Webbplatser

Det finns ett stort antal webbplatser som på ett eller annat sätt bidrar till att skapa och bekräfta bilden av brandmannen. Vi har tittat närmare på ett urval av räddningstjänsternas webbplatser (eller där de inte har en egen webbplats kommunens webbplats), skr.se, fackförbundens webbplatser, branschorganisationer och webbplatser som presenterar utbildningar till yrket.

6.3.1 Räddningstjänsternas webbplatser³¹

Skillnaderna mellan räddningstjänsternas webbplatser är relativt små när det kommer till struktur, layout och innehåll. Av de 12 undersökta webbplatserna är det endast en räddningstjänst som visar representation av fler kvinnor än män i sina bilder, nämligen Räddningstjänsten Karlstadsregionen. Ett par räddningstjänster har en ganska god balans mellan kvinnor och män i sina bilder medan majoriteten främst väljer att visa män i sina bilder. Samtliga räddningstjänster har dock minst en kvinna representerad.

³¹ Vi har här tittat på ett urval av räddningstjänsternas egna webbplatser.

Figur 30. Representation av kön på webbplatser.

Skillnaden mellan hur kvinnor och män representeras i bilderna varierar mellan de olika räddningstjänsterna. En del är bra på att lyfta kvinnor i flera olika roller, miljöer och situationer. Till exempel kvinnor i chefsposition, kvinnor som är brandmän, kvinnor som är aktiva och befinner sig i tunga och utmanande situationer, kvinnor som leder och instruerar en grupp. Utöver vad räddningstjänsten faktiskt skriver om sitt jämställdhetsarbete så förverkligar och stärker den här typen av bilder också deras arbete.

Brandman - Celine Brandt

Som brandman i jour har man flera olika arbetsuppgifter. Förutom att åka på räddningsinsatser vid exempelvis bränder och trafikolyckor består arbetet också av övning och olycksförebyggande med mera. Läs mer här.

Bilder: Exempel på bilder från räddningstjänsternas webbplatser.

Andra räddningstjänster visar på sina webbplatser upp en mer stereotyp bild av kvinnligt kodad räddningstjänstpersonal. Till exempel kvinnor som sitter i receptionen eller jobbar administrativt, kvinnor som ler och poserar med huvudet på sned eller kvinnor som är passiva och tittar in i kameran medan det är de manligt kodade brandmännen som är aktiva och i rörelse. Hos flera räddningstjänster porträtteras kvinnor enbart tillsammans med män. Endast i enstaka fall är det kvinnor som dominerar i bilden tillsammans med män eller porträtteras i grupp med andra kvinnliga medarbetare.

Bilder: Exempel på bilder från räddningstjänsternas webbplatser.

Bilden av de manligt kodade medarbetarna är i mångt och mycket stereotyp. Männerna poserar ofta vid sina fordon, i utmanande miljöer, med armarna i kors, i grupp med andra män och som aktiva i olika arbetssituationer. Vissa undantag råder dock. På flera bilder ler männen och tittar in i kameran, porträtteras i grönskande utemiljöer, lyssnar och tar instruktioner av sina kvinnligt kodade medarbetare och är passiva i relation till kvinnan som är aktiv. På bilder kopplat till fystester porträtteras endast män på bilderna. Det förekommer inga kvinnor i bild på någon webbplats som utför fystester eller tränar.

Majoriteten av bilderna föreställer unga yrkesverksamma personer. Unga kvinnor syns särskilt i högutbildade yrken eller som brandman medan äldre kvinnor sällan förekommer eller uteslutande i administrativa yrken och i passiva roller. Även bland bilder på män är åldern generellt låg, men det finns något fler äldre män än kvinnor porträtterade.

På samtliga webbplatser finns enbart vita brandmän representerade. Trots att flera räddningstjänster lyfter mångfald som eftersträvansvärt och viktigt för dem, är det ingen som bevisar detta i sina bilder eller medarbetarporträtt.

Generellt är det få av de undersökta räddningstjänsterna som djupare beskriver hur de jobbar med jämställdhet och mångfald. Majoriteten nämner dock på sin hemsida, antingen i en kort mening eller i ett stycke, att det är ett arbete som pågår och något man värderar högt i sin organisation.

Räddningstjänsten Höga Kusten – Ådalen arbetar för en öppen, kompetent och jämställd organisation där alla är välkomna och skiftande erfarenheter och bakgrunder tas tillvara.

En mångfald av olika människor med olika bakgrund och yrken skapar goda förutsättningar för att hjälpa de som drabbas av olika typer av olyckor, plötslig sjukdom och så vidare.

Hur man arbetar för att uppnå ökad jämställdhet och mångfald på arbetsplatsen är det dock ytterst få som utvecklar. Endast ett par räddningstjänster beskriver specifikt att de vill se att kvinnor söker jobb och hur de arbetar för att få in fler kvinnor i yrket, till exempel genom positiv särbehandling i sin rekrytering. En av räddningstjänsterna erbjuder dessutom specifika öppna dagar för enbart kvinnor.

Vi strävar efter att bättre kunna spegla samhället i stort varför vi gärna ser kvinnliga sökande och sökande med olika etniska bakgrunder. Arbetet kräver viss fysisk aktivitet.

Vi har som ambition att skapa en jämnare könsfördelning inom räddningsverksamheten och välkomnar därför fler kvinnor. Vi vill även öka vår etniska och kulturella mångfald då vi tror att det bidrar till en mer dynamisk arbetsmiljö.

6.3.2 Andra aktörers webbplatser

Några av de aktörer som är med och formar dagens bild av yrket brandman är Kvinnor inom räddningstjänsten, föreningen Sveriges brandbatal och Räddningstjänstens riksorganisation för beredskapsfrågor. Ytterligare en webbplats som ingår i urvalet är blideltidsbrandman.nu (Tillsammans med SKR startade MSB 2016–2017 webbplatsen. Vid lansering tog SKR över både äganderätten och ansvaret för driften inklusive finansiering.) När det kommer till dessa nischade och riktade webbplatser har vi valt att först analysera dem en och en för att sedan samla insikterna i en avslutande analys.

6.3.2.1 Kvinnor inom räddningstjänsten, KIR (www.kirtj.se)

Den ideella föreningen KIR startade för att skapa ett forum för information om/för kvinnor inom räddningstjänsten med syftet att förbättra förutsättningarna för kvinnorna inom yrket. Vid en enklare genomgång av texterna på sidan tycks det som att sidan uppfyller just det syftet. På ett odramatiskt sätt presenteras fakta om hur få kvinnor som jobbar i branschen och en önskan om att det ska bli fler. Saklig och användbar information och länkar samlas på sidan. Sidan består även av information om olika konferenser och träffar.

Att arbeta som brandman inom räddningstjänsten beskrivs så här:

Att arbeta som brandman innebär mycket mer än att släcka bränder. Utryckningar kan handla om trafikolyckor, sjukvårdslarm och olyckor med farligt gods. Som brandman arbetar du mycket med förebyggande brandskydd allt från att informera på skolor och arbetsplatser till att genomföra brandskyddskampanjer och tillsyn. Andra viktiga delar är fortbildning, övningar, materiellvård och fysisk träning.

På webbplatsens startsida finns 13 rullande bilder. Samtliga bilder föreställer kvinnor inom räddningstjänsten iförda utrustning. Alla kvinnor är mer eller mindre aktiva på bilderna. På en av bilderna finns även en manlig brandman med och på den bilden är det den kvinnligt kodade brandmannen som är mer aktiv än mannen. Alla bilder utmanar snarare än förstärker rådande föreställningar om kön.

En av bilderna visar en kvinna inom räddningstjänsten som sitter ner med några barn. Då hon har full utrustning, miljön är en icke-hemmamiljö samt att den förekommer i en kontext med mer traditionella brandmansbilder utmanas snarare än förstärks normer om kön även på den bilden.

Ingen annan hudfärg än vit förekommer och vad gäller religion, funktionsvariation och sexuell läggning är det ingenting som kan avläsas av bilderna.

På startsidan ligger en film med syfte att välkomna till nätverksdagar. Det är en manligt kodad brandman i uniform som hälsar välkommen och hans i majoritet manligt kodade kollegor står bakom honom. Alla ser vänliga och trevliga ut. Filmen följs av bilder på aktiva kvinnligt kodade brandmän. Filmen spelar på befintliga normer om den manligt kodade brandmannen och ställer den i relation till kvinnligt kodade brandmän. Det kan tyckas problematiskt att en man hälsar välkommen till nätverksdagar för kvinnor inom räddningstjänsten, men då samtliga män är leende och passiva medan kvinnorna är allvarliga och aktiva skapas istället intressanta kontraster.

6.3.2.2 Föreningen Sveriges brandbefäl, SBB (www.brandbefal.se)

Sidan består främst av korta informationstexter och formulär att fylla i. Något mer text finns i en annons där Region Gotland söker chef. Språket är könsneutralt med fokus på ledarskap.

På webbplatsens startsida finns en bild på en brandbil. Längre ner finns en bild på tidningen Räddningsledaren. På tidningen finns en helikopter och tre personer i hjälm som uppfattas som män. Förutom bilderna på startsidan finns det inga bilder under de andra flikarnas första sidor.

Bilder: Exempel på bilder från www.brandbefal.se.

På webbplatsen finns en informationsbroschyr. Broschyren har 13 bilder, varav 6 föreställer en man, 2 bilder en kvinna och 5 bilder föreställer både kvinnor och män. På framsidan porträtteras en man i utrustning framför en brandbil.

Ytterligare 4 bilder har motivet ”man framför fordon”. Männerna i uniform framför fordon ser generellt stereotypt manliga ut med breda axlar och självsäkert kroppsspråk. Det finns en bild på en kvinna framför ett flygplan. Övriga bilder på kvinnor visar hur de läser, skriver eller utbildas (av en man). En bild visar kvinnor i utrustning, de står då bakom en man. På de bilder som vi har analyserat är samtliga personer vita.

Broschyren förstärker fördomar om kön, snarare än utmanar dem.

Bilder: Exempel på bilder från www.brandbefal.se.

6.3.2.3 Räddningstjänstens riksorganisation för beredskapsfrågor (www.rrfb.se)

Det finns få texter på sidan och de texter som finns är korta. Texterna varken förstärker eller utmanar rådande föreställningar om kön. Orden räddningstjänst, RiB:are och deltidsanställda brandmän används.

Bild: Exempel på bild från www.rrfb.se.

Sidan innehåller få bilder. På den stora bilden på startsidan visas en person med utrustning som släcker en brand. Det går inte att se könstillhörighet på personen. Lite längre ner finns en podcast med två män.

Den enda bilden under ”Om RRB” föreställer tre vita aktiva män i utrustning som står framför räddningstjänstens bilar. På de bilder som vi har analyserat är alla personer vita utom en. På sidan ”för medlemmar” finns det en bild på två män som tar emot diplom, en bild på två män i en podcast och en bild på en man som håller upp ett stipendium framför en brandbil.

Rubriken för allt rekryteringsmaterial är *Är du vår nästa brandman?*. Bilden är en tecknad enkel figur i brandhjälm. Figuren är könsneutral, men kan uppfattas som man då den har kort hår.

På sidan arrangemang finns det tre bilder. En bild på stolar med personer i bakgrunden, en bild på en kvinna som föreläser och en bild på två kvinnor i uniform som leder till underfliken ”Brandman på jobbet-dagen”.

Webbplatsen om ”Brandman på jobbet-dagen” sticker ut. Här möts besökaren av en bild på en kvinnlig brandman. Bild två föreställer en man och en kvinna. Sidan har en mycket bra blandning av män och kvinnor med och utan utrustning samt både män och kvinnor som porträtteras med barn.

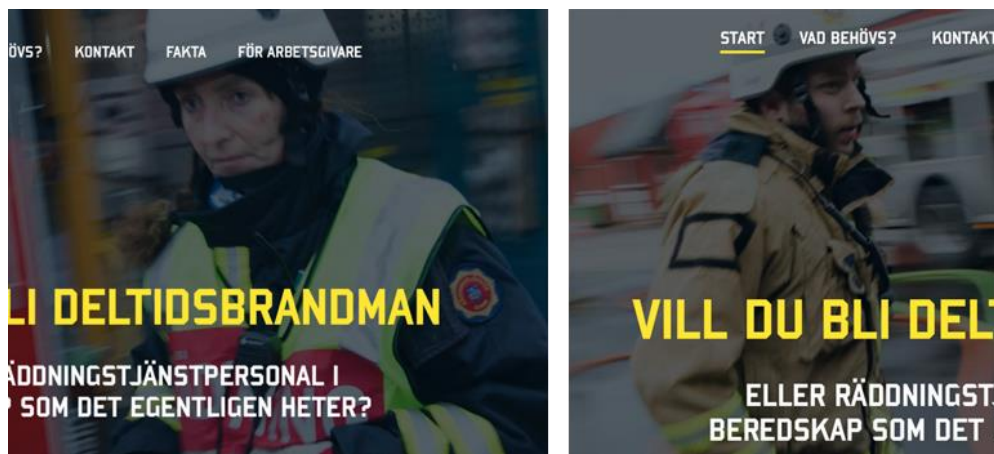

Bilder: Exempel på bilder från www.rrfb.se.

På webbplatsen finns endast ett fåtal bilder, men de som finns är mestadels på manligt kodade brandmän. Sidan förstärker snarare än utmanar föreställningar om kön kopplade till brandmannayrket. Ett undantag är dock fliken ”Brandman på jobbet-dagen” som verkligen sticker ut.

6.3.2.4 Bli deltidbrandman (www.blideltidsbrandman.nu)

På webbplatsens startsida rullar fyra bilder på personer med utrustning. Två av personerna är identifierbara som kvinnor och två som män. Personerna i bilderna är aktiva. Dessa bilder ger en mycket jämn samt neutral bild och förstärker således inga stereotypa föreställningar om vem som kan bli brandman.

Bilder: Exempel på bilder från www.blideltidsbrandman.nu.

I texten om vad som krävs för att bli deltidsbrandman listas och beskrivs förutsättningarna på ett sätt som känns könsneutralt och där man inte tänker att de passar bättre för en man eller kvinna. Förutsättningarna stämmer väl in på båda könen och texten upplevs könsneutral. Även texterna under "Fakta" och "För arbetsgivare" är skrivna på ett nyanserat och könsneutralt sätt. Beskrivningen av vad som menas med god fysisk förmåga sänker trösklarna för vad det innebär på ett bra sätt. Termen god fysisk förmåga upplevs som lättare att uppnå än termen god fysik som ofta används i platsannonser och kravbeskrivningar.

God fysisk förmåga

De flesta kan mer än de tror. Den lokala räddningstjänsten kan bidra med träningsprogram om du behöver förbättra dig inom något visst område.

Som deltidsbrandman ska du vara frisk, vilket betyder att du inte har några sjukdomar som begränsar den fysiska förmågan. Du ska också ha bra kondition. För att bli deltidsbrandman behöver du klara ett antal fysiska tester. Du ska också vara simkunnig och inte vara rädd för mörker eller höjder.

Begreppet deltidsbrandman används genomgående. Dock förklaras begreppet stort och tydligt på startsidan: "Vill du bli deltidsbrandman – eller räddningstjänstpersonal i beredskap som det egentligen heter?"

En film från MSB som riktar sig till arbetsgivaren finns på sidan. Filmen är välbalanserad med både manligt och kvinnligt kodade brandmän och arbetsgivare som framställs på likvärdigt sätt. En person i filmen har ett utseende som tolkas som icke-etniskt svenskt. Övriga personer är vita.

En film från MSB som riktar sig till personer som är intresserad av att bli deltidsbrandman innehåller även den både kvinnor och män i brandmansyrket. Däremot finns resonemanget att "om jag har det som krävs så kan ju jag hjälpa till i samhället likväl som en kille". Tanken med detta är såklart bra, men det uppfattas som att det verkligen är ett undantag att som kvinna jobba inom branschen. Bara genom att ha med den kvinnligt kodade brandmannen i filmen visar hon på att det är ett yrke som passar även för kvinnor och resonemanget "likväl som en kille" skulle inte behövas.

På sidan framställs deltidsbrandmansyrket generellt som ett yrke som passar lika bra för män som för kvinnor. Föreställningar om kön utmanas snarare än förstärks. En utvecklingsmöjlighet är att i intervjuer med kvinnligt kodade brandmän inte fokusera på att de är brandmän trots att de är kvinnor utan mer kring deras egenskaper och varför de trivs (som också lyfts fram).

6.3.2.5 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (www.msb.se)

På MSB:s webbplats finns samlad information om utbildningarna Skydd mot olyckor (SMO) och Grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap (Grib). Innehållet beskriver yrkena och processen kring ansökan och antagning. Webbplatsen för SMO innehåller bland annat avsnitt om behörighetskrav, innehåll och upplägg för utbildningen följt av två filmer med titeln ”Bli brandman” i en kort och en lång version. I filmerna är könsfördelningen jämn utifrån antalet personer som intervjuas. Filmerna visar både manligt och kvinnligt kodade studenter som på samma premisser deltar i utbildningen. Däremot är det en liten övervikt av manligt kodade lärare i filmerna (speciellt den korta versionen), samt kvinnligt kodade brandmän som utför administrativa uppgifter. Samtidigt förekommer flera kvinnligt kodade brandmän som visas utföra aktiva arbetsuppgifter. Däremot porträtteras endast kvinnor i administrativa arbetssituationer eller i individuella intervjusituationer med kontor som bakgrund.

I intervjuerna tituleras ingen kvinna ”Brandman” men däremot ”Gruppchef”, ”Brandinspektör”, ”Student” och ”Lärare”. Flera kvinnor lyfts i ledande roller vilket signalerar en utvecklingspotential inom yrket som är viktig och bra.

Ytterligare en film som beskrivs skildra vardagen inom kommunal räddningstjänst återfinns på undersidan ”Att arbeta med räddning och säkerhet”. I filmen porträtteras personer som arbetar inom kåren eller som studerar till brandman. Utbildningen SMO är i fokus och olika aspekter av yrket skildras. I den här filmen framställs både kvinnor och män som aktiva och utför fysiska arbetsuppgifter.

Bilder: Film från www.msb.se.

Majoriteten av de personer som förekommer i samtliga filmer är vita. Det skapar en upplevelse av att en vithetsnorm råder inom SMO. Att en ung kvinna bärandes hijab iklädd uniform förekommer bör ses som en inkluderande aspekt.

Bilder: Film från www.msb.se.

På undersidan ”Att arbeta inom Räddningstjänsten” beskrivs yrket huvudsakligen utifrån två faktorer, dels den fysiskt krävande aspekten under operativt arbete där höga höjder och trånga utrymmen benämns som vanligt förekommande under räddningsinsatser. Dels mjukare värden som signalerar vikten av att vilja hjälpa, känna empati och kunna lugna människor. Beskrivningen av yrket återspeglas i filmklippen där intervjuade män lyfter praktiska och fysiska aspekter av yrket medan kvinnor hörs lägga betoningen på empati, medmänsklighet, omvårdnad och stresstålighet.

Om våra skolor

”Som studerande på skolan har du tillgång till lokaler för träning och rekreation samt en mängd aktiviteter, till exempel styrketräning, spinning, badminton, innebandy och volleyboll.”

”Fotbollsplan och motionsspår finns på området samt kanotleder och fina cykelvägar. Det finns även möjlighet att låna utrustning för olika uteaktiviteter, exempelvis cyklar och fiskeutrustning.”

Texter, bild och filmmaterial kopplat till god fysik associeras i analysen till muskelstyrka och ”sportslighet”, bilden av brandmannens intresse för fysisk aktivitet är kopplad till vad som traditionellt kan ses som manligt kodad träning. De samlade beskrivningarna riskerar att sortera bort eller höja tröskeln för personer som associerar hälsa och träning med mer feminint kodade aktiviteter som till exempel rörelseglädje och uthållighet, eller som inte av andra anledningar upplever sig uppfylla de fysiska kraven.

Under fliken Frågor och svar, besvaras eventuella tveksamheter kring vad som anses fullt friskt. Bland annat lyfts frågor kring allergi, synnedsättning och dyslexi och det stöd som kan erbjudas personer med särskilda behov eller funktionsnedsättningar. Personer med astma eller diabetes rekommenderas inte söka utbildningen och de som känner sig osäkra på om de uppfyller kraven för ”fullt frisk” hänvisas till MSB för mer information. Av webbplatsen framgår möjligheten till stödprogram och anpassad examination vilket signalerar en inkluderande syn på funktionsvariationer hos potentiella brandmän.

”Om du är inställd på arbete som brandman i kommunal räddningstjänst får du vara beredd på att de fysiska testerna för anställning ser annorlunda ut än de fysiska testerna för att komma in på utbildningen. Varje räddningstjänst bestämmer sin egen nivå.”

På webbplatsen för Grib (grundutbildning för räddningstjänstpersonal i beredskap) finns två filmer, en där personer anställda som RiB berättar om sitt arbete inom räddningstjänsten och en som vänder sig till arbetsgivare. I dessa förekommer både kvinnor och män, varav fyra kvinnor och fyra män i åldrarna 25–50 porträtteras närmare.

I en av filmerna lyfts könsaspekten tidigt, då en av kvinnorna förklarar hur hon kom i kontakt med yrket vid en särskild rekrytering av kvinnor, vilket riskerar att förstärka bilden av kvinnor inom räddningstjänsten som avvikande. Samtidigt betonar hon att yrket är ”något som alla klarar av”, vilket på ett bra sätt kan bidra till att sänka tröskeln.

I en av filmerna används termen räddningsman och räddningsman i beredskap. Här igenom introduceras ytterligare ett begrepp för räddningstjänstpersonal i beredskap, vilket spär på risken för begreppsförvirring. Det lägger också betoningen på att det är ett manligt kodat yrke.

Däremot framställs både män och kvinnor som aktiva och deltagande i fysiskt arbete. När filmerna visar upp räddningstjänstpersonalen i beredskaps huvudarbetsplats så visas män upp i både manligt och kvinnligt kodade yrken – ett äldreboende och en verkstad.

Samtliga personer som förekommer i bild är vita, men en person har ett namn som konnoterar en utomnordisk bakgrund.

6.3.2.6 Brandmännens riksförbund (www.brandfacket.se)

Webbplatsen består till stor del av olika nyheter. Många flikar är formulär eller juridisk information. De texter som analyserats presenteras nedan.

Startsidan saknar i princip bilder. Det finns små bilder kopplade till olika nyheter. Av de bilder som visar människor är det en man i kostym på en bild och en person utan ansikte i kostym och boxningshandskar på en bild. Det finns en tydlig närvaro av maskulina normer i båda bilderna – medan kopplingen till yrket brandman är svårare att se.

Samtliga personer på analyserade bilder är vita. Bilderna på förstasidan som föreställer människor ger ett manligt intryck.

Bilder: Exempel på bilder från www.brandfacket.se.

På sidan används ordet brandman och på några enstaka ställen räddningstjänstpersonal. Heltidsbrandman och deltidsbrandman används när det görs skillnad mellan dem i relation till olika avtal och rättigheter. Även heltidare används för att beskriva heltidsbrandmän.

På undersidan Om presenteras förbundsstyrelsen och kansliet. Förbundsstyrelsen består av 13 personer. 11 män och 2 kvinnor. Förbundsordförande, första vice och andra vice förbundsordförande är män. Kansliet består av 3 män och 1 kvinna. Kvinnan har rollen som kanslisekreterare.

Under Vanliga frågor finns en fråga som berör graviditet, föräldraledighet och amning. Det finns ingen skriven text under den frågan utan här hänvisas läsaren till en handlingsplan.

På webbplatsen finns det en webbshop. Här är det två bilder som inleder sidan, en på brandbilar och en på en manlig brandman i utrustning.

I webbshoppen finns lika många plagg för kvinnor och män. De plagg som är märkta unisex sitter på en docka med mycket breda axlar och stora muskler. Badkläder finns endast för män.

Under fliken MIR finns information om satsningen *Mångfald inom räddningstjänsten* som arbetar för att fler kvinnor ska söka till branschen. Det beskrivs inte varför det är viktigt att fler kvinnor söker sig till branschen eller vad det kan bero på att det inte väljer branschen idag. Trots att satsningen handlar om mångfald ligger fokus i texten på jämställdhet.

Brandmännens Riksförbund har under årtionden arbetat för att fler kvinnor skall få möjlighet att arbeta som brandmän. Idag är drygt 350 kvinnor medlemmar i Brandmännens Riksförbund och antalet ökar sakta men säkert. Vi vet av erfarenhet att det uppstår speciella frågor för de som redan är anställda men även andra som är intresserade av yrket kanske vill ha mer specifik information.

Kvinnor och mångfalds vision är att räddningstjänsten ska vara fri från diskriminering och kränkande särbehandling och visa en inkluderande arbetsmiljö där all kompetens tas tillvara och att olikheter ses som en tillgång. Vi har med anledning av detta en grupp med hel- och deltidsbrandmän som gärna svarar på frågor om yrket eller hjälper till att lotsa till andra instanser för att lösa eventuella problem som kan ha uppstått. Har du frågor om att vara brandman eller vill ha någon som stöd och kunna bolla frågor med. Vi har denna grupp med erfarna brandmän för att du skall få den möjligheten.

På sidan presenteras fem personer som man kan kontakta om man har frågor om yrket – 3 kvinnor och 2 män. Personerna presenteras med en liten bild och en kort text. Kvinnornas texter består till stor del av deras privata situation, hur de bor, vilken relation de lever i, hur många barn de har och hur gamla barnen är och så vidare. Den informationen finns inte i texterna som beskriver männen. En av personerna har ett namn som indikerar annan etnisk bakgrund än svensk.

Webbplatsen har en text på och om internationella kvinnodagen, men missar helt syftet med dagen (att uppmärksamma ojämställdhet) och hyllar istället kvinnor. Kvinnorna lyfts i första hand upp som mammor, fruar, flickvänner och ensamstående. Sedan även i sin yrkesroll. Det står ingenting om ojämställdhet och orättvisor i samhället eller i branschen. Bildsättningen till texten är en kvinnlig brandman som håller ett litet barn.

Idag hyllar vi hälften av jordens befolkning, idag den 8 mars är det den internationella kvinnodagen!

Vi hyllar idag alla mammor, alla fruar, alla flickvänner och alla ensamstående kvinnor, ja alla ni enastående kvinnor hyllar vi!

Vi hyllar särskilt dig kvinna som valt att bli brandman eller brandbefäl. Ni är fantastiska!

Om webbplatsen upplevs ha en hög närvaro av manliga normer så är deras tidning Firefighters bättre på att lyfta kvinnors perspektiv. Här presenteras kvinnligt kodade brandmän i aktiva roller och med ett maskulint språk. Majoriteten av de kvinnor som vi läser om i tidningen beskrivs som tillhörande den manliga normen.

Bild: Exempel från tidningen "Firefighters".

Jag var på gymmet och körde marklyft när byns starkaste man Kalle Olsén kommer fram och frågar om jag skulle kunna tänka mig att bli brandman. Ja varför inte svarar jag. Så det blev en tur till station för att göra rullbandstestet och det gick ju uppenbarligen bra för jag är ju kvar snart 4 år senare och än har jag inte gjort Kalle besviken, tror jag. Det hade jag nog annars fått höra hehe.

Det finns även artiklar som belyser utmaningar som kvinnligt kodade brandmän kan ställas inför. En sådan artikeln handlar om hur en brandmans karriär tog slut när hon kom i klimakteriet.

6.3.2.7 Kommunal (www.kommunal.se)

På kommunal.se har vi enbart analyserat det innehåll som rör brandmansyrket. På kommunals webbplats finns en undersida som riktar sig till dig som jobbar som brandman. Ordvalet är brandman och räddningspersonal i beredskap och RiB. Texterna på webbplatsen är könsneutrala och faktabaserade.

Ett exempel på analyserat innehåll är artiklar som handlar om yrket brandman och som är bildsatt med personer i utrustning. De består av fler bilder på män än kvinnor. Av de första träffarna är fem bilder på män, två bilder på både män och kvinnor och en bild på en kvinna. De texter som hör till bilder på kvinnor handlar om arbetsmiljö och jämställdhet, ämnen som traditionellt sett uppfattas som mjukare och kvinnligt kodade. Däremot framställs kvinnor och män lika aktiva. Alla brandmän som förekommer på bild identifieras som vita.

Bilder: Exempel från www.kommunal.se.

På webbplatsen finns det en text som handlar om det MSB-finansierade projektet *En brandstation för alla* med fokus på vikten av att det anställs fler kvinnor inom branschen och inte bara arbetas med attityder i en fortsatt mansdominerad bransch. Nyanserad och välskriven utifrån utmaningar och lösningar i en ojämsställd bransch.

6.3.2.8 Vision (www.vision.se)

På vision.se har vi enbart analyserat innehåll som rör brandmansyrket. För att benämna yrket används begreppen brandman, deltidsbrandman, räddningstjänstpersonal i beredskap och beredskapsbrandman.

På webbplatsen finns det en artikel som fokuserar på bristen på deltidsbrandmän. Texten är könsneutral och tar inte särskilt upp bristen på kvinnor. Bildsättningen är en manlig brandman.

Bild: Exempel från www.vision.se.

Det finns även en fördjupande artikel *Controller och deltidsbrandman = sant* som är ett reportage om en kvinna som jobbar som controller och deltidsbrandman. I bild framställs hon som professionell och står klädd i utrustning framför en brandbil. Artikeln är bra då hennes val att bli brandman inte fokuseras på att hon ”trots att hon är kvinna faktiskt också kan arbeta som brandman” utan på hennes förmåga att hålla sig lugn vid krissituationer. Denna text skulle kunna tjäna som exempel för andra som genom personporträtt vill locka fler kvinnor till branschen.

Vision skildrar könsroller inom branschen på ett bra sätt. Det är en bra fördelning mellan män och kvinnor. Kvinnligt kodade brandmän lyfts fram utifrån egenskaper och inte utifrån att de är just kvinnor. Föreställningar om kön utmanas snarare än förstärks.

6.3.2.9 SKR (www.skr.se)

På skr.se har vi enbart analyserat innehåll som rör brandmansyrket. På SKR:s webbplats används olika begrepp för yrket i olika texter. Brandman, deltidsbrandman och beredskapsbrandman är de begrepp som används.

I artikeln *Beredskapsbrandmännen är en bärande del i svensk beredskap* uppmärksammas att det är brist på beredskapsbrandmän i hela Sverige. Texten har fokus på att kommunala arbetsgivare behöver göra det möjligt för sina anställda att vara beredskapsbrandmän. Texten är könsneutral och inte bildsatt.

I artikeln *Sverige behöver fler deltidsbrandmän* lyfts ”Brandman på jobbet-dagen” och att det behövs fler deltidsbrandmän. Texten är könsneutral och inga bilder visas. Det länkas däremot vidare till www.blideltidsbrandman.nu.

Sverige behöver ännu fler deltidsbrandmän. Räddningstjänsterna har på flera håll runt om i landet svårt att behålla och rekrytera personal, framför allt i glesbygden är situationen särskilt akut. Svensk räddningstjänst är i huvudsak uppbyggd på deltidsbrandkårer. Deltidsbrandmännen har en oerhört viktig funktion i samhället. Deras uppdrag består av flera saker än att släcka bränder, de åker exempelvis också ut vid trafikolyckor och gör förstahjälpen-insatser.

På SKR:s webbplats finns även en sida där de poängterar sin roll i ett nätverk för jämställdhet inom räddningstjänsten.

6.3.3 Utbildningswebbplatser

Det är intressant att se hur yrket brandman framställs på webbplatser som presenterar yrken och utbildningar. Webbplatserna som ingår i urvalet är framtid.se, gymnasium.se, indeed.se, monster.se, [arbetsförmedlingen.se](http://arbetsformedlingen.se), utbildningssidan.se, allastudier.se, studentum.se, skolverket.se och framtidsvalet.se.

I texten nedan presenteras en samlad analys av webbplatserna förutom i de fall där en webbplats utmärker sig särskilt.

Beskrivningarna av yrket brandman och vad det innefattar är mycket lika på de olika webbplatserna. Yrket beskrivs generellt i tre huvudsakliga arbetsuppgifter: utryckningsinsatser, underhållsarbete av utrustning samt förebyggande arbete. Utryckningsinsatser beskrivs ofta som det arbete man typiskt associerar med brandmannayrket. Exempel som webbplatserna valt att lyfta fram är vanligtvis bränder eller trafikolyckor. Andra exempel som är mindre förekommande är exempelvis utsläpp av farliga ämnen och sjöfartsolyckor.

De flesta av oss tänker på brandmän i samband med eldsvådor och andra olyckor. En brandman som arbetar i utryckningstjänst får rycka ut när till exempel bränder och trafikolyckor har inträffat. Då går arbetet ut på att så fort som möjligt få kontroll på händelsen och begränsa skadorna så mycket det går.

En majoritet av utbildningswebbplatserna betonar att utryckningsarbete är en mycket liten del av brandmannayrket och vidare att betydligt mer tid tillägnas de övriga två huvudsakliga arbetsuppgifterna. Underhållsarbete av utrustning syftar på underhållet av räddningsutrustning samt olika tester för att säkerställa att räddningsutrustningen fungerar.

Det är dock bara en liten del av brandmännens arbetstid som ägnas åt utryckningar. En stor del av arbetet som brandman ägnas åt att säkerställa att den utrustning som används vid räddningsuppdrag alltid fungerar felfritt. Därför handlar mycket av brandmannens arbete om underhåll, kontroll och reparationer av utrustning. Det är också viktigt att genomföra övningar och på andra sätt förbereda sig för olika typer av räddningsinsatser.

Förebyggande arbete beskrivs delvis som olika typer av besök i utbildningssyfte, som till exempel föreläsningar på skolor, men även kontroller av brandutrustningen i olika lokaler. Utöver dessa huvudsakliga arbetsuppgifter nämner några fåtal hemsidor även fysisk aktivitet som en viktig del av yrket.

Kravprofilen som beskrivs för yrket är mer varierande än beskrivningen av arbetsuppgifterna. Vissa webbplatser har en mycket utförlig beskrivning av olika viktiga egenskaper en brandman bör besitta medan andra hemsidor endast nämner kraven till MSB:s utbildning. En majoritet av webbplatserna lyfter kraven för MSB:s utbildning, alltså grundläggande högskolebehörighet, full friskhet, god kondition för att klara rullbandstestet, B-körkort samt simkunnighet.

För att kunna läsa till brandman efter gymnasiet behöver du läsa en utbildning i skydd mot olyckor som ges av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Denna utbildning är två år och leder till examen i säkerhets- och räddningsarbete. För att kunna söka in krävs också B-körkort, ett dokumenterat konditionstest och intyg om simkunnighet.

Yrket beskrivs på många webbplatser som mycket psykiskt och fysiskt krävande och vikten av mycket god fysik betonas ofta. Utöver det nämner även ett antal webbplatser att man ej bör lida av mörk- eller höjdrädsla samt ej vara klaustrofobisk. Det är några fåtal webbplatser (framtidsvalet.se och arbetsförmedlingen.se) som även beskriver personliga egenskaper som de anser lämpar sig för yrket. Den personliga egenskapen som omnämns flest gånger är stresstålighet samt att kunna jobba effektivt under stressiga omständigheter.

För att bli brandman måste du vara i utmärkt hälsa både fysiskt och psykiskt. Du måste klara flera tester för att bevisa detta, både inför antagningen till utbildningen och rekryteringsprocessen till ett jobb. Det är viktigt att kunna kommunicera tydligt med människor i nödsituationer och med dina kollegor och annan räddningspersonal, men också under undervisningsmoment när du utbildar allmänheten. Du bör ha hög empati, men samtidigt kunna hålla distans till jobbet och släppa det efter arbetsdagens slut, och vara stresstålig.

Utöver stresstålighet beskrivs även god kommunikationsförmåga, samarbetsförmåga och god empatisk förmåga på flera hemsidor. Övriga egenskaper som nämns vid enstaka tillfällen är initiativförmåga, självsäkerhet och styrka.

Det finns tre filmklipp och tre bilder på de 10 webbplatserna som undersöktes. Dessa återfinns på framtid.se och arbetsförmedlingen.se. I ett av dessa filmklipp från framtid.se medverkar ett fåtal kvinnor. En av dem blir även intervjuad. Kvinnan som blir intervjuad deltar i en övning av en simulerad sjöfartsolycka. I övrigt ser man bara kvinnorna jobba med enklare uppgifter såsom montering medan männen deltar i till exempel brandövningar och dylikt.

Bilder: Exempelbilder från filmklipp från undersökta webbplatser.

I övriga filmklipp och bilder är inga kvinnor representerade. De personer som blir intervjuade i de olika filmklippen ser alla ut att vara mellan 25–35 år och samtliga är vita. I samtliga filmklipp och bilder där etnicitet kunde avgöras syntes endast en icke-vit person.

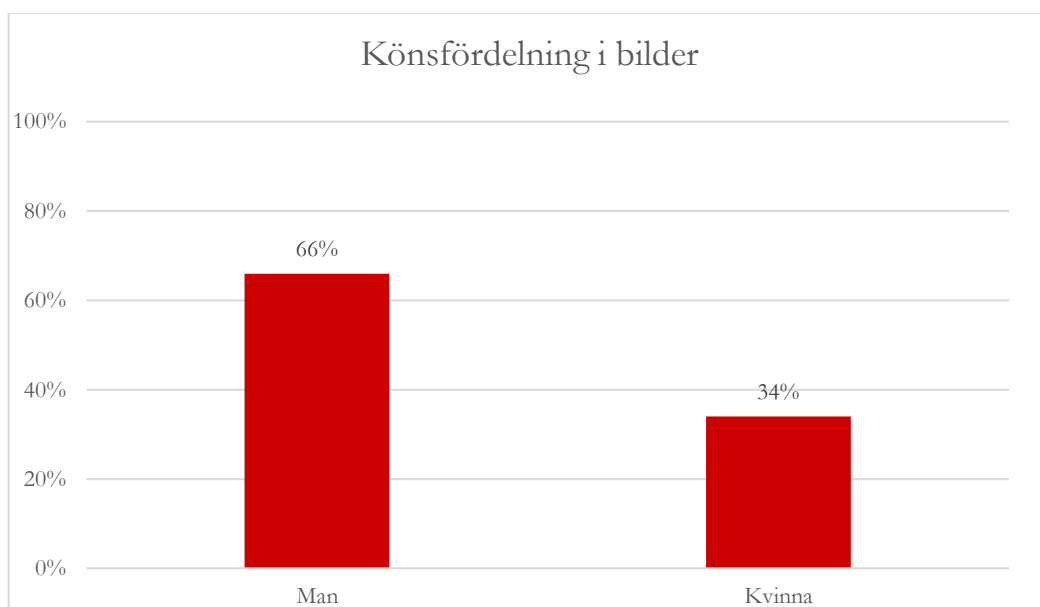

Bilder: Exempelbilder från filmklipp från undersökta webbplatser.

6.4 Räddningstjänsternas tryckta material

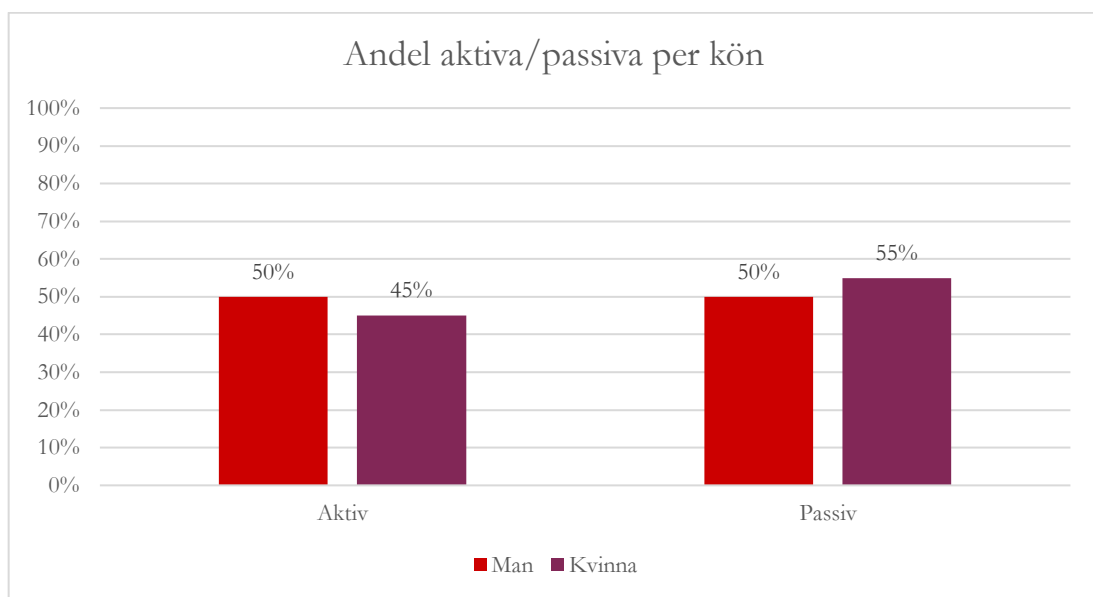
Könsfördelningen i det tryckta materialet är 66 procent män och 34 procent kvinnor som förekommer i bilderna.

Det är betydligt fler män som förekommer på bild i det tryckta materialet. Här har vi både tittat på fördelningen mellan kvinnor och män samt fördelningen mellan kvinnor, män och brandmän av oidentifierbart kön. De brandmän som har oidentifierbart kön är ofta klädda i utrustning och vända från kameran eller bär utrustning för rökdykning.

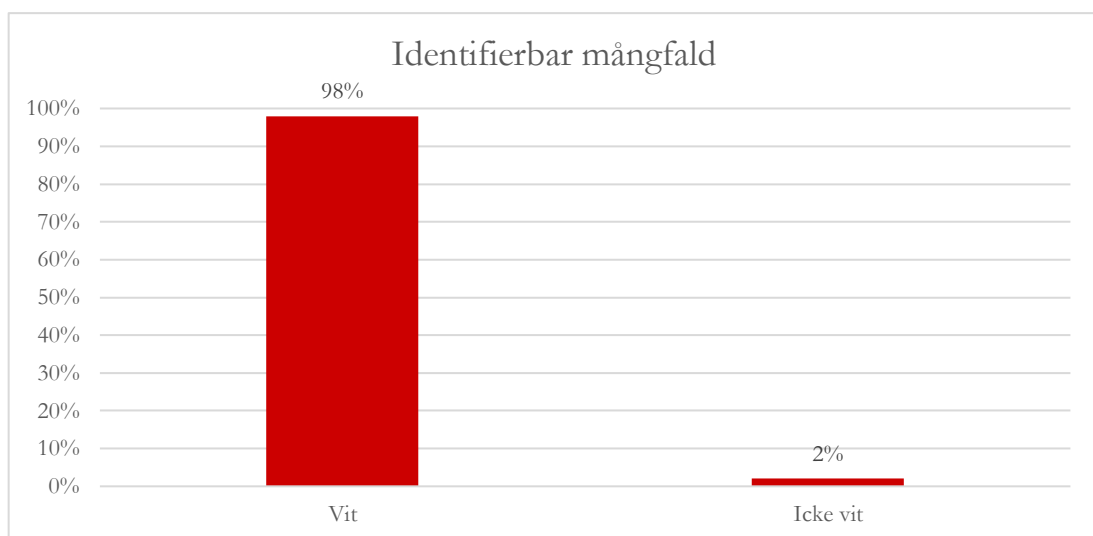
Figur 31. Könsfördelning bilder i tryckt material.

I det trycka materialet är fördelningen mellan män som är aktiva och passiva jämn, medan det för kvinnor finns ett större antal kvinnor som är passiva. Oavsett kön är den vanligaste passiva positionen att stå leende framför en brandbil.

Figur 32. Aktiv/passiv könsfördelning bilder i tryckt material.

Det är endast 2 procent som är visuellt identifierbara som icke vita. 98 procent av brandmännen är vita.

Figur 33. Identifierbar mångfald bilder tryckt material.

Endast i ett av det tryckta materialet belyses hbtqi+ i relation till yrket brandman. Materialet är framtaget av RäddSamF³² och har sänts till oss av flera räddningstjänster. Det här ett bra exempel på hur mångfald och inkludering kan lyftas utan att peka ut enskilda människor.

Bild: Tryckt material från RäddSamF.

6.4.1 Fördjupande bildanalys

Oavsett format är bilder en av de starkaste bärarna av normer. Detta beror på att när vi ser en bild avkodar vi den snabbare än text, vilket gör att vi också undermedvetet läser in normer snabbare.

³² RäddSamF är ett samarbete mellan Räddningstjänsterna i Jönköpings Län, Ydre Kommun och SOS Alarm.

Vi ser att så även är fallet när det kommer till bilderna i räddningstjänsternas tryckta material. Majoriteten av de brandmän som förekommer på bild i det tryckta materialet är män. Det stora flertalet är i 30–40 årsåldern, både när det kommer till män och kvinnor. Det är vidare så att män i större utsträckning får vara aktiva i bilderna – det vill säga att det är männen som släcker bränder, kör brandbilen eller springer. Kvinnligt kodade brandmän får i större utsträckning inta en passiv roll som åhörare eller synas på porträttbilder eller på bilder framför en brandbil. Det finns en tendens till, även om den inte är lika tydlig, att manligt kodade brandmän i större utsträckning bär utrustning på bilderna medan kvinnor har civila arbetskläder.

Ett bra exempel på detta är broschyren *Bli en vardagshjälte i en räddningstjänst på framkant!.* I den förekommer bilder på både manligt och kvinnligt kodade brandmän. Däremot är det endast männen som intar en aktiv roll och avbildas med utrustning. Kvinnorna har civila arbetskläder och håller på flertalet av bilderna i en kaffekopp. Det förekommer även män i passiva roller.

Bild: Exempel från broschyr.

Samtidigt finns det bilder som på ett bra och tydligt sätt avviker från normen och avbildar aktiva kvinnligt kodade brandmän i utrustning eller som har med fler kvinnligt kodade brandmän än manligt kodade i bilden.

Vill du jobba med oss?

Vi söker deltidsbrandmän till brandstationerna i Forshaga och Deje. Välkommen att träffa oss och testa yrket på vår prova-nå-dag lördag 11 mars!

Vill du också göra Ängelholm tryggare?

Bli då en av oss, vi söker nya deltidsbrandmän. Läs mer om yrket och ansök på rsnv.se/blideltidsbrandman

Bilder: Exempel från broschyr.

Det är som sagt få brandmän som utifrån bilderna går att identifiera som äldre. Den stora majoriteten upplevs vara i ungefär samma ålder, men även här finns det material som visar på en större spridning när det kommer till ålder.

**Öppet hus
20 maj
Läs mer här**

Vill du göra en insats?
**Nu söker vi
nya kollegor**
till Färgelanda brandstation

Bilder: Exempel på representation i bilder.

Den starkaste normen som finns i bilderna är att en brandman är vit. Endast tre personer identifieras i det tryckta materialet som icke vita. Av dessa tre är det endast en person som har mörkare hudton. I mycket av det tryckta materialet känns strävan efter jämställdhet och jämlikhet utpekade – det vill säga att materialet ger intrycket av att individer har lagts till just för att de är exempelvis kvinnor. Här utmärker sig bland annat räddningstjänsten i Jämtland som ett föredöme när det kommer till att inkludera utan att markera.

Några räddningstjänster har valt att arbeta mer med illustrationer eller foton där personerna i bild inte är direkt identifierbara som man eller kvinna i sitt tryckta material. Samt att försöka öka mångfalden genom att rekrytera genom möten istället för platsannonser. De har en ambition att därigenom ta ett steg bort från den stereotypa bilden av yrket brandman.

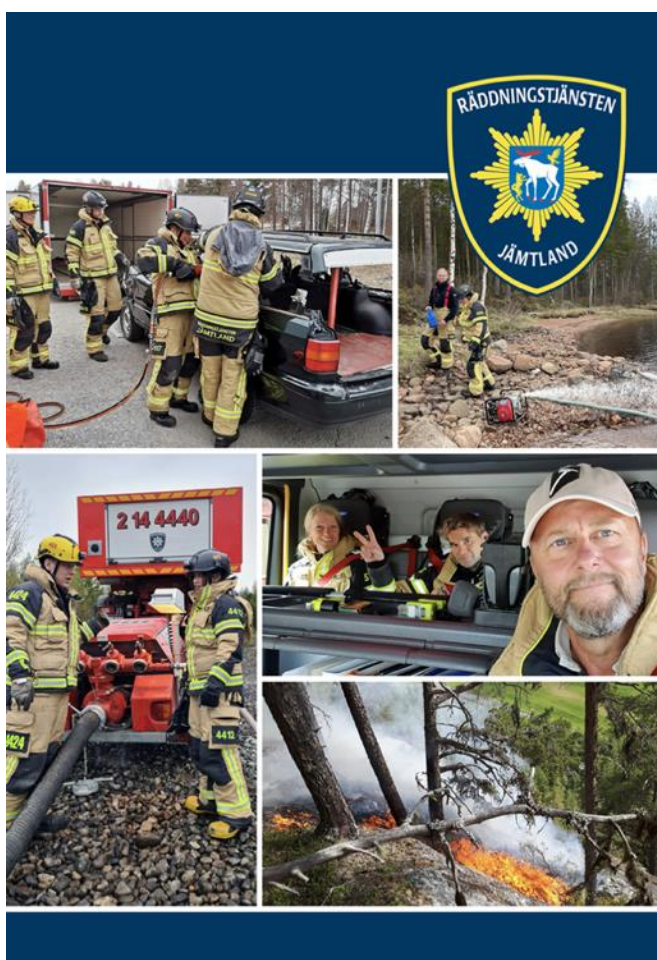

Bild: Exempel på representation i bilder.

I samtal med intresserade så "avklar" vi yrket lite vad gäller kön, ålder och fysik. Bland annat förklarar vi att ordet brandman är ett könsneutralt ord precis som lärare, men det råkar bara sluta med ett genus precis som sjuksyster. Vi berättar även om vad som gäller hos oss för att komma igång som deltidsbrandman.

Foton där demografiska variabler som kön eller etnicitet inte är identifierbara föreställer ofta brandmän i full rökdykarutrustning eller en brandman som står med ryggen mot kamera. Det är tydligt att här finns en ambition hos räddningstjänsterna att arbeta med ett bildformat som inte förstärker existerande stereotyper kring vem som kan vara brandman. Samtidigt blir det problematisk i och med att den rådande normen är stark. Den automatiska tolkningen som många läsare gör när de inte kan se brandmannens kön är att de automatiskt kodar personen som manlig. Det är nämligen så att dessa neutrala bilder lämnar tolkningsföreträde till läsarens normer.

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

NU SÖKER VI:

Brandmän
Semestervikarier för sommaren 2022

Krav: Du ska ha genomfört minst tre terminer på SMO eller gått utbildningen Räddningsinsats/GRIB.
Sista ansökningsdag är den **1/11-2021**

Bild: Platsannons Jönköpings kommun.

6.4.2 Fördjupande textanalys

Räddningstjänsten i Karlstadsregionen använder på ett inkluderande sätt ordet hen i sin kommunikation. Så här står det till exempel i deras brev till allmänheten.

En deltidsbrandman gör sin ort och sin arbetsgivare en stor tjänst. Hen ser till att människor på orten kan fortsätta leva med tryggheten att hjälpen alltid finns nära och hen kan göra en första insats på sin arbetsplats om olyckan skulle vara framme. Åtagandet som deltidsbrandman är också utvecklande då man lär sig handla lugnt och sansat i stressade situationer. Övriga fördelar, förutom ersättningen, är goda träningsmöjligheter, årliga hälsokontroller, betalt C-körkort, förbättrad självkänedom och gott kamratskap.

I en del av det tryckta materialet används ett språk som tillsammans med bildsättningen anspelar på manliga roller eller maskulina normer. Exempelvis handlar det om beskrivningar som att brandmän är hjältar.

Hjältar som gör skillnad.

Bli en vardagshjälte i en räddningstjänst i framkant.

I tryckt material från flera olika räddningstjänster förekommer presentationer av kvinnligt kodade RiB:are som får berätta om yrket. Ofta görs det utan att betona att de är just kvinnor, de representerar RiB:are inte kvinnligt kodade RiB:are.

Sök till deltidbrandman, det är ett av de roligaste och mest givande jobb man kan ha! Ingen dag är den andra lik, du arbetar aldrig ensam och alla hjälps åt tillsammans. Det känns bra när man kan hjälpa andra människor.

Det är vanlig att räddningstjänsterna har riktade insatser mot att rekrytera fler kvinnor. Vanligast är prova-på dagar för kvinnor och tjejkvällar på en station. Aktiviteten som sådan är bra, men kan också lätt bli problematisk. Är det så att kvinnligt kodade brandmän endast förekommer i bild när det gäller specifika aktiviteter riktade mot kvinnor bidrar det till att peka ut kvinnligt kodade brandmän som avvikande från normen.

Det är också viktigt att tänka på hur inbjudan till aktiviteten är utformad. Nedanstående affisch från räddningstjänsten i Mönsterås är ett bra exempel på både förstärkande av normer och att bryta mot dem. Bilden visar en kvinnlig brandman som är aktiv och arbetar under en uttryckning, viket bryter mot normen. Samtidigt lockas man med att det under tjejkvällen kommer finnas ”ost och bubbel”, vilket stärker normer om vad som är typiskt kvinnligt. Det väcker frågan om samma formuleringar hade använts för att locka till en ”manskväll”.

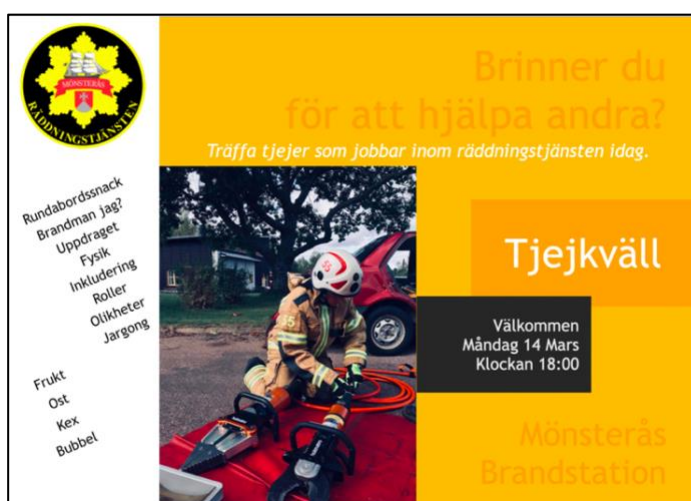
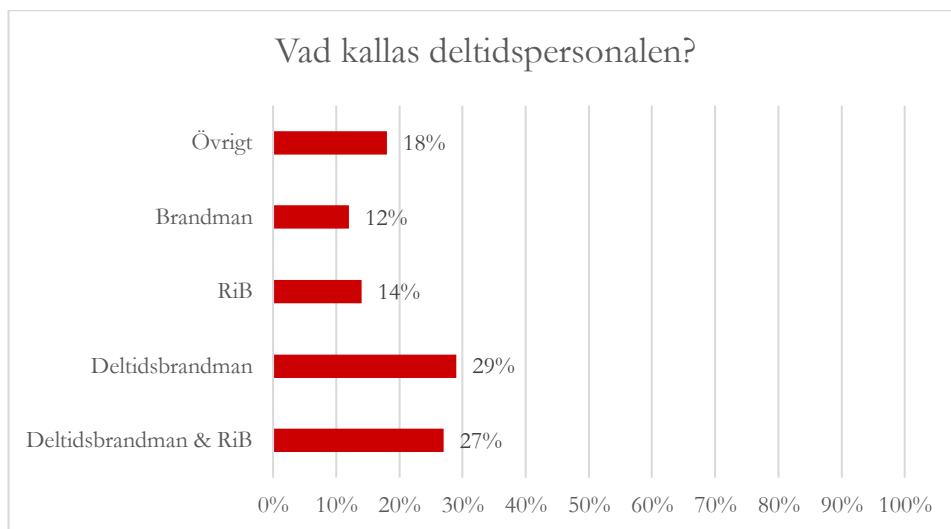

Bild: Exempel på inbjudan till en tjejkväll.

6.4.3 Brandman och deltidbrandman

I det tryckta materialet ligger ett stort fokus på rekrytering av deltidbrandmän och vad det yrket innebär. Och det är just termen deltidbrandman som främst används för att beskriva yrket. Dock kopplas begreppet deltidbrandman ofta samman med räddningstjänstpersonal i beredskap genom formuleringar som: ”Deltidbrandman, eller räddningstjänstpersonal i beredskap som det även kallas.” Det är vidare relativt vanligt att begreppet deltidbrandman används i rubriksättning och på framsidan, medan RiB förekommer i löptext eller endast i den hänvisande länken till räddningstjänstens webbplats.

Figur 34. Begreppsfordelning tryckt material.

I kategorin övrigt ryms termer som deltidspersonal, räddningstjänstpersonal eller brandman i beredskap. I kategorin brandmän ryms både begreppet utan hänvisning till heltid eller deltid samt termen brandmän till deltidsstationer. Det är tydligt att det bland räddningstjänsterna inte finns ett enhetligt sätt att benämna RiB, och störst tycks oenigheten vara just kring om det ska benämnas som deltidbrandmän eller räddningstjänstpersonal i beredskap där många säkrar upp och använder båda termerna.

Det är inte särskilt många räddningstjänster som i sin kommunikation för RiB berör brandmännens vardag och liv utanför stationen. Istället läggs fokus på potentiella yrken som är vanliga bland RiB:are.

Vi söker dig som kanske arbetar inom skola eller omsorgen, inom industrin eller som är egenföretagare. Du kan ha ett helt annat arbete eller en arbetsplats som ligger längre ifrån men som möjliggör arbete hemifrån under beredskapsveckan?

Det är även vanligt med beskrivningar kring vilka personer eller personligheter som lämpar sig bra för att arbeta som räddningstjänstpersonal i beredskap.

Du har en stark önskan om att få hjälpa andra människor och att få samarbeta och lösa problem tillsammans med dina kollegor.

Det finns dock enstaka räddningstjänster som i sitt tryckta material berör hur vardagslivet för en RiB:are kan se ut. I dessa fall ligger fokus på att visa hur livet är precis som vanligt, men att personen behöver vara beredd på att ge sig iväg snabbt om ett larm skulle gå.

Jag tycker om att träna mycket och har flera olika rundor kring brandstationen som fungerar utmärkt att springa även om jag har beredskap. I övrigt ser fredagskvällarna ut likadant som andra fredagar med chips och tacos. Den enda skillnaden är att jag måste vara beredd på att åka iväg på larm om sökaren piper.

Tittar vi på räddningstjänsternas kravprofiler för RiB:are så är de relativt samstämmiga, men samtidigt finns det skillnader i hur kraven presenteras och betonas. De här skillnaderna gör att en del kravprofiler upplevs som lättare för en genomsnittlig person att uppnå medan andra upplevs ställa högre krav på förmågor som ligger över genomsnittet. Ett typiskt exempel på en kravprofil som sänker den upplevda tröskeln är:

Jag är en omtänksam person med vilja att hjälpa andra!
Jag är frisk, har normal kondition och är simkunnig!
Jag vill vara en del av ett team som jobbar för att nå samma mål!

Här hjälper både de jag-formulerade påståendena och ordval så som ”normal kondition” till för att illustrera att de flesta har vad som krävs för att kunna bli RiB:are. I den här gruppen finns de räddningstjänster som tonar ner kraven på styrka och fysik, vilket de menar att RiB:aren kan få stöd att förbättra vid anställning. Istället belyses personlighetsdrag eller kompletterande kompetenser som beskrivs vara meriterande.

I rekryteringen ser vi istället efter olika kvaliteter och personliga egenskaper som är viktiga i det komplexa arbetet som brandman. Social kompetens, teknisk kunskap, problemlösningsförmåga och en naturlig fallenhet för ett serviceinriktat och respektfullt bemötande och samarbetsförmåga är några av de egenskaper vi värdesätter högt och behöver i en grupp.

I andra änden av skalan finns de räddningstjänster som använder sig av långa listor med krav eller komplicerade förklaringar av de tester som behöver klaras av. Vaga termer så som ”praktiskt kunnande”, ”vara orädd” och ”god fysik” spelar på den manliga normen och bidrar till att förstärka den stereotypa bilden av vem som kan vara brandman.

Vi vill att du har minst gymnasiekompetens, är fullt frisk, har god fysik, är simkunnig och beredd att genomföra de tester som krävs. Du ska ha lägst B-körkort men ska inom 18 månader, från anställningsdatumet, kunna uppvisa C-körkort (vi ger dig ekonomiskt bidrag till C-körkort). Utöver dessa krav behöver du:

- Ha fyllt 18 år.
- Vara frisk, ha god kondition och klara ett antal fysiska tester.
- Vara simkunnig och orädd för mörker och höjder.
- Ha ett intresse för människor och gilla att hjälpa andra.
- Ha ett praktiskt kunnande.

I en del trycksaker samspelar användningen av bild och text för att förklara kravprofilen för RiB:are. Här blir upplevelsen av vem det är som kan bli brandman ännu tydligare. Bilden gör att textens fokus inte behöver ligga på kön eller fysik, utan kravlistan kan kompletteras med ytterligare implicita variabler som utläses av bilden. För läsaren är det lätt att tolka det som att för att bli brandman behöver du vara man, vit, ha en god fysik och gilla att träna, vara social och flexibel.

Bild: Exempel på kravprofil.

Det tryckta materialet från MSB omfattar även en folder i syfte att rekrytera till utbildningen Skydd mot olyckor (SMO). Här används inte genomgående begreppet brandman i text förutom i ett avsnitt, man refererar istället till arbete inom räddning och säkerhet.

"Utbildning i skydd mot olyckor (SMO) ger dig en examen i säkerhets och räddningsarbete samt olycksförebyggande arbete. Du får kompetens att arbeta främst inom den kommunala räddningstjänsten eller inom området skydd mot olyckor vid andra kommunala förvaltningar, statliga myndigheter eller företag."

6.4.4 Betydelsen av annonsering

Det är intressant att en del av det tryckta materialet i form av foldrar, broschyrer och tidningar innehåller annonser. I de flesta fall kommer annonserna till företag som arbetar med frågor som på ett eller annat sätt relaterar till brandsäkerhet. För läsaren blir annonserna en del av helheten, speciellt då deras utformning ofta är stereotyperande av yrket brandman och/eller könsroller i stort.

Ett bra exempel är nedanstående annonser från Sala brand, CAT och NCC. Även om samtliga annonser inte direkt berör eller porträtterar brandmän så är annonserna manligt kodade, vilket förstärker upplevelsen av att målgruppen för foldrarna är män.

SALA BRAND

**Marknadsledande totalleverantör
av brandskyddsfordon
och utrustning**

MAGIRUS

CAFS Compressed Air Foam System

rosenbauer

WEBERRESCUE SYSTEMS

SALA BRAND AB
www.salabrand.se

Bild: Annonser från trycksak.

Bild: Annonser från trycksaker.

6.4.5 Platsannonser

En viktig källa till information om vem räddningstjänsterna ser som potentiell brandman står att finna i de platsannonser som används för att söka nya kollegor. Annonserna kanske inte når den breda allmänheten, men de ger en bra indikation om vilken bild som förmedlas av yrket brandman.

Tittar vi på rollbeskrivningar ser vi att vissa ord tenderar att överlappa – det vill säga användas samtidigt – i samma annons. Deltidsbrandman används till exempel tillsammans med brandman, RiB-stationer och RiB. Brandkår nämns tillsammans med räddningstjänster och styrkeledare nämns endast tillsammans med brandman. I listan nedan presenteras i hur många procent av annonserna som rollbeskrivningarna överlappar.

- Räddningstjänst överlappar med brandkår (13%), brandman (11%), brandingenjör (5%), räddningsledare (85%), deltidbrandman (3%), RiBstation (3%), insatsledare (3%) och räddningschef (3%).
- Brandman överlappar med RiB (36%), deltidbrandman (28%), RiBstation (28%), räddningstjänst (16%), insatsledare (4%), räddningsledare (4%), styrkeledare (4%) och heltidsbrandman (4%).

- Deltidsbrandman överlappar med brandman (33%), RiB (14%), RiBstation (5%) och räddningstjänst (5%).
- RiBstation överlappar med RiB (42%), brandman (37%), deltidbrandman (5%) och räddningstjänst (5%).
- Brandingenjör överlappar med räddningstjänst (11%) och insatsledare (6%).
- RiB överlappar med brandman (69%), RiBstation (62%), räddningstjänst (23%), deltidbrandman (23%) och räddningschef (8%).
- Brandkår överlappar med räddningstjänst (83%).
- Insatsledare överlappar med räddningsledare (67%), styrkeledare (17%), brandingenjör (17%), brandman (17%) och räddningstjänst (17%).
- Räddningsledare överlappar med insatsledare (80%), räddningstjänst (40%), brandman (20%) och styrkeledare (20%).
- Räddningschef överlappar med räddningstjänst (50%), RiBstation (50%) och RiB (50%).
- Styrkeledare överlappar med brandman (100%).
- Heltidsbrandman överlappar med brandman (100%).

Det finns många olika beskrivningar av yrket brandman och vad det innebär, men det går att dela in dem i två rätt tydliga grupper. Den första tar sin utgångspunkt i den stereotypa bilden av vem som är en brandman och vad yrket innebär, medan den andra i större utsträckning betonar en större bredd i egenskaper som en brandman behöver ha. En typisk beskrivning som inte följer de stereotypa normer kan låta så här.

En bra deltidbrandman:

- Har en vilja att bidra till ett säkrare samhälle
- Har en omtänksam och respektfull attityd inför sina medarbetare och de människor man möter i sitt arbete.

Arbetet som deltidbrandman kräver att du tycker om problemlösning, har god samarbetsförmåga och klarar att arbeta under stress.

Du som är intresserad skall ha en vilja att hjälpa andra människor som behöver stöd. Du skall vara simkunnig samt få godkänt resultat vid genomförda tester enligt vårt arbetsrelaterade testprogram. Dessutom krävs intyg från ordinarie arbetsgivare att få lämna arbetsplatsen för larm, utbildning och övning samt att bostad och arbetsplats är så belägna att inställetid till brandstationen på 5 minuter kan hållas.

De mer stereotypa beskrivningarna fokuserar i större utsträckningen på brandmannens goda fysik, stresstålighet och förmåga att hantera trånga/mörka utrymmen.

God fysik är ett krav som lyfts i flertalet av de platsannonser som ingår i studien. Exakt hur kravet är formulerat varierar och några formuleringar upplevs som högre krav än andra. Kravet på god fysik formuleras ofta enligt exemplen nedan:

- God hälsa och fysik är ett krav.
- Du har god fysik (konditionstest med larmkläder på rullmatta kommer att göras).
- Konditions- och hälsotest på rullband och ergometercykel.
- Arbetet innebär bland annat tunga lyft och därför ser vi gärna att du har fysiken att klara dessa.
- Eftersom arbetet som brandman kan vara fysiskt krävande så behöver du ha god grundläggande fysik i form av styrka och kondition. Till detta räknar vi också att du obehindrat klarar av att vistas i trånga utrymmen eller på höga höjder samt att du är simkunnig, lägst godkänt på guldbojen.
- Arbetet innehåller många fysiskt ansträngande moment vilket förutsätter att Du trivs med ett fysiskt aktivt arbete och har en fysik som möter upp detta.
- Det viktiga jobbet som deltidsbrandman innebär att du måste ha god fysik och vara simkunnig.
- God fysisk kondition.

Formuleringar om god fysik och kondition är mer neutrala än de som betonar tunga lyft, ett fysiskt krävande arbete eller fysiskt ansträngande moment. De längre och mer färgstarka beskrivningarna av vad arbetet som brandman innebär bygger tydligt på en maskulin norm om styrka.

I enstaka annonser används termen brandkvinnor.

Vill du göra en viktig insats för Ruskesele? Nu söker vi deltidsbrandmän/-kvinnor till Ruskeseles brandstation.

Vi söker Brandmän/kvinnor gärna med någon form av brandutbildning, saknar du utbildning kan du erhålla den genom oss.

Det är dock vanligare att i annonser skriva ut att räddningstjänsten eller brandstationen söker kvinnor och män. I några annonser betonas att man gärna ser fler kvinnliga sökande och det finns annonser där kön inte nämns.

Eftersom kommunens medarbetare inom räddningstjänsten i huvudsak består av manliga medarbetare, så välkomnar vi särskilt kvinnliga sökande.

Enstaka kommuner har i platsannonser för andra yrken med en formulering om att de gärna ser att sökande även har en anställning som deltidbrandman. Det är främst mindre kommuner i Norrland som har med den formuleringen.

Kommunen ser positivt på om du även vill arbeta inom kommunens räddningstjänst som deltidbrandman.

Den som söker jobb i Vindelns kommun får gärna ha intresse av att även arbeta som deltidbrandman.

Det som återkommer i beskrivningen av yrket är att det erbjuder en stor gemenskap och ett arbete där en får göra skillnad.

6.5 MSB:s tryckta material

MSB belyser yrken inom räddningstjänsten bland annat i foldern *Läs Skydd mot olyckor och arbeta med räddning och säkerhet*. Här presenteras yrken utifrån att potentiella studenter och intresserade ska finna det intressant att söka till utbildningen.

Utbildningen och yrket benämns genomgående i den bredare formen: ”att arbeta inom räddningstjänsten” förutom i de avsnitt som är direkt kopplade till styrka och fysik, där används ordet brandman som benämning på yrket. Särskiljningen av termer riskerar att bidra till, eller befästa bilden av brandmannen som en fysiskt stark person i en normativ kropp. Kravprofilen för brandmannayrket utmärker sig i textstycket om fysisk styrka, medan mjukare värden kopplas till den bredare aspekten av att arbeta inom räddningstjänsten.

I foldern används benämningen ”som anställd inom räddningstjänsten” generellt och ”brandman” enbart i stycket om den fysiska aspekten av arbetet:

”Som anställd inom räddningstjänsten möter du människor i en rad olika sammanhang – ofta i svåra situationer.”

”Eftersom brandmannayrket kräver god fysik utgör konditions och styrketräning också en del av arbetet.”

Brandmän framställs som person med god fysik som tränar kondition- och styrka, till skillnad från andra anställda inom räddningstjänsten, som även besitter andra egenskaper. Denna särskillnad kan leda till självsortering bland personer vars självbild inte överensstämmer med en normativt stark kropp, och löper risk för förvirring kring benämningar av yrket och utbildningen.

Personer som syns på bilder i foldern är till största del klädda i skyddsutrustning och visir, vilket sänder en relativt könsneutral signal. På en av bilderna kan två personer identifieras som män under en livräddningsövning i vatten, och på en annan bild ses en person identifierbar som kvinna utföra hjärt- och lungräddning på en övningsdocka. Sammantaget förmedlas en bild av att både kvinnor och män kan söka till SMO-utbildningen,

Bilder: Exempel från SMO folder.

Samtliga personer som förekommer i bild och inte har utrustning på sig är vita.

7 Analys

I det här kapitlet presenteras den fördjupande analysen. Här sätts resultaten från datainsamlingen och den deskriptiva analysen i relation till tidigare forskning och teorier.

7.1 Den manligt kodade brandmannen

Maskulinitetsnormen är starkt kopplad till yrket brandman och det blir tydligt både i redaktionella medier, sociala medier och i räddningstjänsternas egna material. Majoriteten av de brandmän som förekommer på bild är män och manligt kodade brandmän som ofta framställs som mer aktiva än kvinnligt kodade. Det är inte ovanligt att manligt kodade brandmän i bilder ses släcka bränder eller klippa upp bilar, medan kvinnligt kodade brandmän håller i öppet hus eller föreläser för barn.

I linje med tidigare forskning ser vi att god fysik kopplas till mansdominerade yrken och normen om maskulinitet. I platsannonser som söker brandmän ser vi att användandet av ord som god fysik eller detaljerade beskrivningar av fystester och/eller förmågan att göra tunga lyft ofta sammanfaller med en avsaknad av formulering kring att man gärna ser kvinnligt kodade sökande.

Normerna om den manligt kodade brandmannen reproduceras både i platsannonser, redaktionell media, sociala medier och i räddningstjänstens egen kommunikation. Maskulinitetsnormerna i samhället säger bland annat att en man skall vara stark, handlingskraftig och framgångsrik – vilket också speglas i bilden av brandmannen. Det finns bra insatser som försöker ändra bilden av vem som kan vara brandman – speciellt bland räddningstjänsternas egna material – men sammantaget ses kvinnligt kodade brandmän fortfarande som något normbrytande. Detta märks både i text och bildsättning.

Det finns en tydlig genusmärkning av yrket brandman på så vis att könsstereotypa egenskaper och förmågor bland annat framhålls beroende på yrkets numerära könsförhållanden. När det kommer till räddningstjänsternas egen kommunikation ser vi en inneboende spänning i själva uppgiften att ta fram yrkesinformation som på samma gång ska vara trovärdigt gentemot hur yrkespraktiken faktiskt ser ut, samtidigt som den utmanar den stereotypa bilden av brandmannen.

Relevanta resultat i korthet

36 procent av bilderna i räddningstjänsternas sociala medier är på manligt kodade brandmän, 21 procent på kvinnligt kodade brandmän.

79 procent av kvinnligt kodade brandmän framställs leende i räddningstjänsternas sociala medier, vilket kan jämföras med 62 procent av manligt kodade brandmän.

Däremot är 38 procent av de manligt kodade brandmännen allvarliga på bilder i räddningstjänsternas sociala medier, endast 21 procent av kvinnligt kodade brandmän framställs som allvarliga.

Endast 6 procent av bilder som delas av privat personer och andra aktörer på sociala medier är på kvinnligt kodade brandmän medan 24 procent är på manligt kodade brandmän.

I privatpersoners sociala medieinlägg används brandmän ofta som en maskulinitetsmarkör.

62 procent av bilderna i redaktionella medier är på manligt kodade brandmän och 19 procent på kvinnligt kodade brandmän.

I redaktionella medier finns det en tendens till att kvinnligt kodade brandmän främst kommer till tals i relation till rekrytering och prova-på-dagar och de lyfts som normbrytande.

66 procent av brandmännen i räddningstjänstens tryckta material är manligt kodade och 34 procent är kvinnligt kodade. Däremot är kvinnor och män ungefär lika aktiva i bild i det tryckta materialet.

7.2 Den vita brandmannen

Den starkaste normen som finns i materialet vi har gått igenom i den här rapporten är att en brandman är vit. I allt material från alla kanaler som vi har gått igenom så är antalet brandmän som inte uppfattas som vita färre än 10.

I majoriteten av de fall som icke-vita brandmän förekommer i bild så sker det utan markering. Det vill säga att brandmännen framställs på samma sätt som sina vita kollegor och ämnet har inget med mångfald eller jämlikhet att göra. Vid enstaka tillfällen kopplas icke vita brandmän till föreläsningar om mångfald och värdegrundsarbete.

Vitheten framstår som en självklarhet och visas som självklar i att samtliga bilder innehåller vita brandman, samt att mångfald och hudfärg endast berörs genom text i begränsad utsträckning.

redaktionella medier och i andra aktörers inslag finns en mer eller mindre tydlig ”vi” och ”dem” retorik. Det blir extra tydligt i de artiklar och inlägg som skrivits i relation till förekomsten av stenkastning på räddningstjänsten vid utryckningar i förorten. Kombinationen av en vit räddningstjänst som ställs emot stenkastande ungdomar med en annan hudfärg risker att stärka vithetsnormen samt skapa en klyfta baserad på befintlig segregation. Om existerande segregation inte bemöts med tydliga och kommunicerade satsningar på mångfald riskerar icke vita personer uppleva det som att de inte är välkomna inom räddningstjänsten.

Relevanta resultat i korthet

98 procent av brandmännen i räddningstjänstens tryckta material är vita.

Majoriteten av brandmännen i räddningstjänsternas sociala medier är vita.

Det finns enstaka inlägg i räddningstjänsternas egna sociala medier där en mångfald återfinns bland brandmännen.

Alla brandmän som förekommer i inlägg från andra aktörer och privatpersoner är vita.

7.3 Den heteronormativa brandmannen

Samhället i stort och räddningstjänsten med yrket brandman i förlängningen bygger på heteronormativitet³³. När det kommer till bilden av brandmannen är normen endast indirekt synlig genom att brandmannen framställs med tydligt maskulina markörer som överensstämmer med den maktordning där heteromän befinner sig högst upp.

Några brandstationer har inlägg kopplat till Pride där de visar sitt deltagande och ett avsteg från heteronormen. Några räddningstjänster som har ett samarbete med varandra (RäddSamF) har även en rollup där de tydligt visar att de har en mer normativ kultur.

Relevanta resultat i korthet

Maskulina markörer i enlighet med heteronormativitet förekommer i text och bild.

Endast ett tryckt material belyser hbtqi+ i relation till yrket brandman.

Enstaka inlägg från räddningstjänster i sociala medier visar upp deras deltagande i Pride.

³³ Heteronormativitet är föreställningen om att det bara finns två kön och att dessa kön är olika. Individer förväntas identifiera sig med det juridiska kön de fick när de föddes. Heteronormen innebär även att heterosexuella relationer ses som naturliga eller självklara. Heterosexualitet är förväntat och ges privilegier i fråga om exempelvis lagstiftning eller bekräftelse, medan andra typer av relationer ses som normbrytande.

7.4 Den "unga" brandmannen

Det finns en relativt tydlig norm att brandmän inte är gamla. Brandmän behöver inte vara unga, men de är inte heller gamla utan den genomsnittliga brandmannen tycks befinna sig i 30–40 årsåldern. Det finns enstaka brandmän i det analyserade materialet som är äldre.

Äldre brandmän är oftast män. Det finns enstaka äldre kvinnligt kodade brandmän, men de kommer oftast till tals gällande kvinnliga frågor så som vilken effekt klimakteriet kan ha på karriären.

Bilden av den unga brandmannen stämmer bra överens med den ålderism som finns i samhället i stort. Normen i samhället idag är att du ska vara ung och unga ges större fördel än vad äldre gör. Äldre avbildas generellt idag ofta som skröpliga, fattiga och utsatta – en grupp som är skör och skyddsvärd och som inte har en egen röst i medierna eller i debatten. Även om inte äldre brandmän avbildas på detta sätt kan det vara en bidragande orsak till att så få äldre brandmän förekommer i kommunikationen.

Relevanta resultat i korthet

Majoriteten av brandmän som förekommer på bild är i 30–40 årsåldern.

Äldre män förekommer också i samband med att de går i pension. Då beskrivs de med ord som god fysik, flaggan i topp, stämningshöjare och otroliga.

7.5 Normer som förstärker varandra

Tittar vi på bilden av brandmannen ur ett intersektionellt perspektiv ser vi tydligt att det är flera normer med tillhörande maktstrukturer som är aktiva och förmedlas via bilden av brandmannen.

Maskulinitetsnormer om att män är starka, aktiva, en del av det offentliga samt presterande. Den fysiska förmågan hos brandmannen betonas och yrket avbildas ofta som en beskyddare av de svagare i samhället. En retorik som beskriver brandmän som hjältar bygger på maskulina normer om män som beskyddare.

Vithetsnormer där vithet upplevs som en självklarhet och eventuellt ett krav för att kunna bli brandman. Artiklar som målar upp ett "vi" och "dem" i relation till personer med andra etniciteter i relation till räddningstjänstens uttryckningar i förorter bygger även de på en vithetsnorm och bidrar till etablerandet av skilda maktnivåer.

Det finns även en åldersmaktordning och tydliga normer kopplade till hur gammal en brandman kan vara. Brandmannen ska helst inte vara för ung, men inte heller för gammal. Här samspelar normer mycket med att äldre manligt kodade brandmän avtackas när de går i pension och framhålls som ett föredöme utifrån maskulinitetsnormer, medan äldre kvinnligt kodade brandmän främst lyfts i relation till varför deras ålder innebär att de inte kan arbeta kvar inom yrket. Maktstrukturerna kopplat till manligt och kvinnligt innebär att de i samverkan med ålder ger helt olika resultat för manligt kodade och kvinnligt kodade brandmän.

Relevanta resultat i korthet

Det förekommer endast enstaka brandmän på bild som bryter med flera av normerna. I text lyfts jämställdhet i större utsträckning än mångfald och inkludering.

7.6 En diffus räddningstjänst i omvandling

En av hörnstenar när det kommer till bilden av räddningstjänsten är att de är en samhällsbärande funktion som värnar om invånarnas bästa. Även om diskursen inte alltid pratar om det i dessa termer så lyfts räddningstjänsten fram som ett ideal för trygghet. Kopplat till idealet om trygghet finns även maskulina normer om den starka beskyddaren och bilden som framträder av att räddningstjänsten som organisation inte är jämställd. Räddningstjänsten uppfattas som en traditionellt mansdominerad arbetsplats.

Samtidigt visar bilden som framkommer ur kommunikationen och medier att de flesta räddningstjänster har ett aktivt arbete för att bli mer jämställda. Det finns en vilja och ambition hos räddningstjänsten att bli mer jämställda. I det material som ingått i den här studien kommer ingen brandman till tals som har en annan könsidentitet än man eller kvinna.

Räddningstjänsterna är bra på att tala ambition kopplat till mångfald och inkludering, men de är sämre på att faktiskt visa upp en mångfald. Den bild som framträder är att det inom räddningstjänsten finns en stark vithetsnorm.

Det är tydligt att räddningstjänsterna i sina sociala medier försöker visa upp vardagen inom räddningstjänsten och visa att deras medarbetare är helt vanliga människor. Både här och i det tryckta materialet från räddningstjänsterna – speciellt det som fokuserar på RiB – finns ambitionen att ändra bilden av vilka räddningstjänsten är. Idag kan förståelsen för vad räddningstjänsten gör utöver att släcka bränder lätt bli diffus.

Samtidigt kvarstår en utmaning kopplat räddningstjänsternas namn, vilket blir extra tydligt när man tittar på data på en aggregerad nivå. Den stora spridning som finns i räddningstjänsternas namn gör det svårt för den oinsatte att greppa vad en räddningstjänst är för något och vilka arbetsuppgifter samt yrken som ryms inom den.

Relevanta resultat i korthet

Räddningstjänsten uppfattas som mansdominerad och ojämsställd.

Både i räddningstjänstens egna material och i redaktionella medier finns det en medvetenhet om existerande ojämsställdhet och läsaren kan lätt uppfatta en vilja till förändring.

I sociala medier markerar en del räddningstjänster att de gärna hade sett fler kvinnliga sökande och andra betonar det i sina platsannonser.

Ämnet jämställdhet lyfts främst i sociala medier vid internationella kvinnodagen.

I räddningstjänsternas egna sociala medier finns det enstaka inlägg som berör mångfald. Fokus ligger då ofta på att räddningstjänsternas arbete med frågorna och betydelsen av att alla ska känna sig inkluderade.

Kvällspress har i större utsträckning än public service ett actionfyllt språk som anspelar på maskulina normer. Public service belyser de maskulina normerna inom räddningstjänsten genom att låta de normbrytande kvinnorna träda fram.

Räddningstjänsternas syftesförklaringar i platsannonser fokuserar på skydd och säkerhet.

Det finns en tendens till att större räddningstjänster i sina platsannonser tydligare betonar värdegrundsarbete.

7.7 Risken för självsortering är stor

En stark närvaro av normer och en hegemonisk maktstruktur inom räddningstjänsten kopplat till bilden av brandmannen gör att risken för att allmänheten (det vill säga potentiella brandmän) gör en självsortering av sin potential som brandman. Det innebär att de utifrån den bilden av brandmannen sorterar bort sig själva från yrket baserat på att de inte upplever sig klara yrkets kravprofil.

Personer som inte upplever sig tillhöra normerna eller som vet att de har en låg position inom rådande makthierarki löper större risk att välja bort brandman som potentiellt yrke.

8 Avslutande reflektioner

Vi ser att flera av räddningstjänsterna har en intention att arbeta med bilden av räddningstjänsten och yrket brandman i sin kommunikation. Längst har arbetet kommit kring jämställdhet där kvinnor förekommer i bild och text, sämre är det när det kommer till mångfald.

Intentionerna kring jämställdhet och jämlikhet når dock inte hela vägen. Vi ser exempelvis tydliga skillnader i hur män och kvinnor framställs på bild. Vi ser skillnader i när och på vilket sätt manligt och kvinnligt kodade brandmän inkluderas. Vi ser att brandmännen som porträtteras nästan uteslutande är vita. Vi ser att det finns skillnader i hur bra räddningstjänster är på att 1) promota mångfald och värdegrundsarbete samt 2) i vilken utsträckning de maskulina normerna sätter kravprofilen för brandmän.

Den maskulina och traditionella bilden av vem som är och kan vara brandman förmedlas dock starkast av privatpersoner. Här används brandmän ofta som en tydlig maskulinitetsmarkör.

Redaktionella medier befinner sig någonstans i gränslandet mellan de båda. Där public service har en ambition – som inte alltid når fram – att belysa de maskulina normerna och lyfta normbrytande kvinnor. Kvällspress står närmare allmänheten och tenderar att stärka befintliga normer och maktstrukturer i sin rapportering.

Ett resultat som är frånvarande i undersökningen är bilden av deltidsbrandmannens vardag. Denna vardag är av intresse då det i tidigare studier framkommit att det är en viktig faktor för att deltidsbrandmännen ska stanna kvar i yrket. Vi ser alltså inte några spår av deras liv utanför yrket. Detta är en utmaning kopplat till att underlätta rekryteringen av fler deltidsbrandmän. Att få fler att se att yrket kan vara något för dem.

Enligt oss skulle räddningstjänsterna tjäna på att ta ett samlat grepp om sin kommunikation där de profilerar yrket brandman. Den idag något spretiga bilden där räddningstjänsterna väljer att betona olika aspekter av yrket har inte kraft nog att påverka allmänhetens bild av vem som kan bli brandman. Vi ser ett behov av normbrytande kommunikation där räddningstjänsterna pratar med en röst för att förändra de normer som idag reproduceras.

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap